

ב"ה

**אין ליכט
פון תורה**

חומש

בית יהודה

פרשת

כי תעא

בלשון הקודש
ואידיש

419

**הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשמ"ז לפ"ק**

הפטרת שופטים

יִדְּוָה אֶת־זִרְעוֹ קִדְּשׁוּ־לָעֵינֵי כָּל־הַגּוֹיִם וְרָאוּ כָּל־אֲפָסֵי אֶרֶץ סִמְךָ בְּיָדְךָ אֶת־יִשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ׃
סוֹדֵי־סוֹדֵי צִאוּ מִשֵּׁם טָמֵא אֶל־תִּתְּנֵנוּ צִאוּ מִתּוֹכָהּ הִבְרִי נִשְׂאִי כָּלִי יְהוָה׃ כִּי־לֹא
בְּחַפְזוֹן תֵּצֵאוּ וּבְמִנוּסָה לֹא תֵּלְכוּן כִּי־הִלַּךְ רַפְּיָנִיכֶם יְהוָה וּמִאֲפָסְכֶם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃

פירוש ע"מ

הרוב גיווארען אין ירושלים ווארעם גאט האט
גיטרייטט זיין פאלק ער האט אים גיליינט די ישראל
אונד וועט זיי ברענגן אין ירושלים: חשף יא גאט האט
אנטפלעקט זיין הייליגען ארעם פראלע פערלערס
אויף אונד זיי וועלן ערדן אלע פערלער די הילף פון
אונזער גאט מיר קערט אפ מיר קערט אפ גייט
ארום פון דארטן סטא אל פנש זיי זאלן זיין צו אייך
סטאט איר זאלט זייט אן ריכען גייט ארום פון
איר גייט ארום פון גלות הבר די פלוגים אונד לויס

מנין המצות בסדר תצא יש כס ע"ד מלות . כ"ז עשין . מ"ז לאוין .

[תקבל] (עסה ריו) להתנתן עם היפת תואר כמשפח הכותב בנ' שנאמר וראית בשביה אשת יפת תואר וגו' ונלחח את ראשה ונשחח את צפניהה וגו' ;

[תקבל] (לא עט) שלא למכור אשת יפת תואר שבא עליה פ"א בבית אחר לקחת העיר שנא' וזהו אם לא הפצת בה ושלחתה לנפשם ומכור לא תמכנהו בבקש ;

[תקבל] (לא עט) שלא להשמש עם האשה יפת תואר הנכרת בדרך שמשמשים בשפחת שנא' לא תתגרם את תחת אשר עניהה ;

[תקבל] (עסה ריו) לחלול על היקף קצת מאותם שנתחייבו כסיליה שנאמר וחלית אותו על גין עין ;

[תקבל] (לא עט) שלא לעצור הלול להליל על העץ שנלחש שנאמר לא תלון בנכחול על העץ ;

[תקבל] (עסה ריו) לקבור הנסמך הנכור וכל הרעוי בר בו ביזם שקבלו את הדין שנאמר כי קבור תקברנו כיום ההוא ;

[תקבל] (עסה ריו) להשיב אברהם לבגליה שנאמר השב תשיבם לאחיה ;

[תקבל] (לא עט) שלא להחלים את העין מפגדת אחיה אושר הנאמר ממנו שנאמר לא תוכל להתעלם ;

[תקבל] (לא עט) שלא להחיל בהמה על חכרו ומכ"ש תברו עצכו רובך תת משאו שנא' לא תראה את חמור אחיך או שורו נשלים בדרך הוללתם מהם ;

[illegible]

(תקנא) (לזו עזר) שלא להתייחס השכשולות והסכנות בארגונו ובכתיבו שנאמר ולא תשים דמים בביתך :
(תקנב) (לזו עזר) שלא לזרוז שני מיני תבואה בכרם או קטבו ולקח (וכן) שאר ירקות) שנאמר לא תזרע כרמך כלאים :
(תקנב) (לזו עזר) שלא לאכול כלל מיני חרקים שנאמר אין תקדש שבתך אלא תרוע ותבואת הכרם :
(תקנב) (לזו עזר) שלא להרוש בשור וחמור ירדיו שנאמר לא תחרוש בשור ובחמור יהודי :
(תקנב) (לזו עזר) שלא ללבוש בגד ארוך בצמר ופשתים שנאמר לא תלבש צמר ופשתים יחדו :
(תקנב) (עזר רבה) לבקול את האשה אחר שיקנה אותה בקדושי כסף או בשער או בביאה שנא' כי יקח איש אשה ובעלה וגו' :
(תקנב) (עזר רבה) להיות המוציא שם רע : לא אשתו יושב עמה ותהי' החזיו' לילול שנאמר ואלו תהיה לאשה :
(תקנב) (לזו עזר) שלא יוכל השקרן שרוצים שם רע על אשתו לגרשה כל מיני שנאמר לא יוכל לשלח כל מיני :
(תקנב) (עזר רבה) למקיל את הנישבים על קצת ציטות ואחר כך היה נצרה המאורסה וביטלה שנא' וסקלתם אותם באבנים ומתו :
(תקנב) (לזו עזר) שלא לגרש בשום ענין את הנשיא אלא הנשיא אף על פי שחלה רעה בעל כרחו שלא כהנצרה וליגרלה לא תעשה דבר :
(תקנב) (עזר רבה) שישלח האדם את אגוסתו שנא' [נתן] האיש השוכן עמה לאבי הנצרה חמישים כסף] ולו תורה לאשה :
(תקנב) (לזו עזר) שלא יוכל האדם לגרש את אגוסתו לילול שנאמר תחת אשר ענה לא יוכל לשלח כל מיני :
(תקנב) (לזו עזר) שלא יבא מי ישראל מי שנפטר לו כל המושל ער שאינו ראוי להוליד שנאמר לא יבא מצוץ דבת.
 וכתוב שכלה יח'

[תקסס] (לוא עלה) שלא יבא שם שורא מסור כת ישראל שנאמר לא יבא מסור בקהל ה' :
 [תקסא] (לוא עלה) שלא נתחנך בבורי עמק ומוצא לבד אפילו אחד שנבנס לדת שנאמר לא יבא עמנו ומוצאי בקהל ה' :
 [תקסב] (לוא עלה) שלא להשלים עם עמך ומוצא לעולם שגא' לא הדרשו שלום ומוצאי כל ימך לטוב :
 [תקסג] (לוא עלה) להרחיק רות שגא' אחז שנבנס לבית הרת שנאמר לא תתנב אורמי כל אחיך רוא :
 [תקסד] (לוא עלה) שלא להרחיק הצטרי והשגת התחונת בדרך שליש אחז שנבנס לדת שנאמר לא תתנב מצרי כי רח הית בארצו :
 [תקסה] (לוא עלה) שלא יבנס כל ספא רות כחנה לר' שצמורה להדירת ר' הבית שנאמר כי יהיה בך איש אשר לא יהיה
 מורא מרבה לילת רצא לא מתוך כחמה לא יבא לא הור הכהן :

(תקפו) (שקט רמז) להזכיר ולייחד מקום קבוע לעשות כל אחד צרכיו מחוץ למחנה שנאמר ויד תהיה לך מחוץ למחנה : (תקפו) (שקט רמז) להיות לכל אחד ואחד מאנשי החיל כלי הנשירה תלוי לו עם כלי מלחמתו שנא' ויהי תהיה לך על אונך : (תקפו) (לאו שטט) שלא להשיב עבר שוכנו בארצו מחוצה לארץ לארץ ישראל שנאמר לא תסביר עבר אל ארצו אשר יצא אלך כשם ארצו

(תקע) (לח שמח) שלא לבעור את האשה בלא כתובה וקדוש; שנאמר לא תהיה קדשה מננות ישראל:

חֲקֵנָה (ללא חֵנָה) שלא להקריב לגבי המזבח אתנן ונתה וסחירי כלב שגאמר לא תביא אתנן ונתה וסחירי כלב בית ה' אלהיך וגו' : חֲקֵנָה (ללא חֵנָה) שלא ללחץ ברכית מישראל שגא' לא תחשך לאחריך נשך כסא נשך אוכל נשך כל דבר אשר ישך :

תקציר: (עם רל) היה רבית מן העולם אם נרצה להלוות להם והם ירצו ללוות מאתנו שנאמר לנכרי תשכר: (לז משי) שלא לאחר הנדרים והנדרות ושאר הקרבות שהחייבו בהם שנא' כי תרד נדר לה' אלהיך לא תאחר לשלמו:

תחילה (פס' ל"א) קיים כל מה שקבלנו ונתחייבנו על נפשינו בדבר משבועה וגדרים, וצדקה, וקרבות, וזולת זה, שנא' מזה שחיד תשבור, ועשיה, כאשר נדרה, לה' אלהיך, נדבה, אשר דברת בסוף :

להיות

מגין המצות

קבר

[תקע] (עשה רלג) להיות השכיר אוכל מהדבר שיעבוד בו בעת נמר עבודתו כשיתיה הדבר והוא מחובר לקרקע שנאמר כי הבא בכרם רעד ואכלת ענבים כנפשו שבעך :
[הקעז] (עשה רמז) שלא יקח הפועל השכיר ויולך בידו מהאוכל שיעבוד בו יותר על אכילתו ולא יתן לאחרים שנאמר ואכלת וגו' ואל כליך לא תתן :
[הקעה] (עשה שטז) שלא יאכל השכיר בשעת עבודתו סן הדבר שיעבוד בו כשיעבוד במחובר לקרקע שנאמר וחרשש לא תגוף על קבר רעד :
[הקעפז] (עשה רלז) לרש הנגרש את האשה בכפר שנא' וכבד לה ספר כדירות ונתן בירה ושלחה סביתו :
[תקפז] (עשה שטז) שלא להחזיר את הנרשאה אחר שנשאת או נתארסה לאחר שנא' לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה :
[תקפא] (עשה שטז) שלא יצא החתן סביתו שנה ראשונה לצבא ולא לזולתו שנא' לא יצא בצבא ולא יעבור עליו לכל דבר :
[תקפב] (עשה רלז) להחזיר החתן עם אשתו שנה תמימה כדי לשמחה שנאמר ושבת את אשתו :
[תקפג] (עשה שטז) שלא למשכן כל דבר שששין בו אוכל נפש בין בשעת הלואה בין שלא בשעת הלואה שנאמר לא יחבול רחם ורכב :
[תקפד] (עשה שטז) שלא לקיץ ולתלוש סימני שומאת הצרעת שנאמר השמר בנגע הצרעת :
[תקפה] (עשה שטז) שלא ימנען הבלה את חברו מבית וחוץ בוורע אלא ע"י שליח כ"ד ובגורחם שנאמר לא הבא אל ביתו לערוב עבדו :
[תקפז] (עשה שטז) שלא למנוע המשכון כעבלי בעת שהיא צריך אליו שנאמר לא תשכב בעבמי :
[תקפז] (עשה רלז) להשיב המשכון לבעלי בעת שצמרך אליו שנאמר השב תשבי לו את הנבים כבא השמש :
[תקפח] (עשה רלז) להחש שכן שכיר ביומו ולא יאחר אותו ליום אחד שנאמר ביומו תתן שכרו :
[תקפס] (עשה שטז) שלא לקבל כל עיקר עזות הקרובים קצתם על קצתם בין לזכות בין לחובה שנא' לא יוספתי אבות על בנים :
[תקצז] (עשה שטז) שלא להפוך משפט הגרים והיתומים שנאמר לא תפס משפט גר יתום :
[תקצא] (עשה שטז) שלא למשכן אלמנה בין עניה בין ששירה שנאמר לא תחבול בגר אלמנה :
[תקצב] (עשה רלז) להניח עומר השכחה שנאמר ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו לגר ליתום ולאלמנה יהיה :
[תקצג] (עשה שטז) שלא לקחת עומר השכחה שנאמר ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו :
[תקצד] (עשה רלז) להלקות את העובדים על קצת מצות מיוחדות בתורה שנא' והכדו לפניו כדי רשעתו בכספר ארבעים :
[תקצה] (עשה שטז) שלא להכות את הותם יותר ממה שיוכל לסבול שנאמר ארבעים יכנו לא יוסף :
[תקצז] (עשה שטז) שלא ימנע הבהמה מלאכול מאתו דבר שחעבוד בו עבודתה שנא' לא תחסום שור בדישו :
[תקצח] (עשה שטז) שלא תנשא הבהמה לאיש וד לא יבא איש וד עליה בעדרה וקוקה ליכס שנא' לא תהיה אשת הבת החוצה :
[תקצח] (עשה רלז) להיות היום נושא את אשת אחיו מאביו כשמת ולא תהיה זרע שנאמר וכן אין לו וגו' יבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה ריבמה :
[תקצפ] (עשה רמז) להיות היום חולצת ליכס אם לא יאשה שנאמר וחלצה נעלו מעל רגלו וגו' :
[תקצפ] (עשה רמז) להציל הרדף הנפש של רודף אם לא נוכל להצילו באחד מאביו שנא' וקצית את כפה :
[תקצז] (עשה שטז) שלא לחוס על הורדף הנפש שנאמר לא תחוס עיניך :
[תקצח] (עשה שטז) שלא יהיו אצילנו בביתנו מהשקלות והכדות חסרה שנאמר לא יהיה כביסך אבן ואבן גדולה וקסנה וגו' :
[תקצח] (עשה רמז) לזכור כפה [כל היום] מה שששה ורעד לו עמלך שנא' וזכר את אשר עשה לך עמלק :
[תקצח] (עשה רמז) להכיר מורעו של עשו את עמלק לברו שנאמר תכחה את ובר עמלק :
[תקצח] (עשה שטז) שלא נשכח מה שששה ורעד לנו ורעד עמלק בצאתנו מארץ מצרים שנאמר לא תשכח :
~~אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְיִמְסְרֶנּוּ אֵלֵיכֶם~~

דברים כא תצא

אונקלוס

י ארי תפוק לאנחא , כִּי־תֵצֵא לְמַלְחָמָה עַל־אִיבֶיךָ
קִרְבָּא עַל בְּעָלִי
דִּכְבֵּךְ וְיִמְסְרֶנּוּ אֵלֶיךָ

בעל המורים

(י) כי תצא למלחמה כחית פרשת עננה ערופה בין שתי מלחמות הקדים לה מלחמה שלא ואמר השוגא אהרונ כי עת מלחמה היא ויאמרו האויבים סרובו במלחמה וכחית מלחמה אחריה לומר תכבד דם הנקי לכבוד ה' והוא חתך במלחמה ומלחמה ולא היו מתימים ללך שוגאים במלחמה כיהא שמה ירעו זה לזה במלחמה : כי תשעה הישר , וסמך ליה כי תלח במלחמה שאין יוצאין למלחמה אלא לדיקס , כי וסמך ליה כי תלח למלחמה לומר ששם יולא עמך כענין ש' ואלה נגזרים : כי תלח , לא אליהם ולא תיחנס ללח עמך סן שחיתו הארץ : על אויבך , חסר יד' שכלמלחמה ימיר הכ' מדבר :

בית יהודה

רש"י

(י) כי תצא למלחמה , במלחמת הרשות הכתוב מדבר במלחמת ארץ ישראל אין לומר וסבית שכיו א שהרי אין ארץ ישראל (שכלמלחמה ארץ ישראל) וארם כיו די נעקובין אין ארץ ישראל מים די ויעקב פערק ווס האבען נעוואמס אין ארץ ישראל (אין לומר ושכית שכיו) קען מען שפתי

שפתי

א ואל' דלמא לשלם במלחמה א"י הכחיש מדבר ומה שכתוב ושכית שכיו היינו שם נמלא כה מלאך עממים של מ' עממים , וי"ל דרש' עמון מתרן קטוב ו כמה שפירס אחריו ושכית שכיו לרבות כנעניים שכתוב ואש"פ שסס מ' עממים ש"מ דכלל וקיס הונך חסר אש"פ העיר דהא הכא אש"פ העיר מתאר עממים אף כנעניים שכתוב ומה קליעון והוא הכין אש"פ העיר ומכנת פירוש דהוררת אלהים

(י) כי תצא למלחמה ווען דו וועסט ארויס גיין צוא אפמלחמה אופ דיינע פיגנד ווס ויי וואגן גיט אין

משרי

(י) כי תצא למלחמה על אויבך וגו' , מפרשי תפוקה לערנן די פסקים מיינען די סמלחמה ווס יעדד יוד דאך האבן זיין

אונקדום

דברים כא תצא

וַיִּשְׁבֹּת שְׁבוּיָיו : יֵא וְרֵאִיתָ בַּשְּׁבִיָּה
אִשְׁתִּי יִפְתָּתָאֵר וְחִשְׁקָתָּ בָּהּ
וְלִקְחָתָּ לָךְ לְאִשָּׁה : יֵב וְהִבְאֵתָהּ
אֶל־תּוֹךְ בֵּיתְךָ וְגִלְחָה אֶת־רֵאשָׁהּ

וַיִּשְׁבֹּת שְׁבוּיָיו : יֵא וְרֵאִיתָ בַּשְּׁבִיָּה
אִשְׁתִּי יִפְתָּתָאֵר וְחִשְׁקָתָּ בָּהּ
וְלִקְחָתָּ לָךְ לְאִשָּׁה : יֵב וְהִבְאֵתָהּ
אֶל־תּוֹךְ בֵּיתְךָ וְגִלְחָה אֶת־רֵאשָׁהּ

תו"א ושבית שבויו כוונתו : לא : ורעה : לא :
שביתו כוונתו : לא : ורעה : לא :
ורעה : לא : ורעה : לא :
ורעה : לא : ורעה : לא :

בעל המורים

שבו : ורעה : לא : ורעה : לא :
שבו : ורעה : לא : ורעה : לא :
שבו : ורעה : לא : ורעה : לא :
שבו : ורעה : לא : ורעה : לא :

בית יהודה

גם זמן דו וועסט פון זיי פאנגן אראש (שכרי) כפר נאמר
לא תהיה כל גשקה די תורה הם דאך געשריבן מען זאל
אין מענטש פון זיי גים דאזען לעבן : ווישביה שבינו .
זאגט רש"י ופרבות כנענים שבתיהם אפילו ער געט פאנגן
אנגעניג וואס ער פיר שעה שלבעה אבות אפילו זיא איז
פון די זיבען פעלער פון דעםפונעבען מעג ער זיא האפן
פר אנווייב , ווארום די זיבען פעלער דארף מען הרגן
נאר ווען זיי וואגן אין ארץ ישראל , אבער די ווס זענן

אויסער אין ישראל דארף מען גים הרגנען : (ויא) וילקחת
גם עס איז אמורה ער זאל זיא געבן פר אנווייב , נאר אוב
זיין , האט די תורה געזאגט ער זאל גים מנה זיין נאר ער
זאגט אין הקב"ה מתיבה ראשונה באיסור אויב הקב"ה וועט
ער זיא געקען און וועט גים איר כונה זיין אפילו ער פאר גים , און אז ער ווילט ער מעג זיא געקען פר אנווייב .
וועט ער ווארען און וועט גים מנה זיין מיט איר (אכ) אם נשאה סופו להיות שוואתה אבער אויב ער געט זיא געקען פר
אנווייב , וועט זיין דער סוף ער וועט זיא פיינט האבען (שנאמר אחרי כי תהיו ראשי שתי נשים וגו') ווי עס שטייט
נאכדעם אוב אסאך וועט האבען צוויי ווייבער איינע וועט ער זיב האבן און איינע וועט ער פיינט האבן (וסוף)
לדוד סתנה בן סורר וסורר דר סוף וועט זיין ער וועט האבען פון איר אוועק ווס ער וועט זיין אסורר וסורר ,
אפרעקט אויפער ער וועט פארשעמן זיין פאטער און מוסר (וכך נסבטו פרשיות הללו) דריבער זענן געשריבן די דריי
פרשיות איינע נאך די אנדערע : ואשתי , אונג עס שטייט גים אשה יפת תואר (אפילו אשה איש אפילו דא געצין
דינערין געט אפאן , מעג ער זיא אויף געקען פר אנווייב : (ויב) ונעשאה את צפניהו , מיינט מען (תגרס) זיא זאל זיי
דעת וקנים מבעלי החסופות

דעת וקנים מבעלי החסופות
(י) ושבית שבויו , פרש"י רבנות שבתיהם כנענים שבתיהם ורעה : לא : ורעה : לא :
שבתיהם עממין וקנשי העולם היכי משתבע לוי מושבית שבויו
ויל דה"ק ושבית שבויו של אויבך כלומר אפי' כנענים ששבו
אויבך להם ושבית אותה : (ויב) ורעה : לא : ורעה : לא :
שלא ילחצנה במלחמה לבא עליה יותר מביאה ראשונה ולא
אסרה תורה שלא ביאה שניה ואזי אסרה לא ביאה שניה ולא
ביאה ראשונה אלא לאחר כל המעשים הללו , ורעה : לא : ורעה : לא :
במלחמה שלא יפול חליצה הבגדים שעליה במלחמה והכי
משמע קרא דבתירה ורעה : לא : ורעה : לא :
שפלה שביה מעליה ודרכן להתקשם במלחמה בכנענים נאים :

האט רעהו פרט נאשח ע"א שאלו קיושין לע"א , מ"מ איז אסר דא אף
ודכן נאשח ווארען נאשח ולא נאשח נאשח וכן נאשח נאשח : דמח
פירוש לתורת אלהים

אונ דו וועסט איר גלוקסמען וילקחת לך לאשה מענטש
זיא געמען צו דיר פר אנווייב : (ויב) ורעה : לא : ורעה : לא :
זאלסט זיא הרענען אין דין שמוע וילקחת את ראשה

מצות השם

(תק"ב) ורעה : לא : ורעה : לא :
ופת תואר ווס מען געט זיא צו געקען אין געקענען
פון איין מלחמה זאל מען טאן אזוי ווי אין דר תורה שטייט אונ
די מצוה גייט אן ווען עס איז דא איין יידישער מלך :

מלך אונ ווייב מאכן אפליקחה מיט דעם אפלין מלך ער זאל
אפלין וויין אונטערשטיג אונטער אים אונג זאל אים דינען ,
ווער עס הערט זאכט פון דעם ווינען מלך , מען זאגט צו אים וועקען פיר : זאכן וועקען גים געווינען דא מלחמה ,
ערשטנס

דברים בא תנא קבה

וַתִּנְלַח יֵת רִישָׁה וַתִּרְבֵּי
יֵת טוֹפְרָנָהָּ: יֵי וְהַעֲדֵי
יֵת כְּסוֹת שְׂכִיָּה מְנָה
וְחִיתִּיב בְּבִיתָךְ וַתִּכְבֵּי יֵת
אַבְדָּהָ וְיֵת אִמָּה יֵרֵחַ
יִימִין וּבְיָדָךְ כֶּן תַּעֲוֹל
לִוְתָה וַתִּכְעַלְנָה וַתְּחִי לָךְ
לְאִנְתּוֹ: יֵי וְהִי אִם לֹא
תִתְרַעֲוִי בָּהּ וַתִּפְסָרְנָה
לְנַפְשָׁהּ וּזְכָנָה לֹא

בעל המורים **רשב"ם**

(יג) ירח ימים . ולא חזר חודש לומר כך מה ירח אורו פסוק כנגד (יג) והמירה אח שפלה שביד . ברי לנחמה :
אור השמש אף ברחים מחוסר ברא כנגד שם ישראל (יד) ושלחתה לנפשה . בנינו לנפשה לא בבית אביה הנכרי :

דעם

ה כדי שתתנוול : (יג) והסירה את שמלת שביה.
לפני שהם נאים שהנכרים ו צוויחם מתקשטות במלחמה
שבעלי להנות אחרים עומס : יושבה בבתך . בנית
שמתחם : ו זככם ותקלה זה יוצא ותקלה זה רואה
בנכייתו רואה צוולה כדי שתתגנה עליו : ובכתה את
אביה . כל כך חלמה כדי שתתגנה בן ישראל שמהם וזו
מלכה בן ישראל מתקשטת וזו שמתנוול : (יד) והיה לא
ללא חפצה ברה . הכחוש שמכרן שמוקף ש נשאלות : לא

וְיָאָה וְיִצְחָק אֵין רִיזִין שְׁשׁוּב (בְּכֵיז שְׁשׁוּבָא דְּבִי) וְיָאָה
 גִּישְׁעָקִין אַז שְׂכָן אַזֵּי שְׁרִינְקִיעֵן (נִכְנֵס וְנִתְקַבֵּל בֵּהּ) יֵצֵא וְנִתְקַבֵּל
 אִזֵּי נִתֵּן עַד נִתְּעַם אַרְזִימְרִין וְשְׁשׁוּב וְעֵצָה עַד יִתְּעַן
 אִזֵּי הוּיִנֵּעֵן. עַד וְיָאָה וְעֵצָה וְיִי אִזֵּי אַפְרִמְיָאִים,
 וְעֵצָה וְיָאָה אַוּעֶשְׁלִיקֵעֵן פֿון זִיךְ: וְזִכְרָתָהּ אֵת אֲבִיהִי. וְיָאָה
 (קָבֵה) צו וָסֵם וְיָאָה אִזֵּי הוּיִנֵּעֵן (כְּדִי שְׁתָּהּ בְּחַיִּל יִשְׁלַח מִלְּהוּתָהּ)
 יִצְחָק וְחֹזֵק אִזֵּי שְׁרִינְקִיעֵן (כִּי יִשְׁלַח מִלְּהוּתָהּ) וְיָאָה
 וְעֵצָה וְנִתְקַבֵּל אַפְרִמְיָאִים: (זִכְרֵה וְהֵתָּה אִלּוּ תִּפְתָּח בֵּיהּ).

[illegible][illegible][illegible][illegible]

ד' תשי"ט גיט וואו אריין צו גיין אונז ווי ארום צו גיין,
ד'ס דריטע וואו ביז אונזערע מאן דא האטס נאך גיט
גע'עריגט ב'חזקה, אונזער איז אונזערע מ'לך ער
האט

ערשטנס וויל דו ביזט איינער אונד זיי זענען פיל, צווייטנס וויל זיי זענען די איינזאמלעכער פון די שטאט זיי ווילן יעדן ווינקלעך פון שטאט, אונד דו ביזט אפגעקערט און שטאט,

אונקלזום

תִּמְכַּרְנָהּ בַּכֶּסֶף לֹא־תִתֶּעַמֵּר
כֹּה תַחַת אֲשֶׁר עֲנִיתָהּ: ^ס ^{טו} כִּי־
תֵּהֵינְךָ לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאֶחָת
אֲהוּבָה וְהָאֶחָת שְׂנוּאָה וְיִלְדוּ־לָהּ
בָּנִים הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה וְהִיא
הַבֵּן הַבְּכֹר לְשֵׁנִיאָה: ^{טז} וְהִיא בְּיוֹם

בער האר

(ד) לא תחשש. מחורר אדם המבדק נושא בו לשון אזהרה וכן אליהו הנביא
 (ז) וזכרו: לא ידעו כי עתה יבאם לשאול לה' עושה:

מורה בפסוק: לומר לא ידעו שיש לו ב' נשים (לה) עושה בפסוק כדי
 שיהי' ש' מדות שמונה בנדרים ולכן סמך לו בן סורר וגו' שיהי' הכי
 פשוט בפסוק: בנדרים דורש לאדם את הקדש: אבונה וכו' הפסוקים
 נגמלו: לעמוד לבד. לא יוכל לבדו. כי אפי' כבודי וישראל: כי ב'

רענ"י

ואגם דיר דוין מ'ק' וועט זיין דו וועסט ווא פויעם האבן :
 ולא תתערב בה. מינסט מען (לא תשתמש בה) זאגסט גיט
 ארבעטן מיט איר צו בעדין דיר ובלשון פריס קירן לעבדות
 ישיבות (י.ס.ד.ה.) אין לאנד פראנץ רופט מען אויף ארבעט

ח מרז

אֵלֶּכָּה בָּת תְּלֵבִי מֶלֶךְ יָגוֹר בְּצִוּוֹת לְמַלְחָמָה יָצָא מִמֶּנּוּ אֲבִשְׁלֹה
מִי־שָׂאֵל וְסֵה כְּתִיב אַחֲרָיו וְכִי יִדְוֶה בְּאֵרֶשׁ חֶסֶד מִשְׁשֵׁם סוֹת :

פירוש לתורת אלהים

האחת הארבעה האחת שגילה נהר, דער איינציקער
שטייבט דער כענסט וואס האט געהאט אן אגלידע,
גיסט אים לאנג וועט ער האבן יום הנהא, ראי געהא וועט
אויס ברענגן צו גרויס יארים בוי וועט קיין געהא האבן
שפן ווי לעבן, ווי די תורה נאנט דער יוד וואס וועט נעבן די
שפאט תיאר וועט וויין דר סוף ער וועט ווי מינס האבע, וועט
נעבן איין אנדער ווייב אידישע וועלכע ער וועט ליב האבן,
וועט ווי קריג אויפזייען די ווייבר, די גמרא נאנט אן עס איז
קריג ביי אקטשעס אן שטוב איין ערנען ווי די מרחקס פון גל
געט, שלמה המלך עיה האט געזאגט עס איז כעסער צו
גאס איינציקל מרחקעס ברויט אנט עס איז מרחקען אין שטוב,
ווי צו עסן פלייש אנט עס איז קריג אין שטוב, נאכדעם ווען
ווי צו עסן פלייש אנט עס איז קריג אין שטוב, נאכדעם ווען

מישלי יהודא

היה שון נפטר סוף סוף, ער ווייס ווי אויף צו האלפן
 אַלמקאם געגען דיר, דעם פערטע איז ער מיט זיין פאקס
 געווען געבן דיר אויף דיר און באזען פארלענד, אאז וו
 ווייטש גאר דעם סוף אלזיין פארלענדען און די מענטשן
 וואס זענען אין שטאט האבן זייערן זעבן און דו זאגסט זיי
 "זיין זאן" דאן, האבסט אונטערגעטען סוף ווי
 דיר, און אַלמקאם איז דא ביי אונדז מענטשן ווייזן
 דיר דעם אונדז סוף, נעמער קינד בארד וויא ער ווערט

צִדְרֵי הַדָּרֶע אַנְג יֶצֶר טוֹב, יַעֲדֶנּוּ קִינֹד בְּאֵלֶּיךָ וְיֵאָדָר עֵר וְיִקְרָא

דברים כא תצא קבו

לְבַנוּחֵי יֵת דִּי יְהוּ לָהּ
לֵית לָהּ רִשׁוֹ לִכְפָּרָא יֵת
בְּרַ רַחֲמָתָא עַל אֲפִי בְר
שְׁנִיאתָא בּוּכְרָא : יֵי אֲרִי
יֵת בּוּכְרָא בְרַ שְׁנִיאתָא
יִפְרֵשׁ לְמַתָּן לָהּ תַּרְתָּן
הֶלְקִין בְּכֵל דִּי יִשְׁתַּבַּח
לָהּ אֲרִי הוּא רִישׁ
הַקָּפָה לָהּ חֲזִיא

תו"א יביר יבמות מ קידושין שא עז בחרה
קבו בנדרים מו מו : לתא לו פי שנים
קידושין עח בחרה קרב קרב בנדרים נג : בכל
חזר ימאל לו בחרה קרב קרב בנדרים נג : לחזרה
אזנן יבמות סב בחרה קרב בנדרים
מו נדה נג :

רשב"ם

לעבר את ההולד ביום ראו כותבין ר'א עשין דין גילה כותבין וזין
עשין דין זה מה שכתבין בשעת יצואם את הארץ וכן ר'א חתירין
את אשר ה' י' כנינו' מלמד שיהיה חסדו בראוי מנחמו: חת
לאחר כל יצורם לא אשר כלום מופר' שהתנה על מה ש' בתורה וכל
שכל כותבין ונעל מן ש' וכל חתירות על כבוד ענין פסולת הכהן
בכח פסלה שחתבין אותם שני וזין' יציר' כנינו' לאחר מדרש
וזין' דלאס כל ר'א ויזני' לא ר'אוי הכבוד וכן שני' ר'אוי
דלאס חתירות' על מפתח הכבוד מן יזני' ר'אוי

רע"ב

(זו) פי שנים. (כ"ב קל) כנגד טי י אחים: בבב
אשר ימצא לו. מכלן אלון הכמור נועל פי שנים כראוי

דעת זקנים מבעלי התוספות

ר'ל עיטא: לו עני תלמיס עטא תנינ' ג' תמיס וואלמיס דין כ' עיקר
פירוש ר'ל

וועט זיין אין דעם מאנ אז ער וועט מאכן ארבען
זייענדיק קינדער אה אשר יהיה לו חנם עם וועט זיין צו
אים לא יכל לבדו מאר ער גיט מאכן פראקבור אה
בו האהוב דעם וזהו פון די געליקטע ווייב יל פני
בו הטאה פרא דעם וזהו פון דעם ווייב וואס ער הט
ווא פיינד הכבוד חנם ער איז דרבור אנאים דארף
מען געבען צוויי חלקים אין זיין גוטס: (י) כי את

בש"ר

רבי מיט אנטווינגנס ווי עס שטייט אין ספאן לפתח חסותא רובא, ביי די מיר, ביי די עפענונג פון ווין ענפארן ליגט זיך דער הרע אונז ביט שוין אריין אין קינד, אונז ער ווערט אפרייט און ווינקט צוויי הונדערט אקט און פערציק גילדער און דריי הונדערט טויזנט און נעקציג אדער צו, אונז ציטערט סאג שטארקט ווי א מילכה און ווי, אונז אלץ גלידער אונז איר ערן פארלן אים אונז מען מיט פרייליכקייט אז ווי ער זאגט ווי, אלץ סאג ווערט מער איינגעווארצט וויין

אונקל'ס

תר"א מי יביא ספר השו"ע פרישת נלקח : ויבאר אותו הסוגיות מה סתירותיה :
רשב"ם

(יח) סורה . מקנמר . פל' מרה מריתי :

רענ"י

קריירה: (יחל וסורר). מייקט מען וסר פון הדרה ער איז
אונעקגעזאגן פון גאט וועג. ויסאורר. מייקט מען ויסבר
דבר אדר. מייקט ניש די רייר פון זיין פאטער (שען)
פערט ווי משה רבנו האט געקאנט צו די יידן איז וועג
מקדים. איר פאליש ניש. ויסרר איתו זאגט רש"י
(מדרן) בי גבי ששה ופלגין איהו) מען זאגט דעם פון סורר
ומורה פו ריי מענטשן ער זאל ניש זיין אויף וסבא.
אזוב ער אלט ניש שלאגט אים מקדק. (ובן סיר
ומורה) איז חייב צו שנוב ויאלד פערסיר בשו ויאלד
חצי שני דעם פון סורר ומורה שלאגט מען ויאלד

חצי יום יורדעם בן סורר וכו' וזוהי שאלתו מען גיט מ'קחת
ער זעקסט אהנט פארש אונז אהאלפע קווארטל וויין און
האלף קווארטל וויין ביידע צוואנצנט מיט איין מאס (אפער
אין אהאלץ וסבא , וואס איז אהאלץ וסבא? (אנצאג) וויין
זאגט גיט מיין צוואנצן און די מענטשן וואס שרייבן וויין
קווארטל ווייסט סבא (בן סורר וכו' וזוהי דער גל שפיט
שפער וויס פון אים (ווייניגער איהר לטען דעמאל) וויין
און שפאלט באלן אבי וקאכט (ישראל ווייניג צוויי) דער סוף

דעת זקנים מבעלי התוספות

אפי' שיהיה אצל ה' פנים כנגד ה' אחים וכל אשר ימצאו לו
 מנוחם בלפי פניהם הוא: ב' דל דרוק בלפי אשר ימצאו לו הדינים
 מה שיהיו עשויים ומנוחם בו נוטל פנים אצל כולם שיהיו לו כנון
 שבת אחת ומעשרים אחי נלחם וזמן ארבעה ימים נלחם ונפלו מלחם
 בלתי משכונן כל וסור רחמי וזמן לכבוש לו פנים הוי: ל' לשבת
 דמחיתין: קטע דתמן מחיתין ב' כפני שנים ומקלן וחורו ובגמרה שמרם
 דמחיתין: ללדדן קטע דמחיתין שנים ומקלן ונ' וזל' מניל
 לרבי' שגלוקן אותו. ויזיל מחרתם הכא בן סורר ורבלן כתיב וזל'
 מלחום: ב' דק' על מה מחרתין ש' עזריש בן סורר ומורה חזי וזל'
 דל' וזל' וסבור שיד' בכסח ויין וחור קשה לרבי' וזי' כסלס וזי' כדבר
 יגדל ש' סופי ב' וזל' מ' דן לרן ומורה דהגיהה תורה לכוף דל'
 על מנשח על עשוקו וזל' וזל' מ' פני מה שזאב נלשח וזל' לשחוק
 כלל במידי שדיך לנחות עבירה שמימא את ישראל בלחא אבל בן ס'

חלקים: וית' די ווען עס וועט זיין צוא אפענעש
אווהן ווס ער איז ס׳ירר איין אָפּ קערער ער קערט
וײַך אָפּ פון דעם גוטען וועג וברכה אונ איין ווידער

វិជ្ជា

[illegible]

וַתִּפְּשׁוּ בּוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ
אֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל־שַׁעַר
מִקְדָּמוֹ׃ כ' וַאֲמָרוּ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ
זֶה סוֹרֵר וּמָרָה אֵינָנוּ שֹׁמְעֵי בְּקִלְנוּ
זוֹלָל וְסָבָא׃ כא וְרָגְמָהּ כָּל־אָנָּשִׁי
עִירוֹ בְּאֲבָנִים וּמָתָּ וּבְעֶרְתָּ הָרֶעַ
מִקְרָבָךְ וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ
וַיִּרְאוּ׃ ס שְׁנֵי כב וְכִי־יִהְיֶה בְּאִישׁ

תו"א ותפשו בו סנהדרין מז : זקני פירו מבוס י : בננו זה פסחים קטן סנהדרין ט עא : שלא יסובל שם
פירוש שער חכ : ובי ימים בליל חמא יבמות ו סנהדרין לה מה מז :

מִנְהוֹן : יט וַיִּחְדָּן בָּהּ
אָבוֹהִי וְאִמָּהּ וַיִּפְקֹן
יָתָהּ לְקֹדֶם סָבִי
קִרְתָּהּ וּלְתַרְעֵי בֵּית דִּין
אֶתְרָה : כ וַיִּמְרוֹן לְסָבִי
קִרְתָּהּ בְּנֹגֵא דִין סָמִי
וּמְרִי לִיתוּהִי מִקְבֵּל
לְמִי מִרְנָא זֶלֶל בְּסֵר
וּסָבִי חֲסֵר : כא וַיִּרְגַּמְנָהּ
כִּי גִבְרִי קִרְתָּהּ בְּאֶבְנָא
וַיִּמּוֹת וַתַּפֵּל עָבֵד
דְּבִישׁ מִגִּינָךְ וְכָל
יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוֹן וַיִּדְחֲלוּ :
כב וְאַרְיֵי יְהוִי בְּגִבְרֵי חֹבֶת

רִשְׁב"ם (כ) וולל ראבא . כדכתיב אל
תהי בסכאי יין כווללי בשר לסו :

(כ) כגנו. חסר וי"ו באילו עבר על פשט הדברים
ישראל. ואמרו ליה וכי יהיה באלף חטא. לומר לך
שהוא ישראלי שכל ישראל שריים זה לא לעור ולהוכיח המתעבים. לשלם כבוד ורגמוהו ואמר לו

רש"י
בפרשת דרכים ומלמסם את הכריתים ם אחרת תורה ימות
וצאי ואל ימות חיוב: (כא) וכל ישראל ישמעו ויראו: ו
מחלן שגריר ם הכרה כ"ד פלוגי נסחל על סהיה בן סורר
ומורה: (כז) וכי ידעה כאיש חטא משפט סות:

ר' אים הרנגן, אדער אנדערע מענטשן ווערן אים מאסן אב הרנגן (אדער דארהר נבט צוא ואל נבמה תיב) קט רוא
דורה בעקאנט עס איז בעסער ער זאל שטארבען ווען זאל אים הרנגן איידער ער זינדנס, אונט מען זאל נישט ווארטן
בוי ער וועט זינדיגען נאכדעם זאל מען אים הרנגן: (כא וול נול ישרא ירשע וירא). זאגט רש"י (וכאן שציר
הנה נבית דין) מיינט עס שטייט אלע וידן זאלען הערן ווייסן מיר מען דארף אויסרופן ביי בית דין (פולג נפסע על
שעה בן סור וסורה) דעם מענטש וועט קינד בעווארפט מען מיט שטיינער אונט מען הרגת אים ווייל ער איז געווען
און סור וסורה: (וכא) וכל ירהו כאש חסא משש פתי (וכאן רש"י (וכסידת הפרשנים) דריבער שטייען (אונט ד'
פתי חכמים

כִּי־אֶל־חֶמְלָה־הָיִין־עַל־שֶׁ־סָּוֵף־אֶבֶל־מִלּוֹד־לִבְרִי־עַל־מַעַשׂ־שִׁדּוּתוֹ־הָרָשָׁעִים־עִם־סוּפִין־עַל־רִי־וְהִרְבּוּ־וְלֹא־יָדָעוּ־לִי־סִבְכָּלֶם־שִׂיבָה־מִמֶּנּוּ־הָיָה־רָחֹק־בֵּינֵנוּ־וְהָיָה־לִּי־לְעֹמֶשֶׁתִּים־מִלְּמַסַּח־עַל־הַנִּבְרִיתִּים־כַּמֶּה־מִנָּה־שֶׁמִּחַלֵּל־אֶת־הַכֹּהֵן־וְאֶת־בְּנֵי־הַכֹּהֵן־מִשּׁוּם־שֶׁהֵיוּ־בָּעֵדִים־עַל־אֶת־הַכֹּהֵן־וְעַל־בְּנֵי־הַכֹּהֵן־כִּי־הֵיוּ־לִבְשֵׁי־אֶת־לְבָשֵׁי־הָעֹלָם־וְהָיוּ־לִי־כְמוֹ־כֹהֵן־וְלֹא־יִשְׁמְעוּ־וְהָיָה־לִּי־יִשְׁרָאֵל־שֶׁמִּשְׁמָעִיתִים־לֹא־עָד־הָיָה־לָהֶם־אֲמֵר־בְּעֶמְדָּה־כְּחֵץ־וְלֹא־יִשְׁמְעוּ־עַל־שֶׁ־סָּוֵף־אֶבֶל־מִלּוֹד־לִבְרִי־עַל־מַעַשׂ־שִׁדּוּתוֹ־הָרָשָׁעִים־עִם־סוּפִין־עַל־רִי־וְהִרְבּוּ־וְלֹא־יָדָעוּ־לִי־סִבְכָּלֶם־שִׂיבָה־מִמֶּנּוּ־הָיָה־רָחֹק־בֵּינֵנוּ־וְהָיָה־לִּי־לְעֹמֶשֶׁתִּים־מִלְּמַסַּח־עַל־הַנִּבְרִיתִּים־כַּמֶּה־מִנָּה־שֶׁמִּחַלֵּל־אֶת־הַכֹּהֵן־וְאֶת־בְּנֵי־הַכֹּהֵן־מִשּׁוּם־שֶׁהֵיוּ־בָּעֵדִים־עַל־אֶת־הַכֹּהֵן־וְעַל־בְּנֵי־הַכֹּהֵן־כִּי־הֵיוּ־לִבְשֵׁי־אֶת־לְבָשֵׁי־הָעֹלָם־וְהָיוּ־לִי־כְמוֹ־כֹהֵן־וְלֹא־יִשְׁמְעוּ־וְהָיָה־לִּי־יִשְׁרָאֵל־שֶׁמִּשְׁמָעִיתִים־לֹא־עָד־הָיָה־לָהֶם־אֲמֵר־בְּעֶמְדָּה־כְּחֵץ־וְלֹא־יִשְׁמְעוּ

שְׁמֵרָאפֿן אונ שְׁלֵאפֿן ולא ישמע אליהם אונ ער וועט
 גיט הערן צו זיי: (יט) וַתִּפְשֵׁי וְאָלֶן אֵן נַעֲמָן אִים זַיִן
 פֿאַמֶּר אונ מוטער וַהֲצִיאוּ אוֹתוֹ אונ זיי וְאָלֶען אִים
 אַרויס צִינֶן אַל זְבִי עִירֵי צוּא דִיא אַלְצֶמֶע פֿון זַיִן
 שְׁמֵאט ואל שער סקופט אונ צו דעם טויער פון דעם
 בית דין פון זיין שְׁמֵאט: (כ) וַאֲמָרוּ אַל זְבִי עִירֵי אונ
 זיי וְאָלֶן וְאִנִּין צו די אַלְצֶמֶע פֿון זַיִן שְׁמֵאט בְּנֵי
 זֶה סִרְר יסודה דער ווען אונזערער איז איין אַפֿ
 קערער אונ אויזער שפעניגער אינט שפֿט בילטו

מִשְׁלֵי הַדָּוָא
הָרַע עַד וַיִּוִּיחַ פְּרִינְדְּשָׁאס דְּעַם מַעֲנֵשׁ בִּיז עַד בְּרַעֲנָה
אִים אִין מִתְקֵה אִין דִּיא וְעֵלֵט אִין אִין יַעֲנֵה וְעֵלֵט.
אִינֵר דִּר מִף מִן יַעֲר מִב אִין בְּרִינְדֵּל עַד צו מִבֵּן דְּעַם
מַעֲנֵשׁ אִין בִּידֵע וְעֵלֵטֵם. וְאִינֵר דְּעַם מַעֲנֵשׁ וְאִין
פִּלְמֵט דְּעַם יַעֲר מִב:

אונקלזום

חַטָּא מִשְׁפָּט־מוֹת וְדוּמָת וְתָלוֹת
אֹתוֹ עַל־עֵץ: כִּי לֹא־תִלֵּין נִבְלָתוֹ
עַל־הָעֵץ כִּי־קָבֹר תִּקְבְּרֵנוּ בַּיּוֹם
הַהוּא כִּי־קָלַלְתָּ אֱלֹהִים תָּלוֹי וְלֹא

בעל המורים

(גד) כי קללה אלהים תלוי. כשחוצין בני אדם את התלויים רמזין לקלל את הוויזנים או קוצבים של הרגז וי"א שאר ב"א לפי ששעשים על עמידה מועפת וזאת

דשב"ס

(נד) כי קללם אלהים חליו. כשחזרו בני אדם אח התלויים רגליהן לקלל את הדיינים או קוצבים של הרג או שאר כ"א לני שששים על עבירה מוספה הוא נהרג כמו בקושש והקבי"ה אפר לא קלל לפי שירגילו בני אדם לקללם ולכל לא חליו: בבלו אלמ בקר חקברנו וגם שלא תפסח אה

בית יהודה

[illegible]

שפתי חכמים

ל' אנשי עירו והא' הוי במעמד כל ישראל כיון שכל ישראל היו שם
ל' ודאי אין מומתנים לו עד הרגל ומה שכתוב וכל ישראל יבטחו
ב' ש' ש' הכרזה ב' ד' א' י' ש' לומר דק"ל למה כתיב ורגמיהו כל

[illegible]

ליקוטים על התורה

(נו) לא תלין בבלתי על הדאן וכו', דר היקונים שריבם מין
 סא נים לאון נעם קן אסת ב"י נאם, ויני דש מדרש
 אסת מוקם האם הקרה בשאן קרב שבת צולשן סאן און
 אסת, דם הקרה בשאן וישרע נפשות, וקן קם ניוואלם
 אסת וישרע נשים אין ניווארן שח, וקן ויא נפולם
 אסת נשים, דרבר וכו' ויא צו נפין נשים, און קען
 נפין סתקם ב' נאם אסת, אי דאן וין נוף ליריב. גי'ם
 ד' ארין אין דם נף און ויני נים ארוקין פן אים, און
 קען נפולם דם נפולם אין וין קרב, און דר פון
 אן ארוקין פן דם און קען ויא ארוקין האם דר נוף
 אסת וישרע פן דם נים אין קרב וכו' ויא ויא מוקם

האנגל המעין אים גמוזט פאנגראכן ער המ נישט נטארט
עכמינן אוף דר תלייה די מצוה איז גוהג פיי זקרים אונ
נקבות פישעת ווען די סנהדרין זענן גוועזן :

247

(תקלה תקלו תקלו) בי קבור וגו' דם איז די מצות עשה אז
איינער לעסט ארט השי"ת הט אים דם ביד נהאנגן אף
אייז מלויז און איז דעם זעלבן זאג ווס מען הט אים אף

אונקלזום

אֶל־תֹּדֶךָ בֵּיתְךָ וְהָיָה עִמָּךְ עַד
דָּרַשׁ אַחֶיךָ אֹתוֹ וְהִשְׁבֵּתוּ לוֹ׃
וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמֹרֹו וְכֵן תַּעֲשֶׂה
לְשִׁמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל־אֲבֵדַת
אַחֶיךָ אֲשֶׁר־תֹּאבֵד מִמֶּנּוּ וּמִצָּאֲתָהּ
לֹא תֹכֵל לְהַתְעַלֵּם׃ ס י לֹא־
תִּרְאֶה אֶת־חֲמֹור אַחֶיךָ אוֹ שֹׁרֹו
נִפְלִים בְּדֶרֶךְ וְהִתְעַלְמַת מֵהֶם

בעל המורים

“22-

בית יהודה

(וב) ועד דרוש אחידו. פֿרענט רש"י (וכי תעלה בקרבך שחנה
 זו קרס שגד-ישרו) קען מען רען מיין מען זאל די געגאנגע
 זאך געבן צו דעם מענטש וואס וועט זיי אים, און פֿרענט
 גאט אויף איר. ווי קיינער וועט נישט אים פֿרענט נישט, צו
 זעסן וועס מען געזא? (ואלא) גאט אזוי מיינט מען ורדשה
 שלא: הא רפאי! דר וואס האט די זאך געפונן זאל נישט געבן
 זאך צו דעם וואס וועט די זאך פֿיר צו ווערן וויסען
 געוויס אז די זאך איז זיינע: ווהשבותו לו, וועט מען
 וושיבתו לאו (השבת) דר וואס געניט זאך ערן צו זאל האבן
 וואס צוריק צו געבען, דריינג אויפֿ ער געפונן אפֿהמה
 זאל ער זעהן (שלא יאכל בבתה כדי דסיי ותסבתם מינה) דא
 ווערט, וועט ער צוגעגעבן צו ביהמה פֿר וזין געלט וזכאן
 וואלד יעדער זאך וואס ארבעט און עסס, פֿארדיינט דאך די
 גאנצער ארבעט וועט מען איר געבן מען וואונויט נישט
 איר געבען (ימכר) זאל מען די ביהמה פֿארקויפֿען, און ווער
 מען אים געבן דס געלט פֿון די ביהמה: (ו) ואלתכל להעלאו.
 בעהמאין דינע אויפֿען פֿון די פֿארלאדענע און בלייב וויא
 פֿון די ביהמה וועלכען פֿלאן טען זעהן אויב איינער האט
 אים איינזי, וועלכער מענטש אס געווען דארף ער העלפֿען
 מיט אים (עס געלויבט ער זאל אויפֿלאזן צוואנץ מיט דעם
 דארף מוזה אס רציף קען מען פֿטור) אבער אז דער בעל
 זיך געזעט וועגן אונד ער זאגט צו איינעם עס איז דאך
 איינזי, אויב דר וויססט מאהר דר מוזה מענטש אויפֿלאזען

שפתי חבמים

לא תראה אלף והתעלמת דמחשת דמחור להעלם : ת ח ביה הים
 יכן והסור ביה הקביר או שזא וקו ואיו לוי ככדו : א ומלת וסור
 שזא לאחר כלומר שהדורס את אחיו שזא בעל חבורה עם שומים
 הו לדרב שחורס חמו : ב ר"ל שזא ויה והסחור לו חלה ויה עמד
 עד דרוס אחיו ואיו לו שזא חללך ודא חייב חלה להסיר עמו

פירוש לתורת אלהים

כיצד דיין ברודער וועט נאך פֿרעגן נאָך אים והשבתו
וְיִתְּנֵם לְהַלְבֵּשׁ אויף קערן אים: (ג) יכן אונ אזוי אָפֿטסומאַן
 אַזוי אַז אַלע פֿר לירונג פון דיין ברודער
 אַזער מאַכט דאָס עס וועט פאר לאָרען ווערען פון
 אים אונ דו וועסט גלייכצייטיג לא טייל מאַרסמאן דיך

קבץ

עֲמֹתָ : הִלָּא יְהִי תִקְוָן
זִין דְּנִבֵּר עַל אֲתֵתָ וְלָא
יִתְקֵן גְּבֵר בְּתִקְוֵי אֲתֵתָ
אֲרִי מְרַחֵק קִדְם יִי אֱלֹהֵיךָ
כִּלְ עֲבֵד אֱלֹוֹן : וְאֲרִי
יַעֲרֵעַ קִנָּא דְעַפְרָא
קִדְמֵךְ בְּאַרְחָא בְּכֵל
אֱלֹוֹן אִי עַל מַרְעָא

נא יהיה עלי גבר נזיר נז : ולא ילגש גבר שם מזבח : כי יקרא קן ועור מלישא קב חולין קלט קא קמא ספר הזוהר פרשה וינא ופרשה שמות :

[illegible]

טען פאר: (ה) לא יהיה בלי גבר על אשה. (ספרי נזיר פ"ח) סתם דומה לחים כדי שחלד בין הנשים שחין וזו חלה לשם טיפוח. ולא ילבש גבר שחלטה אשה. לילך ולבש בין הנשים ו' לא שלט יסיר שער הערוה ו' ושער של בית השמי: כי הועבת. לא אסרה תורה חלה לבגד כי התבזה לדי מועבה: (ו) כי יקרא. פרס למומן:

פון אַזשע. ער זאָל אויפֿזעהן וויא אַזשע (וילך זיך אַפֿן הויז) ער זאָל קענן גיין זייען צווישען ווייב (דער אַמט) נאָך אַזאך מיינט דער פֿאנק (שלא ישר שר הקהל ושר של בית הלוי) מנעט אַזאך גוט אַראַפֿענען די האַר פֿון דיא מערה אונט גיין די האַר פֿון אַנזשער דעם אַרש. וויא די ווייבער מענען: ופי תלכה; אַזאך רש"י ווא אַזשע תלך אַזאך רבש תכביא צווי תלכה און נאך זעכערט פֿון אַזאך אויפֿזעכ קליידער וועט דערווייטן די מענער ווייב צו מנה ויין: (ו) ופי קלא; (פֿאַר למטען) אַזאך עס וועט נעשארפֿן ווערן פֿון דיר אַנעס מיט פֿיזי, אַבער

[illegible]

מיט אים דו זאלסט העלפן ארום לייגען (ס'זיין דא):

(ו) לא יתיה עם שאר גוים ויין אקלייד פון אמאנס
רשון און איין אשה צו גיין צווישן מאנן ולא ילבש
און איין מאנס פארשן זאל גים אן קליידן אקלייד
פון איין אשה צום גיין צווישען נויכער כי תחבת
נוארום דאס איז די אנטוויקלונג פון אים דאס
נאם כל עשה אלהים ויין וואס מען די דאזיגע: (ז) וי
קרא נועם עם וועט ויך נארעפן אעקסט מיט פייגליך

און ביז דאס שטייט ווערס און ווי געוואסן לא תחא האם על
גים צו געסן די ראיין ויין. און ווען ווען מערענע גים
שלח תשלח את האם, ווערס דיא מסכד ודיא שטייגט אונטערגעשטען פון דיא קינדער, און ווען ווען דיא הוסן שבת
וויא רעד דין איז מיט ליבשאפט און ביז דאס שטייט ווערס און ווי געוואסן לא תחא האם על תבנים, מען זאל גיין דין
מסכד ודיא שטייגט פון די קינדער, און ווען ווען דיא הוסן שבת וויא רעד דין איז מיט ליבשאפט און דאס שטייט
ווערס און ווי געוואסן שלח תשלח את האם, זאלסט ווערס וויא שטייגט פון די קינדער, און ווען ווען:

(תקב תקב) תקב תקב תקב. דאס איז די מצוה ווען איינער פון אנדערע ברירד ס'קאמט איין פלאס און קען נישט דא שטאנען דאס איז דא אנדערער צו העלפן די מצוה איז נוהג ביי זכרים און נקבות:

אפרחין או ביעין ואמא
רבעא על אפרחין או
על ביעין לא תסב אמא
על פניא: ושלחא תשכח
ית אמא וית פניא תסב
לך בדרל דייטב לך
ותורידיוסין: וארי תבני
ביתא חדתא ותעבד
תיקא לאגדך ולא תשני
חובת דין דקטול בביתך

תולדות אהרן

והאם רבא על האזרחות חזין קמ קמא: שח
תשחית את האם מיעט לא חזין קמ קמא
קמא: ואת הכנסת מיעט קמ חזין קמ קמא:
למען ייטב לך קדושתו לט חזין קמא: משקל
לנגד חזין קמא: ולא תשים כחונות חל
קמא טו טו:

בעל המורים

כנימ' פרט לתומות: אסרוסין או בילוס. כנימ' שזכרים לאמן:
על הכנים. כי הכל וזכר כה אחר ה' על הכנים וכבנות היולדים
במקום הזה ממותי תחלוסי ימותו אם תקיים המלוא ואריון ימותו ואם
לא כי חסר ה' ממותי תחלוסי ימותו: (ה) והארכת ימים. ומסוך ליה כי תבנה בית חדש
לומר אם כנימ בית חדש עשה לו משקל כדי שיתרבו בו ימים ולא יפלו ממנו. ועוד עיקר אריכות ימים הוא בשכל כנימ בית חדש שחיה בית
הקדש ותיכף חף דכנימ אכ הוא הקדוש והארכת ימים ללמען ייטב לך לא כן כהא כדי להסמך והארכת ימים לכי תבנה בית חדש.
לעי: כחיה למען ייטב לך וסוך כאן כי יפול הטפל ממנו רמז למה שדרשו הרי שעה באין כדי לשלח את האם וגל ומה ה' כי אריכות ימים

רש"י

לא תקח האם. (חולין קמ) בעודה מ על כנימ:
(ו) למען ייטב לך וגו'. (סס קמז) אם מלוא קלה שאין בה
חסרון כיוס י אמרה תורה למען ייטב לך והארכת ימים
קל וחומר למען שצדק של מלות חמורות: (ח) כי תבנה
בית חדש. אם קיימת מלות שלוח הקן סופך בלנות בית
חדש ותקיים מלות מעקה שמלוא גוררת מלוא ותנעו בלכרס

זיון און נועםס לאנג לעבן נל ודחפר רשמן שפן שפן מצינת
נעטס. און נעויםס אז הקב"ה נועטס נעבן פ"ה שפן: (וח) ופי
אויב דו האקסט נעבן און דו מצינת נעבן פ"ה שפן: (וח) ופי
מצינת נעבן. און נעטס זיון דיון סוף דוא נועטס זוכה זיון צו פועלן
וואונאנטס ארום דיון דאך (שפן) נעבן דו דאך נעבן און נעטס זוכה זיון צו פועלן

דעת וקנים מבדלי התוספות

ובחמור יחדו שחובה לשוורים וחמורים ולא תחרוש בהם יהיו
וסה כתיב אחריו לא תלכש ששפנו שחובה לסלית נאה ותעשה
בו ציצית וגדולה מצות ציצית כדמסקי בפרק בבה מוליקין כל
החומר במצות ציצית וזכה ושמששין אחריו שני אלפים שמונה

פירוש לתורת אלהים

ואלקסט אנועק שיקן די מוסר ואת הכנים און די קינדר
ואלקסט דיר געמען לפנן קדי עם זאל דיר גוט זיין
והארכת און דו נועטס דר לענגער די מעג (פ"ו י"א):
(ח) כי תבנה ווען דו נועטס בונן אנניש שמוכב געשית
ואלקסטו מאכען אנאניק ארום דיון דאך (פ"ו י"א):
ולא תשים און ואלקסט גיט מאן שולד בלום אין דיון

השם

(תקמז) געשית מעקה לענגר וגו'. דם און אפיקה און איינער
בונט אשכוב מוז ער מאכין אופן אויף דעם דאך
ארום דעם דאך נועטס פון אלע זייטן ווער עס נועטס זיין
אויף דעם דאך זאל גיט קענן אראם פאלן פון דאך:
(תקמז) ולא תשים וגו'. דם און דאך דו נועטס גיט
לאן איין זאך נוס און מוזק מעקשן אין דיון שמוכב:

בכרעין | או על-הארץ אפרחים
או ביצים והאם רבצת על-
האפרחים או על-הביצים לא-
תקח האם על-הבנים: ושלח
תשלח את-האם ואת-הבנים
תקח-לך למען ייטב לך והארכת
ימים: ש שלישי כי תבנה בית חדש
ועשית מעקה לגגך ולא-תשים

רש"י

ידען פ"י מקרה: לא תקח האם על הבנים. לפי דרך ארץ פירשהי בלא
תבשל גדי בחלב אמו וכן באוהו ואם בני שדוטה לאבוכיות ונעבנות ל'ת
ולשחוח ולכשל ולאכול אם וכנים יחד: (ה) מעקה. אין לו חבר בחורה כמו

לא כי חסר ה' ממותי תחלוסי ימותו: (ו) והארכת ימים. כנימ' בעולם
לומר אם כנימ בית חדש עשה לו משקל כדי שיתרבו בו ימים ולא יפלו ממנו. ועוד עיקר אריכות ימים הוא בשכל כנימ בית חדש שחיה בית
הקדש ותיכף חף דכנימ אכ הוא הקדוש והארכת ימים ללמען ייטב לך לא כן כהא כדי להסמך והארכת ימים לכי תבנה בית חדש.
לעי: כחיה למען ייטב לך וסוך כאן כי יפול הטפל ממנו רמז למה שדרשו הרי שעה באין כדי לשלח את האם וגל ומה ה' כי אריכות ימים

בית יהודה

דר נעטס מיט פייגל' וים זענן שפענדיג ביי דיר אין הויף
אדער אין שטוב, מעקסט געמען די וינגע פייגל' אפילו
ווען די מוסער און לעבן זיי: ולא תקח האם. (בעדה על
פנייה) ואלקסט גיט געבן די מוסר ווען זיא איז צונאמן מיט
די קינדר: (ח) ולמען ייטב לך וגו'. זאגט רש"י ואם כנימ
קלה שאין בה חסרון (כיס) מאדאך און מען שוהט אנרינגע
סאך ווס מען עס קיין שארן געלט ואקער תורה למען ייטב
לך והארכת ימים) האם די תורה נעאנט עס וועט דיר גוט
במדות) און מען שוהט שווערע מצות, און מען עס שארן נעטס
תבנה בית חדש. זאגט רש"י ואם קינפט מצות שלוח תקן
פון די קליינע פייגעליך (סוף) בלנות בית חדש יקנים מצות
אנניש שמוכב און דוא נועטס מאכן אפיקה צו מאכן אפיקה

שפתי חכמים

על חקתי ליה מנ"ל למדס הכי דלמא כלל ענין אסור ללגוס דגזירת
הכחוס הוא. ומתוך דהא קרא טוח עטס כי תועת ה' וגומר משמע
ללא אסרה חורס כי: ש אכל מי שרחת כלמיר למעלה מן הכנים
חומר ללקחה: ר"ל דלמא כן דא' משאר המלות ומתוך דלכך נכתב

פר דיר אין ווען גלל עז אוף אלע ביימך אדר אוף
דער שדר אפרחים יונגע פייגעליך אדר איינער והאם
רבצת און די מוסער נוצט על האפיקחים אויף דיא
פייגעליך אדער אויף די איינער לא תקח נאלקסטו
גיט געמען די מוסער ווען זיא איז נאך אויף די
קינדר וויא דען ואלקסטו מאהן: (ו) שלח השלח דו

מצות

(תקמז תקמז) שלח השלח וגו'. דם און די מצינה ווען
איינער גיט אפיקסט מיט פייגעליך קאר ער די
מוסער פון דיא פייגעליך גיט געמען נאך ער זאל די
מוסר אנועק לאן און די וינגע פייגעליך זאל ער זיך
געבן די מצינה פון שלוח תקן איז גוהא איז אפיקלין ארם
ביי זכרים און נקבות:

קל

הו"א כי יבנה המזבח הזה חולין קלו : פן תתקדם
קידושין וי חולין קשו קשו : המלכה
היזהר עכסים זה :

של זה : (ח) כי יטול העול : וכוונתו ליה לא תורע . רמז לדברי סגור : פסוק משה ראה . אכל עקב רשע . חזק הנחל . פסוק תחזיקם : כי יאשיהו לחזק עד כי ירע חטא ויטעור ויחזק במצותי : (ט) חזק : שגורו שב קם הם : (ס) חקדש . האסר בקדשים : (פ) החללה . כי במס' כי חקדש העלם נאמר חזק העלם העלם הזה עמדי חזקם שזרדי להחזיק בעלמם כמלך אחד בקר . וטעמים רמזין שזרדי למדוד כד"א שחוקת וא' יש דגש בעלמם כדגון החללה :

ועדה ולבגדים נאים לכן נסמכו פרחות הללו: כיעקה.
נדר סביב לנג ואנקלוס תרגם חיף כנון חיק שמסמר מה
סמבוני: ב יפל הרופל. רחיו זה ליוול ב ואף עב"כ
לא תתגלגל מיתחו על ירך שמגלגל ימות י"ו וכלי והוכה
ע"י: חייב: (ט) בלאאיי. (קרידוש לג חולין פב) תסמ מ
ושעורה והרגז במפלות יד: פן הקדש. כתרוננו כח תסתב
כל דבר התעבב עין האדם עין לשבח כנון הקדש כין לגנאלי
כנו איסור ופל בו ל קדש כמו (שעירה סה) לא תסב כי
כנו קדשתיך: המלאכה. והמילוי ותוספת שדועס מוסף:

ג'ט אראפ-פאלן: ווי יפה ה'הולל. זאגט רש"י (ראו זה רפ"ל) דער ענטקנס וואס פאלט אראפ פון אדאם און נעבט
נערה'ת, איז געווען אז ער האט געטאן אזוי אויגן אז ער דארף ווערן גערה'ת, וועסטן פרעגן צו וואס דארף איך
מאכען אמשקא, דא וואס האבן נישט געווינדט ווערן גיט אראפ פאלן. עס ווערן נאך פאלען די ווייניגע וועג צו די גוף
פון דעסווענען זאגטן מאכן אמשקא און תהלה'ת כיתה'ת (דף ואל ע"ב) שטארבען דורך דיר ווי שטעלען זינט
על דיר וצא ורחק על דיר חתוב ווייל אונזע נאך קומט דורך אונזן שלום, און אשלישקעט זאך קומט דורך אשלישקעט
שלום, און אזוינע (נעט) אראפ-פאלן פון דיר דאך, וועט נישט זאגען אויף דיר דא גוט ארשיי: (און וואלעס), מייןט מען
נחש וישלח ויחזק בנפשו'ת דו ער הט גענומען אין האנט איין ווייץ און איין געניש און איין קערן פון אויגנ'ת וסוב
און הט איינגעווישן אין דער אלע דריי זאגטען, ווען דו וואקסט ארויס פון דער מאד ער גיט גיט עטין: וועט
הקדוש זאגט רש"י (פסוקים) וואו דער תרגום שטייט: (תפתח) עס וועט זיין פארמיכט, אסור וכל דבר נפתח
על האדם) ווען דא וואס אמשקעט איר עסן (ווי לשבת כליו הקדוש) מיי ער טאט גיט, עטין ווייל דא זאך איז
מאד עקערט געווארן. דא איז היינטיג געווארן (בן גמאי בןו אסור) מיי ער טאט גיט עטין ווייל דא זאך איז ערנער
געווארען, דא איז ווארן אסור (גוף בן גמאי) וועלט אלץ דערפון קדוש (כא) ווי עס שטייט אין ספוק אונזער
נאך צום אנדערען (אז תפח בן דקדושה) זאגט מיר גיט אנדערען ווארען און וועל דיר שטאט זיין: וויסלעה. וועט
מיינע וואס'ת שווער בארן: תפלה מייןט מען ווען עס ווערט דערפליט און צוגעוואקסען, וואס פון דעם פאר'ת וואג

[illegible]

שמונב יי יול ווארום אפילו עס וועט אראפ פאלן פון דעם דאך דער וויס דארף אראפ פאלן נאר דס גיט ויין דורך דיר ווארום נאט שיקט אכזב דורך אפאיי אונג אהוב דורך אהייב: (ט) לא חביד דוא זאלעט גיט וויינן דיין גארטן מיט צו מישונג דאס איז ווייז מיט גערשטן אונג קערנליך וויין

מען טאר די תבואה נישט עסן און נישט קיין תאכלה האבן און
מצוה איז געהן צוהן זיין וואס איז געבליבן:

אונקל'ס

וַעֲלֶזְתָּ בְּרָמָא : י : לָא
תִּרְדִּי בְּתוֹרָא וּבְחֻמְרָא
בְּחֻדָּא : יא : לָא תִּלְבֹּשׁ
שְׁעִמְנוּנָא עִמָּךְ וְכִתּוֹן
מִחֶבֶר בְּחֻדָּא :
יב : בְּרִסְפָּדִין תַּעֲבֹד עֲדָךְ
עַל אַרְבַּע בִּנְיָי כְּסוּתָךְ

ג. : אשר ופסוקים יבנות 7 ביר נח מנחות לו חג : גרילים שבת 10 בוכה 10 יבנות 7 ביר מל : אל מנחות 10 מ
מנחות 10 חולק קלו : אשר מנחות שבת 10 ופסוקים יב מנחות מל 10

רשב"ם

(יב) גרלים . ציצית צריך שיהא גדול וקלות :

בית יהודא

[illegible]

דעת זקנים מבעלי החופפות

תורה כללים וטעם עובד אלף בלול אחד וכן עובד כשי' לנזון משום
 ודאי ודאי וטעם בלול כשי' ב' וטעם מנזל בלול דוק שור וחמור
 ובהקדמה ויזל דילמין שור עז משתה דכתיב ודוק שור וחמור וכל
 המשתה חסד לנזון כל כמות אלף כל כמות ובלול דוק שור וחמור
 ודוק חסד כל המשתה ודוק אלף כל המשתה ובלול דוק שור וחמור
 ובלול דוק שור וחמור כל המשתה וטעם עז' עזל נכרת קדושים :

ו' רב אחא לי' שהקריב קן וזע פשתן והבל הביא מבכורות צאנו שהוא סין צמר לא רצה הקב"ה שיחבירו
 יחד לפי שלשם נחלו :

ליקומי יהודה

ויו לא תתרוש בשור ובחמור ותרד. דר ספר עשרה מאמרות
 שרי במ דר עני וואס ריא וידען האבען געמאכט אין דער
 שדבר אין געווען אַאָס אונג אַאִיל צוואַסן, דר קאפ ביו
 צום ביוך איז דר געווען אַאָס, אונג פון בוך און נייטש אין דר
 געווען אייז, דריבער האט געבאָטן קען נאָ וואָס
 איינשפאָן צום אַקערין אונג גיט צום פאָרן אַאָס מיט אייז
 צוואַסן עס נאָ גיט דערמאָנט ווערן דער עץ פאר הקבה:
 פֿיר עקין בסתת פון ריין קלייד אַשר וואס דו טוּסט

מצות

(תקנו) לא תתרוש וגו'. דם איז די מצוה קען פאר גיט
 אדר פארן און איין וואגן וואס עס איז איין גיטאנט
 איין אדאס מיט איין איידל אין איינעם קען פאר אפילו
 גיט אן מיליגן דם איז נאך גיט זכרים אונג נקבות :

קלא

ואתקרב עליה להוצות מו :

מצות
 (תקנו) ב' יקח וגו'. דס איז די מצוה אז מען מוז מקדש
 זיין די אשם ווען ער געמאכט זיט בחיפה וקירלשין

אונקל'ס

וְהוֹצִיאוֹ אֶת־בְּתוּלִי הַנַּעַר הַנַּעֲרָה קָרִי
 אֶל־זִקְנֵי הָעִיר הַשְּׁעָרָה׃ מו וְאָמַר
 אֲבִי הַנַּעַר הַנַּעֲרָה קָרִי אֶל־הַזִּקְנִים אֶת־
 בְּתִי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה
 וַיִּשְׁנֶאֱהָ׃ יז וְהִנֵּה־הוּא שָׁם עֹלִילַת
 דְּבָרִים לֵאמֹר לֹא־מָצָאתִי לְבִתִּי
 בְּתוּלִים וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בְתִי וּפְרָשׁוֹ
 הַשְׂמָלָה לְפָנַי וְקִנִּי הָעִיר׃ יח וּלְקָחוּ

(טו) את בתי נחתי . בגימ' הפה שאמר הוא הפה שבתיר :

בית יהודא

ד'ר'ס' יתבו ע'ל'ת' ד' פ'אטער אונ' מ'טער ו'ס' דאנאן אונ'ס'
 מ'אדערענס' אז' אונ'ס' ע'כט'ס' ש'אכט'ר' זא'ן' זיי' ק'יס' צו' ב'ית'
 ד'ין' אונ' זא'ן' פ'ארש'עס'ט' ו'עצ'ן' ד'וך' איר' : (מ'ז') ו'יב'ס'ר' איר'
 ו'תצ'ר'ת' : ד'אט' ר'ש'י' ד'י' מ'ט'ר' אז' ד'ך' אונ' ד'י' ב'ית'
 ד'ין' : פ'ר' ו'ס' ד'אט' ד'י' ת'ור'ה' ד'ר' פ'אט'ר' זא'ן' : ד'י' מ'ט'ער'
 אונ'ז' : ו'ש'א'ן' ר'ב'ת' ל'א'ש'ה' ד'ר'ב' ב'ג'ני' ה'א'ש' ו'עצ'ן' א'ל'ש'ה' אונ'
 צ'ונ'א' איר' פ'ר' זא'ן' ר'ש'ע'ס' : (ז'י') ו'י'ר'ש'ט' מ'ש'ל'ח'ת' : אונ'ס'
 אונ'ז' ב'ית' ד'ין' (ה'ר'י' ה'ר'י' ד'י' ע'ל'ת' : ד'י' אונ' נ'א'ר' אונ'ס' (מ'ת'ור'ה')

שפתי חכמים

צ דאס לא כן וואלילו אה הכחלה מעט'ל ולמה לאמר אבי הכערה
ואמה אלל לדרשא ראו גדולים כו' : ק דהא אף האמה עומדת כד'
בדכתיב ולקח אבי הגערה ואמה וכתיב תחריו ואמר אבי הגערה
ליקומי יוסף

ליקוטי יוסף

אז ווייל ער האט איר גים געוואלט געבן כתרובת ודס באמערקט
ווערענדיג סאלער, אפאלער אז געווען פאר גילדן, איז דס צוויי
הערשערס גילדן. כוז ער איזט געבן צוויי סאל אז פאר דאס
איז ווערענדיג סאלער, אונ ער כוז די ווערענדיג סאלער שוין
געגעבן, אונ אזוי די נאך איז אפאל ווי דס כונה געווען געבן די
הערשערס, ואל סען איר הייבן מיט ספילן, מען ווא איר געווארן
מיט שפילן בוי ווא שטארקט. דר ספר אור הוריות שרייבט
אויף איר אפאלס על דרך הכוזר, פילקת איז אפאל, אייב
איר וועט געבן אפאלס מיט סען ער וועט לערנען תורה,
וועט געבן סעור לערנן תורה, וועט נישט צוליבות דברים, ער וועט
אפאלען שטענדיג ביי אונ דא תורה, וואציא גיף שם נע,
ער וועט אפאלען אפאלען געבן אונ דא תורה, ער וועט
געבן אלע גילדן לערנן תורה ווען ארעט אונ האבען גים
פארקאט, אונ די וואס לערנן גים תורה האבן פארקאט אונ געבן
גילדן, אונ צווארן דאך פארקאט, איך האב גים געגעבן ביי דיין
אפאלס ביי דיין תורה, אפאלענדיק, איך האב ביי פארקאט
געבן איר תורה, אפאלס תורה וועט פארקאט די נאנצן פארקאט

יבמיר

זִקְנֵי הָעִיר הָיוּ אֶת־הָאִישׁ וַיִּסְרוּ
 אֹתוֹ: יֵשׁ וְעַנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶּסֶף
 וְנָתְנוּ לְאָבִי הַנַּעֲרָה כִּי הוֹצִיא שָׁם
 רֶעַ עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־תִהְיֶה
 לְאִשָּׁה לֹא־יִיכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל־
 יָמָיו: ס כ וְאִם־אָמֵת הָיָה הַדָּבָר
 הַזֶּה לֹא־נִמְצְאוּ בְּתוּלִים לַנַּעֲרָה
 לַנַּעֲרָה קֵרִי: כא וְהוֹצִיאוּ אֶת־הַנַּעֲרָה
 הַנַּעֲרָה קֵרִי אֶל־פֶּתַח בֵּית־אָבִיהָ
 וּמִקְלוֹתָ אֲנָשֵׁי עִירָהּ בְּאֲבָנִים
 וּמֵתָה בִּיַּעֲשֻׁתָּהּ נִבְלָה בְּיִשְׂרָאֵל

סבי קרפא יהיא ית
 זכרי וילקון ית ה
 יס וינבון מנה מאה
 סלעין דכסף ויהיו
 לאבוקא דעולמא ארי
 אפק שום ביש על
 בתולתא דישראל ולה
 תהי לאנתו לית לה רשו
 למפטרנה כל יומיה
 כ ואם קשטא הנה
 פתמא הדיו לא
 אשתכחו בתולין
 לעולמא: כא ופקון
 ית עולמא לתרע בית
 אבוקא וירנמנה אנשי
 קרפה באבניא ורמות
 ארי עבדת קלא
 רשבים

(כא) לונות בית אביה. שיש עדים שזינתה
 אחר שנחקרה:

תו"א ויסרו אותו כחובות סס: כי הוציא סס רע ערין סין וסס אמת היה הדבר כחובות מ מד ערין סס: וסלילו לה
 הכנסה אל פתח כחובות מ מד מה ערין סס: ופתח כחובות מ מד:

בעל הטורים

(כא) אל פתח בית אביה וסקלה. כני' זהו ראו אליו כנולדו סעולתם: כי עשתה כלה. וסעין ליה (כב) כי ימלא אים שוכן.

בית יהודא

אז יזא איז געווען אפגעה: (יח) ויסקרו אותו. (מלקות)
 סען זאל אים שלאגן מלקות: (כ) וואס אפס היה הדבר.
 איב די זאך איז אמת (נפרים ויהי' אה שונתה לאחר אירוסין)
 עס זענן דא עריות ווס ווייסן אז זיא הט מונה נוער נאכדעם
 איר געזאגט פאר דעם מונה ויין דג נאכט גוט מונה ויין
 זאל מען איר פירען (כא) ואל פתח בית אביה. צו די סיר
 גדולים שגדלעם: זעהט דיא קינדער וואס איר האט אויפ־
 חכמים

מה להלן מלקות אף כאן מלקות והאם מנלן משום דכתיב כן סורר ומורה
 וכמלקות כתי' ויהי' אס כן כמות וגו' וילפינן כן מן כדפרישית: ת דלאל"כ

ליקוטי יוסף

יבוי' אז לאנג ווי ער וועט לעבען זאל ער לערנען תורה און
 נאל ויא גיט אונזען שיקן פון יוק, ואם אמת היה הדבר, און
 אויב דיא זאך איז אמת, ווענן ויין תורה לערנן, האט ער גיט
 פרנסה דאס איז אסיען אז ער לערנען גיט די תורה מיט אמתה
 יראה לשמים, נאר מיט אפיקורסות, איז אפיקורס מען זאל אים
 ארויסוויסען פון דער וועלט מיט ויין תורה לערנן ועד פאן
 לשוני הקדוש:

צוא אנויב לא יוכל לשלחה ער זאל ויא גיט קענין
 צוא אנויב לא יוכל לשלחה ער זאל ויא גיט קענין
 אנויב שיקן פון יוק אזוי לאנג ווי ער וועט לעבען: (כ) וואס און אוב די זאך איז געווען אמת לא נמצאו עס
 איז גיט גענוג געווען בתולות צו די יונג פריי דען זיא האט מונה געווען ווען זיא איז נאך געווען אין
 פאמערס הויז: (כא) והוציאו את הנערה זאל ויא ארום ציהען דיא יונג פרוי צו דער סיר פון איר פאמערס
 שטוב וסקלה און איר שטאט לייט זאלען ויא פאר שטיינן און זיא זאל שטארבען כי קשה ווארום ויא

(יה) ויסרו אותו. ש מלקות (כחובות מו): (כ) ואם
 אמת היה הדבר. (סס) צעדיס ויהי' אה שונתה
 לאחר אירוסין: (כא) אל פתח בית אביה. ראו גידולים

וויא איר מאן האט איר מקדש געווען, און די עדות האבן
 ווארום מען וועט דיר געגעבן מיט שטיינער בעווארפען,
 פון איר פאמערס שטוב, און מען זאל צו ויין זאלען ויא
 שפתי

מי יודע מה השמלה שלה אל אס סוף דם בתולים: ש דילפינן ויסרו
 מויסרו וכן מן כתיב הכא ויסרו אותו וכן סורר ומורה כתי' ויסרו אותו

פירוש לתורה אלהים
 געבן אה האיש דעם מאן ויסרו אותו און ויין זאלן אים
 שטראפן מיט מלקות: (יט) וינשו און ויין זאלן אים
 שטראפן ביה כסף הונדערט זילבערנע מאלר ויהי
 לאבי הנערה און ויין זאלן דם געבן דעם פאמער פון די
 יונג פרוי כי ווארום ער האט אים געצוילן שם רע
 אשעכעמן נאמן על בתולת ישראל אוף די יונג פרוי

פון ישראל ולי תהיה לאשה און צו אים זאל ויא ויין
 אנויב שיקן פון יוק אזוי לאנג ווי ער וועט לעבען:
 אנויב שיקן פון יוק אזוי לאנג ווי ער וועט לעבען:
 איז גיט גענוג געווען בתולות צו די יונג פריי דען זיא האט מונה געווען ווען זיא איז נאך געווען אין
 פאמערס הויז: (כא) והוציאו את הנערה זאל ויא ארום ציהען דיא יונג פרוי צו דער סיר פון איר פאמערס
 שטוב וסקלה און איר שטאט לייט זאלען ויא פאר שטיינן און זיא זאל שטארבען כי קשה ווארום ויא

מצינו
 נאר שיקן די זאך סאר ער איר. קיין קאל. קיין גט נישט
 געגעבן ער מוז ויא האט מען פון אנויב קמור עס איז נאך
 בקל מקום ובקל זמן:

תקנו תקנו דא יוכל וגו'. דס איז דיא מונה ווען
 איינער איז מוציא שם רע אוף איין בתולה אז ער
 האט ביא איר גיטש געגעבן קיין בתולים און עס איז

אונקלזום

לָזָנוֹת בֵּית אָבִיהָ וּבַעֲרַת הָרַע
מִקְרָבָהּ: ס כג כִּי יִמָּצֵא אִישׁ
שֹׁכֵב אִתָּהּ בַּעֲלַת־בַּעַל
וּמִתּוֹ גַּם שְׁנֵיהֶם הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם־
הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה וּבַעֲרַת הָרַע
מִיִּשְׂרָאֵל: ס כג כִּי יִהְיֶה נָעָר

רענ"י

שגדלתם: לזנוה בית אברה. כמו צניח אברה: וספלה
אנשי עיר. (ספרי) במעמד כל א אנשי עיר:
(כז) וברו גם שנייה. (שם) להולח מעשה הדודים ב
שמן האשה והניח מהם: ד"א. לרבות הצללים ג מחמירם
שמן המאוריים: (שם) ד"א גם ד שניהם לרבות את
הולד שמה ה יסירה ומחמירי מין מחמירי ליד עד שחלד:

הַרְגָתָּ מִעַן זֶה נִשְׁחָט: וְגַם לְרִבֵּית הַבָּאִים מִמֶּנִּי וְרִבֵּית אֲחֵרִי, וְגַם אֶפְשָׁם אֵינוֹ וְגַם אֶפְלֹז אִיר קִינֵר הַרְגָתָּ מִעַן אֲחֵרִי (שֶׁאִם הָיְתָה מְעֻבְּרָתָּ אִזֵּי עַתָּה אִיר נִשְׁחָט וְגַם זֶה וְעַתָּה יִבְאָרְיוּ דָאָם קִינֵר, נִבְאָר מִעַן

(כב) ומתו גם שניהם. פדשי' גם מרבה הבאים אחריהם ואמר
שואם בא איש עליה לאחר שנכרך דינה שתייב מיתה. דמלקא
דעיקר אמינא דכמתה דמיא ולא לחייב עליה קמ"ל גם :

[illegible]

הָיָה גִּטְמָן אֲמִיאָוֶסָה נֶאֱדָר צווישן דו יִשְׂרָאֵל לִנְחֻלַּת בֵּית
אֲבֵיהֶם מִקֻּנָּה צו זיין אִין אִיר פֿאַמערס הָיוּ וְבִשְׁתֵּי חֲדָשׁ
מִתְקַרְבֵּד אָנֹכ דו וְאַלְטֵם אויס ראָמֶשׁ דָּס בֵּייו פֿון צווישן
דיר : (כב) בִּי יִצְחָק ווען עס וועט נפֿונן ווערען אִישׁ
אֲמֵאמֵן לִיגֵט מיט אִיין אִשָּׁה וּזֶס זיָא הָם אָמֵאן יִבְתִּי
עִם שְׁנֵיהֶם וְאֵל מֵעַן בִּידֵּעֵה הָרֶגֶן הָאִישׁ הַשּׁוֹכֵן עִם הָאִשָּׁה
דָּעס מֵאן וּזֶס אִיז גֶּלֶעֶן מִיט דִי אִשָּׁה וְהָאִשָּׁה אָנֹכ
דִי אִשָּׁה וְבִשְׁתֵּי חֲדָשׁ (כב) בִּי יִצְחָק ווען עס וועט זיין גֶּלֶעֶן
פֿון יִשְׂרָאֵל : (כב) בִּי יִצְחָק ווען עס וועט זיין גֶּלֶעֶן
בְּתוֹלָה אִינעם פֿרוי אִיין בְּתוֹלָה מִיִּשְׂרָאֵל וּזֶס זיָא אִשָּׁה
פֿר קִנְיָה צו אָמֵאן וּזֶס אַחֲתֵן הָם זיָא מִקֻּדֶשׁ גִּנוּעַן
מִקֻּדֶּשׁ אָנֹכ עִם וועט זיָא גִּלְדֵּעַן אִיין מֵאן אִין שְׁמֵאט

וְעָרְעָרְעוּעַס: וְלִנְחֹת בֵּית אֲבִירָו. (כְּפִי בְּבֵית) בְּלִיָּד חוּי עֵס
וְאֵלֵס עֵשְׂשָׁאן כְּבֵר, זֶה הֵם מִנְה גִּוּעַן וְעֵנן וְזֶה אִיו
גִּוּעַן עֵנן בִּי אִיר אֵלֵס אִין עֵשְׂשָׁא: וְאֵשֵׁי עִירָדוּ. וְאֵנֵס רֵשׁ"י
מִשְׁכֵּר לֵב אֲנִי עֵרָדוּ. אֵלֵס עֵשְׂשָׁאן מִן אִיר שֵׁאֵם וְאֵן
קִיָּסוּ וְעֵתוּ וְזֶה חוּי עֵנן וְעֵס אִיר כִּרְגֵן: (וְכֵס וְחִסְתֵּם שִׁנְיָרֵסוּ
וְאֵנֵס רֵשׁ"י (לְהוֹצִיא מִשְׁכֵּה הַדּוֹרִים שֶׁאִין דְּאֵשֶׁה נִגְזֵר מִתָּם)
כְּבֵר אִז עַד הֵם אֲנִירְעֵר הַנִּחֹת עֵתָאֵם פִּוֵּן דֵּם פִּרְעֻמְדֵּעַ
וְיִיב, וְזֶה הֵם פִּוֵּן דֵּם הַנִּחֹת נִכָּר נִיֵּס דִּיא אֵשֶׁה,
אֲנִירְעֵר הֵם מִנְה גִּוּעַן מִיֵּן אֲפִרְעֻמְדֵּעַ וְיִיב נִיֵּס חוּי מִיֵּס
שִׁנְיָרֵסוּ לְכִיבֵה אִז (וְחֵל) מִיֵּן הַרְגָּת בִּיבֵעַ, מִיֵּיֵס מֵעֵס
זֶה אִיו גִּוּעַן מִשְׁכֵּרָת (אִין מִשְׁתַּחֲוִיָּה לֵה עַד שִׁתְלֵד) וְאֵן

[illegible]

(וכב) כי יקצא וגוי האיש השוכב וגוי, דא עתקער פון האיש השוכב זיין אברתא זינן איבערזען, און שטייט דאך שוין וסוף נם שטייט, נאר די עתיד זאגט פריער די געזעה וואס דאס מנה געווען זאל מען זיין ברענגן, מען דארף דאך אים אים ברענגן, פאר וואס נאר זיין זאל מען ברענגן, מען ווייס דאך אבער נישט ווער ער איז, אבער וואס העבט ווייסט ווער ער איז, מודה העבט אז ער בריינגט זיין זאכן דעם מענטש וואס מען געווען מיט דאס געזעה המאדאס, און מען האט אים נישט געזעהט, מיט אזוי אנאשה וואס זיין האט אים מנה געווען, און מען האט נישט געזאגט און מען האט נישט געזעהט, און ער ברעד זענען אים מנה, און מען געטעם נישט זיין אים נישט ברענגט זיין, דאס זאגט דער פסוק ויפחדו מיט שטייט, וויי זאגטן ברענגט שטארבן, געווען השוכב און האשה, דאס מענטש וואס ער האט מנה געווען מיט זיין אשה, מיט דאס געזעה המאדאס וואס שטייט אין פריערדיגען פסוק, וואשה, און דאס אשה

וְיָאֵם הָאֵם אֲמַל אוֹךְ סוֹנָה נְעוּזִין וְיִין רִשִׁי סִדְרָה מִשְׁפָּסִים ע"ס וְאִשֶּׁר לֹא צִדְדוּ רַמְ"א ו"ל :

בְּתוֹלָה מֵאֲרֵשָׁה לְאִישׁ וּמִצָּאָה
 אִישׁ בְּעִיר וְשָׁכָב עִמָּה :
 כִּי וְהוֹצֵאתֶם אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶל־
 שַׁעַר הָעִיר הַהוּא וּסְקַלְתֶּם
 אֹתָם בָּאֲבָנִים וּמָתוּ אֶת־הַנֶּעֱרָ
 הַנֶּעֱרָ קִרִי עַל־דָּבָר אֲשֶׁר לֹא־צִעֲקָה
 בְּעִיר וְאֶת־הָאִישׁ עַל־דָּבָר אֲשֶׁר־
 עָשָׂה אֶת־אִשְׁתּוֹ רַעְהוּ וּבִעֲרַת
 הָרַע מִקֶּרְבָּךְ : ס כֹּה וְאִם־בִּשְׂדֵה
 יִמָּצֵא הָאִישׁ אֶת־הַנֶּעֱרָ הַנֶּעֱרָ קִרִי
 הַמֵּאֲרֵשָׁה וְהַחֲזִיק־בָּהּ הָאִישׁ
 וְשָׁכָב עִמָּה וּמָת הָאִישׁ אֲשֶׁר־
 שָׁכָב עִמָּה לְבָדוֹ : כו וְלַנֶּעֱרָ
 לֹא־תַעֲשֶׂה דָבָר אֵין לַנֶּעֱרָ לַנֶּעֱרָ קִרִי

ד מ א ר ס א ל ג ב ר
 וישכנה גבר בקרמא
 וישכוב עמה : כי ותפקון
 ית פרויהו לתרע קרמא
 ההיא ותרגמון יתרון
 באבניא וימותון ית
 עולממא על עסק די לא
 צוחת בקרמא וית גברא
 על עסק דעני ית אמת
 חברה ות פ ל י עבד
 דביש מבינה : כה ואם
 בחקלא ישכח גבר ית
 עולממא ד מ א ר ס א
 ויתקף בה גברא וישכוב
 עמה ויתקמל גברא
 דשכב עמה בלחודוהי :
 כו ויעולממא לא תעבד
 מדעם לית לעולממא

תו"א וטולח ח"ב ערכין טו : והולחם ח"ב
 קרדוין י : על דבר סכרדיון ח"ב
 ומח ח"ב ח"ב סכרדיון טו : סכרדיון טו :
 הנערה לא פקעה דבר נדוים כו קמל כח
 סכרדיון טו פ"ז ט :

בעל המורים
 רמז לאיש שכתוב כאשתו תחת המלכה
 וסקלוה : (כד) אשר לא לעסק : ואף
 אם ירלה ממנו יכול לומר ממנה עבר
 בחולס נועקת :

רש"י

(כג) ומצאה איש בעיר. (ערכין ז) לסיק שכך עמה
 פרה קראה לנכח האל אלו ישבה בכיתה לא חירע לה :

נעמרמאן איינער הם מיט איר מנה גנוען ופרצה קרמא
 ששכב גבכני, דאם איז אשכנזי, אז אסיר איז אשכנזי גייט
 דר גבכני אנועק פון סיר, ווייל די אשה איז גנוען אין גאס
 קען מיט איר מנה גנוען (והא אזי ישבה בביתה לא חירע לה)

פירוש לתורת אלהים

ושכב עמה אונ ער וועט מיט איר ליגן : (כד) והוצאתם
 ואלם איר ארום ציהען ויאי בידע אל שער צו דעם
 שווער וואו עס ויצען דם בית דין פון דיא שטאם
 ופקלחם אונ איר ואלם וים בעווארפן מיט שמינער
 אונ ויי אלאן שטארקן את הגרע די יונג פרויא זאל
 מען פר שמינן על דבר פון וועגן וואס ויא הם גים
 גשריגען אין שטאם וואו עס וואלסן זיה געפיגען
 העלפר ואת האיש אונ דעם מאן על דבר פון וועגן
 נוס ער הם גפייניגט את אשת כהוה דם וייב פון ויין

מצות השם

ותקנה ופקלחם אותם באבנים. דאם איז די מצנה ווען
 איינער ליגט ביי איין בתולה נוס ויא איז איין פלה
 צו איין מאן זאל דאס ביד זיי פר שמינן דם איז גוהג
 ווען די יידישע מליכה איז גנוען :

נעמרמאן איינער הם מיט איר מנה גנוען ופרצה קרמא
 ששכב גבכני, דאם איז אשכנזי, אז אסיר איז אשכנזי גייט
 דר גבכני אנועק פון סיר, ווייל די אשה איז גנוען אין גאס
 קען מיט איר מנה גנוען (והא אזי ישבה בביתה לא חירע לה)

נעמרמאן איינער הם מיט איר מנה גנוען ופרצה קרמא
 ששכב גבכני, דאם איז אשכנזי, אז אסיר איז אשכנזי גייט
 דר גבכני אנועק פון סיר, ווייל די אשה איז גנוען אין גאס
 קען מיט איר מנה גנוען (והא אזי ישבה בביתה לא חירע לה)

נעמרמאן איינער הם מיט איר מנה גנוען ופרצה קרמא
 ששכב גבכני, דאם איז אשכנזי, אז אסיר איז אשכנזי גייט
 דר גבכני אנועק פון סיר, ווייל די אשה איז גנוען אין גאס
 קען מיט איר מנה גנוען (והא אזי ישבה בביתה לא חירע לה)

נעמרמאן איינער הם מיט איר מנה גנוען ופרצה קרמא
 ששכב גבכני, דאם איז אשכנזי, אז אסיר איז אשכנזי גייט
 דר גבכני אנועק פון סיר, ווייל די אשה איז גנוען אין גאס
 קען מיט איר מנה גנוען (והא אזי ישבה בביתה לא חירע לה)

נעמרמאן איינער הם מיט איר מנה גנוען ופרצה קרמא
 ששכב גבכני, דאם איז אשכנזי, אז אסיר איז אשכנזי גייט
 דר גבכני אנועק פון סיר, ווייל די אשה איז גנוען אין גאס
 קען מיט איר מנה גנוען (והא אזי ישבה בביתה לא חירע לה)

חַטָּא מוֹת כִּי כֹאֲשֶׁר יִקּוּם אִישׁ
עַל־דַּעְהוּ וּרְצָחוּ נַפֶּשׁ בֶּן הַדָּבָר
הַזֶּה: כִּי כִי בַשָּׂדֶה מִצֵּאָה צִעֲקָה
הַנֶּעֱר הַנֶּעֱרָה קִרִי הַמֵּאֲרֵשָׁה וְאִין
מוֹשִׁיעַ לָהּ: ס כח כִּי־יִמְצָא אִישׁ
נֶעֱר נֶעֱרָה קִרִי בַתּוֹלָה אֲשֶׁר לֹא־
אֲרֵשָׁה וְתַפְשָׁה וְשָׁכַב עִמָּה
וְנִמְצָאוּ: כט וְנָתַן הָאִישׁ הַשָּׁכַב
עִמָּה לְאָבִי הַנֶּעֱר הַנֶּעֱרָה קִרִי חֲמִשִּׁים
כֶּסֶף וְלֹדֶתָהּ לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר
עָנָה לֹא־יִוָּכַל שְׁלָחָה כְּלִימִיו: ס
כג * לֹא־יִקַּח אִישׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ
אָבִיו וְלֹא יִגְלָה בְּנָף אָבִיו: ס

חובת דין דקמור ארי
כמא דיקום גברא על
חברה ויקמלנה נפש
בן פתגמא דדין: כו ארי
בחקלא אשכחיה צוחת
עולמתא דמארסא ולית
דפריק לה: כח ארי
ישכח גבר עולמתא
בתלתא די לא מארסא
וידדנה וישכוב עמה
וישכחון: כט ויתן
גברא די שכב עמה
לאבויא דעולמתא
חמשים סלעין דכסף ולה
תתי לאתתו חלק די
עניה לית לה רשו
למפטרנה כל יומיה:
א לא יסב גבר ית
אתת אבויא ולא יגלי

תו"א כי כאשר פסוקים הם יחזקו כל משפחה
עב עב: כי כשהם פסוקים: ואלו
מאשכחין: פס: כי ימלא אשכחיה
כט לה: וזמן האשכחיה כל יממות ד: לאבי
כספיה: כספיה כט לה מ: פס: חמשים כסף
כחובות: לו: ולו חמשים יממות: חמשים כט
לע מ: פסוק: ס: ואל יגלה כסף אביו כספיה ד: א:

קמא סד ערין ס: לא יגל: עמה כל ימיו גיטין: חמשים: ס: לא יקח אשכחיה את אשת אביו: חמשים: ס: לא יגלה כסף אביו כספיה ד: א:

רשב"ם

(כז) צעקה הנערה. שמה צעקה: (א) לא יקח איש את אשת אביו. הובטל כאן לומר שהעלך ספנה הרי הוא בלא יבא מסור:

רש"י

בית יהודה

(כו) כי כאשר יקום וגו'. לפי פשוטו זהו משמעו כי
אנוסה היא ובחוקה עמד עליה כאלם העומד על חברו
להריו (פסוקים כה סנהדרין עג) ורבותיו דרשו כי הרי
זה כל ללמד ו' ומלא למד וכו': (ה) לא יקח. (קידושין סו)

דס גיט נעשךאמן: (כו) ופי כאשר יקום וגו'. זאגט רש"י
ולפי פשוטו הרי משמעו: נאך דעם פשט פון פסוק איז אזו
דער מיינונג ובי אגסיה (היא) זיא איז דאך גווען גענויט
ובחוקה גבר ע"ה) אונ מיט שארקייט איז דער מענטש
אויפגעשאנגען אויף איר (באדס) העכער ער חברו לדרגו) אזו
וויא אפענטש שטייט אויף אויף ויין חבר אים צו הרגנען
דערקן ואין די גמרא פסוקים דינים פון דעם פסוק ציין שם:

שפתי חכמים

יחזק: דין ומתו פסוק משנים ערל: ו ר"ל דקרא משמע דרזח:
כא ללמד על נערה המאורסה ואין למדן ממנו כלום ומלא דרזח:

פירוש לתורת אלהים

מיט גיוואלד ונפצא אונ מען האט זיין גיטראפין
ליגענדיג: (כט) וזמן זאל דר מענטש ווס איז מיט
איר גלעגין געבין צום פאטער פון דר גערה חמשים
כסף פופציג שקלים וזי אונ צו אים זאל ויא ויין פאר
אנויב תחת אשר ענה נוויל ער הט ויא גפייניגט לא
יכל ער טאר איר גיט געפן נט או לאנג ווי ער
וועט לעבין: (א) לא יקח אפענטש טאר גיט נעמן
ויין פאטערס ווייב אפילו ויא איז גיט ויין מוסער

איינר שטייט אונ אויף ויין חבר צו הרגנן אים בן
הדבר אזו איז דיא נאך אונ מיט גיוואלד איז ער
גלעגין ביי איר: (כו) כי בשדה נוארים ער הט דאך
זיא גפוען אין פעלד צעקה הנערה דיא גערה האט
גשריגן ואין מושיע אונ גס איז גיט גווען קיינר ווס
זאל איר העלפן: (כח) כי ימצא ווען איינר וועט
מערעפן אנערה ווס ויא איז נאך גיט אפלה ותפשה
אונ ער וועט ויא בצווינגן אונ וועט מיט איר ליגן

מצות השם

תקנו תקנת לא יוכל וגו'. דס איז די מצוה ווען איינר
האט מאגט נוצען אפגלח ווס ויא איז נישט פר

אונקלוס

דברים כג תצא

קלד

בס"ת אשכנזים
כתוב דכא באל"ת

ב לא יבא פצוע דכה

בנפא דאבוהי : ב לא
ידבי דפסיק דמחבר
למעל בקהל דיי :
ג לא ידבי מ מ ז א
למעל בקהל דיי אה
דרא עשראה לא ידבי
לה למעל בקהל

וכרות שפכה בקהל יהוה :
ג לא יבא ממזר בקהל יהוה גם
דור עשירי לא יבא לו בקהל

תו"א לא יבא פצוע דכה עס עס עס : לא יבא ממזר עס עס עס קידושין עס עס :

רשב"ם

(ב) פצוע דכה : מיני פריסם ומזושרים : ביבמות :

דכה (המפרש האריך כגס הגדולים ומסיק כשמייהו לרשיה דקרא

בית יהודה

בני איר קידושין (נאין קידושין תופסין בה) די קידושין נוערן
גיס אנגענומן ביי איר אויב איינער דעם מקדש ווערן זיין
פאשערס נוייב וועס איז גיט זיין מוסערן נאכדעם וויא דר
פאשר איז געשארפן , איז די קידושין גאר גיט , ויא דארף
גיס פון אים אנט , אונד ויא קען געפן אפאן : וואל יגלה כג
אביו , מינעט מען (שומרת דבש אביו הראיה לאביו) ווען
עס זענן געווען צוויי פריער וואובן אונד שפעטן אונד שפעטן
איז געשארפן אן קינדער , דארף ראובן געפן דס נוייב
פון שפעטן צו זיך פון אנויב , דס נוייב פון שפעטן הייסט
יבמה , ראובן הייסט יבם , איז די צייט פון נאך שפעטן
שארפן ביי ראובן געסט ויא פון אנויב , הייסט שפעטן :

בעל המורים

(ג) ממזר : ב' במסורה דין וחידן (זכריה ט) ויבט ממזר באשדוד .
זה ה' א' אשכול עמדין ממזרין ליטבר ויחשבו כבדן : לא יבא
ממזר בקהל ה' . סמך ממזר לשלש דכה שמומר איט מוליד כפלוע

רש"י

אין לו זה לקוחין ו ואין קידושין תופסין בה : ולא יגלה
כגף אביו . (יבמות ג) שומרת יבם של אביו הראויה ח
לאביו והרי כבר הוזהר עליה מכוס (ויקרא יח) ערות אחי
אחיה אלא לעבור על זו מ בשני לאוין ולסמוך לה לא יבא
ממזר ללמד שאין ממזר אלא מחייבי ז' כריתות וק"ו מחייבי
ציתות כ"ד שאין בעריות מיתת כ"ד כ שאין בה כרת :
(ב) פצוע דכה . (יבמות טו) שפלוטו לו שנלכדו ל
הייס שלו . וכרות שפכה . שוכרת הגיד וטוב אינו
ורק קילוח זרע אלא ספק ושומת ואינו מוליד :
(ג) לא יבא ממזר בקהל ה' . לא יבא מ ישראלית :

נויב . שומרת יבם , ויא ווארס אויף דעם יבם . איר מאנס
אויב ראובנס ווערן וויא געפן די שוכרת יבם פון אנויב פאר
איר דאך שוין איין מאנה פארקאפט געווארן ער נאל גיט געפן פון אנויב זיין פאשערס שומרת יבם (שמש עריות אחי
אחיה) נויב ויא איז דס נוייב פון זיין פאשערס פריער , איז ויא דאך זיינע אמוע ואלא געבד ער וו בשני לארין די תורה
הט נאך אפארה גיבאמן , אויב ראובנס ווערן וועט געפן פאר אנויב די שוכרת יבם , קומט אים צווייט מאנה פארקאפט
פון צוויי לאוין נעצין יבמות צו) (ולקס"ד קה לא יבא פסוק) די תורה וויא שרייבן לעבען דעם פסוק דעם אנדערן פסוק לא
יאב פסוק (לפסד שאין פסוק אלא פסוקי כרייתות) צו לעבען אן אפמאך און נאר איז דס איז גיבארין פון און אפאשער
און מוסער און קומט עס איר פון דעם גינת וויי קהאן קינה גינען , איז פון דעם גינת און ער געבארין געווארן
ונקד וואסער פסוקי כרייתות בית דין) אונד אויב איינער האט מנה גינען מיט און אפאש , ווס בית דין דארף זיי געגן פון
דעם גינת , אונד פון דעם גינת איז געבארן געווארן איינער , איז געוויס , דאס קינד אפמאך (שאין געריית ביתה בית דין
שאין ביה כרת) ביה אלע גינת וואס בית דין דרשט , איז דא גינת אויף אויב עס איז דא עריות אויף דעם גינת , הכנת
זיי בית דין , אויב עס איז נישט עריות נויב : (ב) ופצע דכה : (שפכט מען (שוכרת הגיד) עס
עס נעמן גישפאלטען געווארן אדער צוקוועטשט געווארען זיינע איינער : וזכרות שפכה , מינעט מען (שוכרת הגיד) עס
איז אפגעשניטן אשטיקן פון די מילה וישב אינו יורה קרית (רע) ויא ווער גיט גיט ארויסגעשפריצט ואלא שופך (שפכה)
נאר עס גיט ארויס אונד עס רינט (יציט בוליד) אונד ער קען גיט גיבארין קינדער : (ג) ויא יבא פסוק בקהל חו" .

שפתי חכמים

אביו כדי שסמוך לה לא יבא וט' ואם חתמך וכל מפסיק קרא דלא
יבא פצוע דכה וי"ל כיון דלאו בני גנים גינה ולא סייך כיה ממזר
לא חשיב הפסד : כ' ר"ל שאל חקש ליה וכל חין טענין מן היין לש
שאל כעריות כו' והוא"ל זכריות ביה כרת אס כן בלא ק"ו נמי ממזר
הוא כיון שבא מחייבי כריתות ושומרת יבם של אביו כרת שפכה
דוחו : ל' דמכתי' אחיו לא יבא ממזר מקיף פצוע דכה לממזר מה
ממזר פסול שלו מחוץ מקיף אף פצוע דכה פסול שלו מחוץ מקיף :
כ' ואם חתמך ולמה לא מרס"ו זה לעיל בני פצוע דכה וי"ל דרש"י

שוקל להשיע ישיע לה אף ואלא ניתן להלילו כגפס של רודף : ז' ר"ל
הל"ל לא יגלה דכתיב כגפסא לא יגלה ומחזר דקחה משעת חין לו
בה קדושין ר"ל קדושין כספ דילפינן קוחה קוחה משה עשרין ור"ל
לחזר מיתה אביו דלח"י תפוק לו' דהיא אשת ח"י : ח' ר"ל ליל עוד
ולא יגלה כגף אביו אלא לרבות שומרת יבם כו' : ו' ואלא וכל שלשה
לאוין כן דא איבא לאו דלא הויה אשת כרת כחמה לאש זר וי"ל
דשני לאוין כולו אף לחזר מיתה אביו כה לכל לאו דלא חזיה אשת
כרת לאש זר דוקא מחייב : י' ר"ל וס כשילי זה כהה וכל יגלה כגף

פירוש לתורת אלהים

דריינו ויא איז אים אשטיף מוסער ולא יגלה אינ
נאל גיט אויפדעקן זיין פאשערס שאנד (י"י וי"י) :
(ב) לא יבא עס נאל גיט קומען אפצו דכה אונד גיט
אכרות שפכה וואס וייערע ביצים זענן צוקוועטשט
מצות דשם

דריינו ויא איז אים אשטיף מוסער ולא יגלה אינ
נאל גיט אויפדעקן זיין פאשערס שאנד (י"י וי"י) :
(ב) לא יבא עס נאל גיט קומען אפצו דכה אונד גיט
אכרות שפכה וואס וייערע ביצים זענן צוקוועטשט
מצות דשם

ותקנט) לא יבא וכו' . דס איז די מצוה אפצו דכה אונד
אכרות שפכה פאר גיט קומען בקהל ה' היינו
ער פאר גיט געפן קיין יודישע פאשער פון איין נוייב
די מנה איז נאך איין נעדר צייט :

ותקנט) לא יבא וכו' . דס איז די מצוה אפצו דכה אונד
אכרות שפכה פאר גיט קומען בקהל ה' היינו
ער פאר גיט געפן קיין יודישע פאשער פון איין נוייב
די מנה איז נאך איין נעדר צייט :

יְהוָה: ס' לֹא־יִבֹּא עִמּוֹנִי וּמֹזַאבִּי
 בִּקְהַל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־
 יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל יְהוָה עַד־עוֹלָם:
 ה' עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־קִדְּמוּ אוֹתָכֶם
 בַּלָּחִם וּבַפִּיִּם בַּדֶּרֶךְ בַּצֵּאתְכֶם
 מִמִּצְרַיִם וְאֲשֶׁר שָׂכַר עֲלֶיךָ אֶת־
 בַּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר מִפְּתוֹר אֲרָם
 נִהְרִים לִקְלָלְךָ: ו' וְלֹא־אָבָה יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמַע אֶל־בַּלְעָם וַיִּהְיֶה־

דִּי: ו' לֹא יִדְּבֹן עִמּוֹנָא
 וּמֹזַאבָּא לְמַעַר בִּקְהֵלָא
 דִּי אִף דְּרֵא עֲשִׂירָא
 לֹא יִדְּבִי לְהוֹן לְמַעַר
 בִּקְהֵלָא דִּי עַד עוֹלָם:
 ה' עַל עֲסַק דִּי לֹא
 עָרְעוּ וַיִּתְּכוּן בַּלָּחִמָא
 וּבַפִּיָּמָא בְּאַרְחָא בַּמִּסְפָּרָא
 מִמִּצְרַיִם וְדִי אֲנִי עָלֶיךָ
 יֵת בַּלְעָם בֶּן בְּעוֹר
 מִפְּתוֹר אֲרָם דִּי עַל
 פֶּתַח לְלַמְּיוֹתָךְ: ו' וְלֹא
 אָבִי יי אֱלֹהֶיךָ לִקְלָלָא

תו"א לא יבא עמוני ומזאבי
 יבאעו ויכתוון בלחמא ובפימא
 בדרך בציאתכם ממצרים ודי אשר
 עלה עלך את בלעם בן בעור
 מפתור ארם די על פתח
 ללמיוותך: ו' ולא אבי יי
 אלהיך לקללא

בעל הטורים

מיידי כממזר מבט ישראל דור עשירי משכחת בממזר וממזרה. ומזכיר להלן הקרא מולא כתיב לא יבא ממזר עד דור עשירי
 ונזכר כן בממזר דיבמות דף ט"ח ע"ב (ול' דקרא מיידי בממזר ידוע וזכרנו לממזר ט"ז. אל' ע"ס מ"ס הראשונים דבא דממזר
 אלו חי קשו רחמים אכ"ל. גמ"ס ט"ז: (ד) וממזר עמוני ומזאבי לממזר כמזר לוט כנעני ללחין וילדו ממזרים והנכנסות
 עתהו לוי שכן נכתבו לדבר מזה: (ה) אשר לא קדמו. בני חת המזכרים: אשר לא קדמו אחס: ר"ח בני' בלג. כסוף לוח
 נשטח כן: (ו) לשמוע אל בלעם. וסמך ליה לא מדרש שלום. כדאיתא בהנזקין (דף כ"ו) דאקסיהו עניינא ע"ס:)

בית יהודא

וְלֹא יִשָּׂא יִשְׂרָאֵלִית אִמְבָּר וְאֵל גִּיט גִּטְמִינִי עִמּוֹנִי וְכִרְיִם:
 (ד) וְלֹא יִבֹּא עִמּוֹנִי וְכִרְיִם וְלֹא יִשָּׂא יִשְׂרָאֵלִית דִּי עִמּוֹנִי וְכִרְיִם:
 וְאֵל גִּיט גִּטְמִינִי עִמּוֹנִי וְכִרְיִם וְלֹא יִבֹּא עִמּוֹנִי וְכִרְיִם וְלֹא יִשָּׂא יִשְׂרָאֵלִית דִּי עִמּוֹנִי וְכִרְיִם:
 דְּעִצָּה אֲתָכֶם לְחַמְסִיָּאָם וְעַתָּה דִּי עִצָּה וְכִי זֶה הָאֵלֶּן

שפתי

לֹא כָּל לִפְתֵּי מַלְי בִּקְהַל ה' מִלְחָתָא דְּפִשְׁטָא הוּא דִּקְהַל ה' הוּא שֵׁלָה
 אִשָּׁא יִשְׂרָאֵלִית אֵלָּא דְּקִשָּׁה לְרִשִּׁי לְמַה כְּחִיד דְּמִמּוֹר לֹא יִבֹּא בִּקְהַל ה'
 וְאֵל קִי הוּא וְהַפִּיט דְּכֵּה שֵׁלָה נִזְרִי כְּעִבְרִי אֲבוֹר לֹא בִּקְהַל מִמּוֹר
 שְׁנוֹרָה כְּעִבְרִי לֹא כִּסֵּף לֹא יִבֹּא יִשְׂרָאֵלִית כְּלוֹמַר אֲנִי אִם כִּשָּׁא
 כּוֹכֵן אֲחִי לְהוֹלִיף וְפִלּוֹ דְּכֵּה אִם כִּשָּׁא לֹא יוֹלִיף וְלִכְנִי לֹא מִנִּי
 לְמִיָּקָן קִי דְּנִימָא דִּי לֹא מִן הַדִּין לְהִיֹּת כְּכִדּוֹן: ג' וְלֹא וְהָא כְּכִרְ

ליקוטי מדרכי

(ה) וְאִשָּׁר שָׂכַר וְגו'. דָּא עֲרִשְׁטָא דִּירָפִין מִדִּי וּיְשֵׁן וְהָא
 אִיזו אֶקְלָלָה אִיזו וְהָא אִיזו אֶקְרָה, דְּהִינֵּי אֶקְלָלָה, רָאִיבִן
 שְׂוֹקֵם שְׁמַעְיָן אִיזו וְהָא צו אִיזו דו וְאֶלְסֵם שְׂמַעְיָנִי, וְיִנֵּי
 וְיִנֵּי דְּרִיבִּי הִרְגֵּן יִשְׁמַעְיָן אִיזו וְיִנֵּי קִעֵן אִיזו גִּיט דִּרְגֵּן, דָּא
 לְעִבְרִי אִיזו דָּא שְׂמַעְיָנִי פִּין שְׁמַעְיָן אִיזו אִין דִּיא הָאֵסֵם פִּין
 הִקְבִּיָּה, אִיזו וְיִיֵּל רָאִיבִן וְיִיֵּל שְׁמַעְיָן וְאֵל שְׂמַעְיָן דְּרִיבִּי וְיִנֵּי
 שְׁמַעְיָן שְׂמַעְיָן? וְהָא הָאֵסֵם שְׁמַעְיָן מִרְאָא פִּין רִיא קִלְקָה פִּין
 רָאִיבִן, דָּס וְלִכְנִי אִיזו בִּי אֶקְרָה, רָאִיבִן עֲרִשְׁטָא צו לִי
 עֲרִי וְאֵל וְיִיֵּל עֲרִיבִּי אִיזו וְאֵל לִכְנִי לְעִבְרִי, רָאִיבִן קִעֵן גִּיט
 גִּטְמִינִי צו לִי וְהָא צו וְיִנֵּי אִיזו, דָּא גִיטְרִי אִין צו הִקְבִּיָּה,
 וְהָא אִיזו פִּין רָאִיבִן בִּקְרָה, דָּא וְלִכְנִי דִּירָפִין מִדִּי
 וְיִנֵּי וְהָא הָאֵסֵם מִרְאָא גִּטְמִינִי וְהָא וְיִיֵּל עֲרִיבִּי גִטְמִינִי
 צו וְאֵל דִּיא וְיִיֵּל מִרְאָא, בִּלְעָם קִעֵן דָּא גִיט מִרְאָא צו דִּיא וְיִיֵּל
 וְהָא צו וְיִיֵּל עֲרִיבִּי אִיזו וְיִיֵּל קִעֵן, עֲרִיבִּי דִּירָפִין, וְהָא
 וְיִנֵּי מִרְאָא הָאֵסֵם פִּין וְיִיֵּל דִּירָפִין, וְיִיֵּל הִקְבִּיָּה וְיִנֵּי גִיט מִרְאָא
 וְהָא צו וְיִנֵּי דִּירָפִין, אִיזו אִיזו הִקְבִּיָּה אִין אִיזו אִיזו דִּירָפִין פִּין

מצוה

(תקסא תקסב) לֹא יִבֹּא וְגו'. דָּא עֲנִינִי דִּי מִצְוֹת אִיזו
 אִינֵינִי פִין דָּס פִּין עֲנִינִי וְהָא מִרְאָא מִרְאָא מִרְאָא
 גִּיט גִּטְמִינִי אִין יִדִּישָׁא מִרְאָא מִרְאָא פִין אִינֵינִי וְיִיֵּל

קלה

מִן בָּעֵם וּדְפַךְ יִי
 אֶלֶהָ לָךְ יִי לְמִין
 לְבָרְכֵן אֲרִי רַחֲמֶךָ יִי
 אֶלֶהָ יִי לָא תִתְבַּע
 שְׁלֵמִהוֹן וּמִבְתָּהוֹן כֹּל
 יוֹמֶיךָ לְעַלְמִס׃ הָ לָא
 תִרְחֵק אֲדוּכְמָה אֲרִי
 אַחֲרֶךָ הֵיא לָא תִרְחֵק
 מִצְרָאָה אֲרִי לִדִּי הֵוִיתָ
 בִּארְעָה׃ מִ בְּגִין

בעל המורים

בית יהודא

דעם

דעת זקנים מבעלי התוספות

מחזור הדם לא תחשב מכל וכל אבל מעט תחשבו כדמיסר לעל גבי לא תחשב לדווי ותקט כאן מכל וכל ריל משום שנחמר כל הכן היוד
כאורה תליכונו אל סכת חמין ואפי' שזרקו וטריכנס ליאור אפי' אל תחשבו מה עטס שידי כי וזה ענקט דשי' מכל וכל : ק י' מקשים

פרוש בורת אלהים

פיקוקי מרכיב

על פני מרכיב הבלות אחת יודי זאל על ידיך , אפשר הקב"ה

תאלי

אונקל'ס

תו"א נשים אלה יולדו ינחום קו מה קידושין מה : וגמרת מכל דבר רע כחובות מו ע"ז כ : כי יהיה כך
אז פסחים ג גיר סו נדה מנ :

קדמך שנאמר כאשר עשו לי בני עשו : (ו) ונשמרת . בני' מן ספיכת דמים . ובני' מן קללת השם . ובני' אין להשתכל באשה כלל : מכל דבר רע . וזהו נצוה פה (דברך דבר לי' לידור) :

רעז"ו

[illegible]

שפתי

לכל לרשי' לפרס השטס למה דור שליטי יבא הא הכתיב עליון פשוט
השטס כי גרים ייחא וגומ'. ויזיל דקאס לרשי' וכי כעזל שבו
גרים כאלו יבא קאלט שיש עשו דורס הרעים שלהם ופלו
וטריסא ומי כשאר הרעים שיש עשו דורס הרעים שלהם ופלו

פירוש לתורת אלהים

האלבן סאג האט די ליכטיגקייט פון דאס ווען ווערט סינקענער
ווערן זייער אוועק אלע סאג סינקענער, ביי נאכט האט דאס
ליכטיגקייט אויפגעקומען ביז האלבע נאכט ווערט עס נאך
נאך, ביי די פלענער מווי אז פאר קיטן, פון האלבע נאכט און
ווייטער נענטער צו נאכט ווערן אייער אלע סאג ליכטיגקייט
פון האלבע נאכט און וואס ווערט נאך אין דער פונקטער, און
פון האלבע נאכט נענטער צו סאג ווערט וואס אלע סאג ווייטער
פון ביי סאג ווערט וואס נאך גיט, אז ווען געווען דאס ביי דער
פונקטער, משה און ווערן ווי דער דריטער זיך האט נאך ווערן
אין די ליכטיגקייט, וואס הייבט זיך פון ווען געווען
סער הייבט זיך, אז געווען און משה, און ער האט געווען
אזאקאלא פאקטא, נאכדאס אין די ליכטיגקייט פון הקבה,
און ער שטייט אין פאקטא פאקטא פון הייבט זיך געווען פון

[illegible]

(תקסס: תקסד) בנים אשר וגו'. דם איז די מצות אז דאס דריטע דור פון אדם ויוצרי מען געשען ירושלים מעכטער רש"י שרייבט אז איינער מאכט זינדן איין מענטש אין ערדיר וויא ער האנדלט איין מענטש

קרו

אֵלֶּיךָ יְיָ הוֹדִי מִקְרָה לִיכְיָא
 וּפְקֹד מִפְּקָרָא דְּמִשְׁרִיתָא
 אֵלֶּיךָ יְיָ לְגֹו מִשְׁרִיתָא :
 יְיָ וְהוֹי לְמַפְגִּי רַמְשָׁא
 יִסְחִי בְּמִיָּא וּבְמַעַל
 שְׂמִיָּא יְיָ לְגֹו
 מִשְׁרִיתָא : יְיָ וְאַתְר
 מִתְּקֵן יְהוֹי לְךָ מִפְּקָרָא
 דְּמִשְׁרִיתָא וְתַפּוּק תַּפְּן
 רַשְׁבִּים

ה"א מקום ליום קדש בזה ויחל אל מהרן למחנה פסחים כה: ויהיה לפנות ערב וייר סו: ויד חכים לק סמיטת בזה

רע"י

שפתי חכמים

יְהוָה אֱלֹהִים

אשר וואס ער וועט גיט זיין דורך אפדעפונג

מצות הי"ח

זשבת

אונקל'ס

חֹזֵן: י וַיִּתֵּן תְּהִיָּה לָךְ עַל־אֲנִי
וְהִיָּה בִּשְׁבֹתְךָ חֹזֵן וְחִפְרֹתָהּ בָּהּ
וּשְׁבֹת וּכְפֹת אֶת־צִאתְךָ: טו כִּי
יְהִיָּה אֲלֵהֶיךָ מִתְּהִלָּךְ א בִּקְרֹב
מִחֲנֶךָ לְהַצִּילְךָ וּלְתֵת אִיכִיךָ
לְפָנֶיךָ וְהִיָּה מִחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ וְלֹא־
יֵרָאֶה בְּךָ עֲרוֹת דָּבָר וְשֹׁב
מֵאַחֲרֶיךָ: ס טו לֹא־תִסְגֹּר עֶבֶד

רשב"ם

בעל הטורים

רשבים
על אוגד, עם שאר כלים: (10) מחלה, שם ארץ שבו הרבה היה יוצא
 סבסם למחלה ברכים וכלי חרס וחצוצרות, המכונה בידו:
 או חפץ חלונות לחור אוגד, ומכונה יותר תהיה לך על וזמן הארץ
 על אוגד, נענית מדות תהיה על אוגד, כלומר יצא מדות יהיו כל
 פסגם, וזו מה שאמרנו לעולם בידוע אוגד, רמז ערס מכונה
 וסמך ליה לא חסר עבר, רמז ערס מכונה

בית יהודה
 גא'ה'קים וזס ארום די מנהג: (ויר' זל אנה'ן. ביי דינע
 געווער נאך משה'ר כל' משה'ר: אויפ'ר די איבערניען בליים
 וזס איינען אויפ'ר וירן וויס' צו וירן זינגט אונס'ר דעם
 גרייסן שטיצט'ן איינען אויפ'ר האפן איינען: אונד'ן. מינים
 מען וכל' וינ'ר די בליים וזס זענען דינען געווער: (זו) וזל
 דיר אשענדי'בע זאך: (זו) וזל מסי'ר עבר'ן. זאמ'ר ירש'ן.)

י"ל אין מוקדם ומאוחר בתורה וזה נאמר קדם מיחת אהרן : ד כלומר
מיחת זה תהיה לך לבד שאר כלי תשמישך כדי שתחפור בה : ה הנזכר
ראש השוק דל"כ לא יראה כבר : תחת הוי"ו מיכתי ליה : ו ענד
יברוכי מברכה

י"ל אין מוקדם ומאוחר בתורה וזה נאמר קדם מיחת אהרן : ד כלומר
מיחת זה תהיה לך לבד שאר כלי תשמישך כדי שתחפור בה : ה הנזכר
ראש השוק דל"כ לא יראה כבר : תחת הוי"ו מינעי ליה : ו ענד
יבדוקו מחדש

[illegible]

קסמו תקסמו רשקת וקסמית וכו' דאם וענין די מצות
 די ואלעס האבען אים דין קסמה און אפאפ
 ויין צו דיר אדיר וועסט גיין צענדליקס ואלעס מיט דעם
 נאכט צו דעקן דיין אום מאגט
 קסמה תקסמו אא תסמיר וכו' דאם וענין די מצות די

קרן

צִדְרַת רַבּוּנָה דִּישְׁתִּיב
 מִלְּפָנֶיךָ מִלְּפָנֶיךָ רַבּוּנָה :
 יי אֶשְׁכֵּחַ יְהוָה בִּי וְנִדְּ
 בְּאֵת לֹא דִי יִתְרָעִי
 בְּחֶדְאָה מִן מְרִינִיךְ בְּדִישְׁתִּיב
 לֹא לֹא תִנּוּנָה : יי לֹא
 תִּהְיִי אֶתְתָּא מִבְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל לִנְכַר עֲבָד וְלֹא
 יִסָּב גְּבִרָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 אֶתְתָּא אִמָּא : יי לֹא
 תוֹמָא כְּבוֹד לוֹ עֲרִינִי מִי וְלֹא יִסָּב מִסָּבֵי

ובכך (ית) לא תהיה קדשה ללא הכהן עבד דל"י ישראל בנות ישראל הנשואות לעבד ועוד סוף עבד לנשות ישראל לומר בתן נגרה שחרר עבדך ותן

בעל המורים

אֲשִׁילֹו עֵבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁבָרַח מִחוּלָה לְאַרְץ לְאֻיִּים (וְיָהּ) לֹא תִהְיֶה קִדְשָׁהּ. מוֹשְׁפֶּרֶת מְקֻדָּשֶׁת וּמוֹמֶנֶת לְעוֹמֹת: וְלֹא יִהְיֶה קִדְשָׁהּ. (סַחֲדֵרִיּוֹן מִד) מוֹמֵן לִמְשַׁכּ וְזֹכֵר. וְיִזְכָּקוּלֹם תִּרְנַס לֵב תִּחַל אֶת־חֲסִידֵי מִכְנֵי יִשְׂרָאֵל לְגִבֹר עֲבָדָה שֶׁאֵין וּמוֹשְׁפֶּרֶת לְבִעֻלֹת וְזוֹת הֵיא מִחֲדָר וְשֶׁאֵין קִדְוִשִׁין תּוֹסֵפִין לוֹ כִּי שֶׁהֵיא הוֹקֵשׁ לְהַמּוֹר שֶׁמִּחֲדָר (בְּרַאשִׁית כב) שֶׁבֹ כֹס פֶּה עִם הַהַמּוֹר עִם הַדּוּמָה לְחִמּוֹר. וְלֹא יִסַּב גִּבְרָא מִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲחִתָּא אֲחִתָּא שֶׁאֵין הוּא נִעֲשֶׂה קִדְשָׁהּ יִסַּב יִדֵּה שֶׁכֵּל בְּעִילוֹתָ בְּעִילֹת וְזוֹת אֲחִתָּא הֵיא תּוֹסֵפִין לוֹ כִּי: (וְיָהּ) אֲחֵרֵן וְנִחַם. כֵּתָן לֹא עִלָּה בְּאִתְּנָה פְסוּל לְהִקְרִבָהּ: וּמִחִיר כֻּלָּב. הַחֲלִיקָה שֶׁהָ כֻּלָּב: גַּם שְׁנֵיהֶם. (ב"ק

אָזער וואס איז גרויס קען זאגן מיט אים קעגן זיין נאכזעסן
עקדא אידישע מאכער זאגן זיין נעקער אויב צו אפגעזעצט
וואו איז אים קעגן אונזער (פאדער שארן קעגן זיין
אויף זיין קינדשין איז ער נישט איר מאן, איז ווי
די געזעצט זענען געזעצט צו א איינציג (שאדער) (דארטן עס
זשט געס פאר עס דערמאנען איר זאגט דא וועגן עס דערמאנען
דערמאנען נישט דערמאנען דערמאנען אפאקן איר איז זיין צו
זאגן זיין געזעצט אויב אפגעזעצט דעם שפאן דא נישט
קעגן זיין נישט בעיקר וועגן זיין ער קעגן קאמ וואס
איר (שאן) קינדשין מאסן (און) זיין די קינדשין און
נישט איר מאן, נאר ער איז געזעצט קעגן זיין איר
דערמאנען אויב איינציג וואס קעגן זיין אונזער אונז
זיין קעגן זיין דעם שפאן פאר אונזער וואס קעגן זיין

פירוש לר
תצל אליה וום עד וועט אנמלפן אונ וועט ווערן ביי
דיר גירעמט ווערן פון זיין הארץ: (ו) ספע וועט
מיט דיר זאל עד זיין גערעדט צווישן דיר און וועט
אירם ווס עד וועט זיך אום דר ווילן אין איינעם
פון דיינע שמעט בסוב לא וואו עם וועט אים געפערל

[illegible]

מצור

כמו שאמרנו מכאן המוכר עבדו לש"א או נחילה לארץ יצא לחירות אם
 כי בזה יצא ידו ליצוא הוא הסביר הל"ל לא תעבד עבד אל אדוניו

מצור

(הקצו) לא תהיה וגו'. קיין יודיע טאכטער טאד נישט

צו זיין דהיינו זיא זאל זיך אליין גיט מפקיד זיין צו זיין
אדער איהר פאטער און מוטער זאלן זיא גיט מפקיד זיין

אונקל'ס

אֶתֵּן זֹנֶה וּמִחִיר כָּלֵב בֵּית יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְכָל־גֵּדֵר כִּי תִוָּעֶבֶת יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ גַּם־שְׁנֵיהֶם: ס כֹּל־תִּשְׁיךְ
לְאֹחֶיךָ נִשְׁךְ כֶּסֶף נִשְׁךְ אֶכֶל נִשְׁךְ
כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר יִשְׁךְ: כא לִנְכְרֵי
תִּשְׁךְ וּלְאֹחֶיךָ לֹא תִשְׁיךְ לְמַעַן
יְבָרְכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַשְׁלַח
יָדְךָ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אֵתָה בְּאֶ־

סמורס כט : גם שיהיה קמח יד סמורס ל : לא סבין להחיד מלשם כל יחד כסך שס : סך הכול שס : סך
לא סבין שס : סך

בעל המורים

לה: (יט) ומחיה. כ' בעם: דין אוֹדֵד ומוֹחֵד שֶׁהֵם עֲתִידִים. וזה שֶׁאֵין
מִן הַלֵּל חֶסֶד וְעֶשְׂאֵל כֹּלֵה הַיָּיִט וּמוֹחֵד שֶׁהֵם וְכֵן עֲשׂוּדִים בְּמֵי הַיָּיִט
הַסֵּדֶךְ. לומר אֵלֶּה הַמֵּלֶכֶה וְהַלֵּל וְהַעֲרֵב תַּעֲבֹדִים: יכ. כ' דין אוֹדֵד
נֶעֱשֶׂה וְאֵינוֹ מֵרִישׁ עַד שֶׁיִּשְׁלֹם לְחֻמֵּי רַב כְּמוֹ נְסִיחַת הַחֵטִּי. סוף
רש"י

רענ

(א) לרבות שמעיהם כגון חטא חוששן (כ) לא תשיך. אזכרה לזה מ' שלא יתן רבית למלוה ואח"כ אזכרה למלוה (ויקרא כה) את כסףך לא תתן לו כבשך (ב"מ יז) (כא) לזכרו תשיך. ולא לאחר (ב"מ ע) לאו הבא

אויף אישעס, ראובן האט געגעבן צו שמואל אהנאס, און
שמואל האט געגעבן צו ראובן אישעס פאר דעם הונט, סאר
גוט ראובן מקריב זיין דעם שעס פאר אקרוב; וגם ישרהו.
(לרבות שניהם) אפילו מען האט געענערט (ובין הים
ונשא) סתם; דאס האט געגעבן צו די זונע אהנאס ווי אדער
ער האט געקויפט געקויפט וויין און אהנאס, און מען האט
געבן די מער צו אקרוב מנחה אויף דעם מזבח: (וכ' ולא
צום אלה ער זאל גוט געבן פראצענט צום מלכה ונאחר פאר
גוט נעמן פראצענט, ווי עס שטייט אין פסוק (את כסףך לא
אוף פראצענט (וכא) ולתבדו לשון. און דאס
נעמן פראצענט (ולא לעמך) גוט צו זיין ברודר, אויב דאס
גוט נעמן ביי אים פראצענט (ולא אהב מכלל עשה עשה) דער

שפתי

ו"ל כיון דקאמער בענטשא נס לב"ה קשיא מ"ה פירש אביבא דב"ש :
ש (נח"י) דל"כ לא תשיך נב"ע"ל כי הנה הוא העורס למטה שישכני:

שאף ו' כ"י ובך פ"י בסמוך כן : ח וא"ת והיכי שנק רש"י דברי כ"ה
דאמרו הם ולא שינויהם ומפרש כנ"ש דדרש גם לרבות שינויהם.

פירוש לתורה

(כ) לא תשיב דו וואָלעט גיט בייטען צו דיין ברודער אבייטונג פון געלד אדער אבייטונג פון עסן ווארג נישט כל דבר אדער אימליכע נאך וואס דער מיט ווערט מען געביטן מען מיינט מען וואס גיט געמען רווחים פון אָלערלייאַז זאָגען (ש"י ע"א):

(כא) לנכרי תשיב פון אכטעני מענטשן דו נעמין זינען לאחיה לא תשיב אונז ביי דיין ברודער מאַרקטש גיט געמען זינען לעפן דרום אז דוא וועסט און מאה:

ברענגען אהען ווער די סתנה פון אוועק ווען מען האט איר געגעבן אסאךגע צאצאעלע פון זונות ופחיר בלב און דאס פאר ביישונג פון אהונט דהיינו ער האט פארכייטען פאר אהונט האט ער גענומען צאצאעלע מארקטע עס גיט ברענגן ביי א אהיד אין דעם הויז פון גאט דיין גאט ילל ניר פון וועגן אנדער ווע ער האט גימאן די הענט ווארעם די ביידע זענען ביי גאט דיין גאט אום ווערדיג ער האט זייא פיינד:

בוצות

אָדער איין סתקה וואס מען האט איין זונה געגעבן
פאר זונת :

(תקעב) לא תשיב לאתקב. דאס איז די סעודה אז איין יוד זאל דעם אנדערען העלפען מיט געלד ער זאל ביי אים גוט נעמן. קיין רוהים די רוהים הייסען אלטען תשיב דאס איז מיינטשט עם בייסט אזוי וויא

אשכנזיט שטאט אים שטאט פריער נישט ווייזט נאר דאס ארשטע
דער גאנץ פילט ער אויף דעם גאנצען גוף אזוי דא
רויזט עסן אויף דעם ארום מאן דאס איז נורג פייא
זכרים איז נקבות :

(תקעו) לַכְּרִי תִשָּׂא. בִּי אֵין זְכָרִי מִעַן נִעְמָן רַבִּית
עַם אִיוֹ נוֹהֵג בְּכָל מְקוֹם בִּי זָכְרִים אַז גִּבּוֹרִים:

אונקרוס

דברים כג תצא

קרח

שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: כִּי כִּי־תִדְרֹךְ נִדְרֹךְ
לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תֵאָחֵז לְשִׁלְמוֹ
כִּי־יִדְרֹשׁ יִדְרֹשְׁנוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
מֵעַמְּךָ וְהָיָה בְךָ חֲטָא: כִּי וְכִי תִחְדָּל
לְנִדֹר לֹא־יִהְיֶה בְךָ חֲטָא: כִּי מוֹצֵא
שִׁפְתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעֲשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר
נִדְרַתְּ לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ נִדְבָה אֲשֶׁר

לְמִירְתָּהּ: כִּי אֲרִי תִדְרֹךְ
נִדְרֹךְ קָדֵם יִי אֱלֹהֶיךָ לֹא
תֵאָחֵז לְשִׁלְמוֹתֶיהָ אֲרִי
מִתְפַּע יִתְּבַע עָלֶיהָ יִי
אֱלֹהֶיךָ מִנֶּכֶד וְהָיָה בְךָ
חֲוָכָא: כִּי וְאֲרִי תִתְמַקַּע
לְמִנְדָּר לֹא יִהְיֶה בְךָ
חֲוָכָא: כִּי אִפְקוּת סְפִינְתְךָ
תִּשְׁמֹר וְתַעֲבֹד כַּמָּא דִּי
נִדְרַתָּא קָדֵם יִי אֱלֹהֶיךָ
נִדְבָתָא דִּי מִלְּלָתָא

תו"א כי תדר נדר ראש המנהג ה' לא תאחז
בדבר ית רכס ד' ה' א' מדרס: ד' ר' ו'
יחסיס: ע' ערין: ה' תמורה יח: כי דבר ידעו נדרים: ד' משמר: דברים ו: וזהו כן חטא נחמס: כ' נדבה נחמס: ד' ד'
פקודה שער פה: מוצא שפתיך תשמור כו נחמס: כ' נדבה נחמס: ד' ד'

בער המוריס

נדר ללח חסיד שלח תאמר חלילה נדבית כדי לשלם נדרי: (וכן) לא תאחז. די לא תאחז מלאתך ודמעת לא תאחז (מדת משפטים) כאלה
תור נדר ללחמס: אל תאחז לשלם נדרי (הקללה) ויבועתי לא תאחז (ישעיה מו). שחם תשלים נדריך נדרי וישועתי לא תאחז אבל הנודר לאינו
מכלם הוא מנחיק ישועה:

בית יהודה

בין דעם געצין דיגרי איז אמצונע צו געמן פראצענט, וויסן
מיר אז ביי אידן פאר קען גיט געמן פראצענט, דרייגער
אזוי ווי אז ער געבט גיט פראצענט פון געצין דיגער האט
ער אעבירט ווייל ער האט גיט געטאן די מנהג ווס הקב"ה
נענטער פראצענט ביי אידן, האט ער נאר אעבירט, ער
האט גיט געטאן וואס הקב"ה האט געבאטן. אבער מ'קוקט קוקט אים נישט ו'לעביר געליי פשוט דאן ו'שעה אז קען געבט
פראצענט ביי אידן, אזוי דא געבירט פון לאזין, ווייל עס שטייט צוויי מאל, האט תשירי לאחיה, ו'לחיה, לא
תשירי, און איין מאל איז דא אעבירט פון אמצונע שעה, פון ד'קרי תשירי ווי עס שטייט פריער דרייגער אז קען געבט
פראצענט פון אידן, קוקט צוויי מאל מ'קוקט, אויסער די עבירה פון די מנחם שעה: (וכן) ולא תאחז לשלמו. (שלישה
דגלים) ו'אלקס גיט פארשפעטיגן צו בצאלן דיין נדר אין דריי ו'מים טובים, פסח שבועות סוכות, אויב דריי ו'מים
טובים פסח שבועות סוכות זענן אריבער געגאנגען און ער האט גיט בצאלט וויין נדר ווס ער האט געטאן פ'ר פסח, האט
ער אעבירט, פון דעם דא, האט תאחז לשלמו ו'למחרת ד'ביתני מן המקרא די רבנו האבנן דאס גע'ערגנט פון
אפסוק, וועין כנמרא ראש השנה דף דו: (וכן) ומוצא שפתיך תשמור. וואס ריינע לעפעצן וויין מוילא וועט ארום

שפתי חכמים

מ'ה לא רלו למנות אחוז ככלל הלאזין. וסד'אס פי' עובר כשי לאזין
לאו דלא חשך וכלא דלפני עיר לא חתן ונחיר ופאזיר עס. ומה
שבתתני כן מ'לחתי: כ' ר'ל דחכיב לעיל בכוף פרשת ראה כתב
המלות וכתב השמות: וכתב הכותוב לא ה'ל' רק ממוקם אשר יכתב

ליקוטי נחמיה

(וכן) מוצא שפתיך תשמור ונ'י. ד'ר פער אור החיים שרייבט
ווען אפ'נגיש וויל קאן אנדר צו הקב"ה, אדער ער וויל
עפעס צו זאגן צו אפ'נגיש תשמור נעשית, ואלקס ווארשען
מיט דעם נדר ביי די וועקס קענן קאן און געבן וואס די האקס
צו געזאגט, און אזוי עס איז ביי דיר אפ'קן פאמער וועקס
גיט קענן קאן דעם נדר, ואלקס גיט זאגן דעם נדר, נאר
ווען די וועקס קענען די נאך קאן און געבן אן אנדר איז נאך
בעסר, און אזוי די האקס עפעס צוגעזאגט צו אפ'נגיש ואלקס
היסן צו קאן ווי די האקס צו געזאגט פאשר נדרת ל'י אלהיך.
גלייך ווי די וואקסס געטאן דעם נדר צו הקב"ה, נדבה אשר
דברת בפיך, אפילו וואס די האקס צוגעזאגט צו געבן איז גיט
אחוב, נאר אנדריי, פון דעם וועקס ממוקם דיין געבן, ווייל דיין
מזל האט צו געזאגט צו געבן, איז שון גיזאגן פון די נדבה אנדר:

מאדן אזוי ווי דאס האקס אנדר גטאדן צו גאט דיין

מצות השם

אויף דריי ו'מים טובים און באצאלט גיט איז ער עובר אויף
לא תאחז דס איז גיזאגט בקל' ופן:

רש"י

מכלל עשה עשה לעבור עליו כשי י לאזין ועשה: (וכן) לא
תאחז לשלמו. (מספר) ששה דגלים כ' ולמחרת
נכוחינו מן המקרא: (כד) מוצא שפתיך תשמור.

האט געבאטן, אבר מ'קוקט קוקט אים גיט, אזוי אז ער האט
האט גיט געטאן וואס הקב"ה האט געבאטן. אבער מ'קוקט קוקט אים נישט ו'לעביר געליי פשוט דאן ו'שעה אז קען געבט
פראצענט ביי אידן, אזוי דא געבירט פון לאזין, ווייל עס שטייט צוויי מאל, האט תשירי לאחיה, ו'לחיה, לא
תשירי, און איין מאל איז דא אעבירט פון אמצונע שעה, פון ד'קרי תשירי ווי עס שטייט פריער דרייגער אז קען געבט
פראצענט פון אידן, קוקט צוויי מאל מ'קוקט, אויסער די עבירה פון די מנחם שעה: (וכן) ולא תאחז לשלמו. (שלישה
דגלים) ו'אלקס גיט פארשפעטיגן צו בצאלן דיין נדר אין דריי ו'מים טובים, פסח שבועות סוכות, אויב דריי ו'מים
טובים פסח שבועות סוכות זענן אריבער געגאנגען און ער האט גיט בצאלט וויין נדר ווס ער האט געטאן פ'ר פסח, האט
ער אעבירט, פון דעם דא, האט תאחז לשלמו ו'למחרת ד'ביתני מן המקרא די רבנו האבנן דאס גע'ערגנט פון
אפסוק, וועין כנמרא ראש השנה דף דו: (וכן) ומוצא שפתיך תשמור. וואס ריינע לעפעצן וויין מוילא וועט ארום

לא חשך לחסיד ולאחז לא חשך. ו'לחן להקשות וסא כו' ב' ל'לחן
דחכיב למי עור לא חתן מכשול. י'ל דכא' לאו האט לאו שכללות
דא דרשין ביה מי שסא עיר דכד כלומר לא חתן לו עכא שאניס
גיזאס ו'לחן לוקין על לאו שכללות א' נמי כיין דדרשו על העור דכד

פירוש לתורת אלהים

יכרדע וועט דיר גאט גענטשען אין אלע ריינע
האנדלן על הארץ אויף דעם לאנד אשר ווס די קוקמס
דארטן לרשעה צו ארבען ויא: (וכן) כי תדיר נדר ל'י
אלהיך ווען די וועקס מאן אנדר צוא גאט לא תאחז
לשלמו ואלקס גיט שפעטיגן צו בצאלן אים (פי' ד'י)
בי ווארום אז די וועקס פארשפעטיגן דריי רגלים
ד'וש ירשנו וועט אים גאט פארשטיין פון דיר ויהי
בך חסא און די וועקס האבנן איין עבירה: (וכן) וכי
תחל לנדור און אז די וועקס דיר פר מיידן פון צו
מאדן נדרים לא יתה בך חסא וועט אין דיר קיין
עבירה גיט ויין: (וכן) מוצא שפתיך תשמור וואס דיין
מזל וואקס ארום ואלקס די וועקס ו'שית און ואלקס

מצות השם

תקצי הקעה לא תאחז ונ'י. דס איז די מצות ווען
אפ'נער מיט אנדר מוז ער באצאלן און אז ער האקס

אונקל'ס

דִּבְרַת בְּפִיָּה: ׀ חֲמִישׁ כֹּה כִּי תֵבֵא
בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים
בְּנִפְשָׁךְ שְׂבַעְךָ וְאַל־כִּלִּיךָ לֹא
תִתֵּן: ׀ כִּי תֵבֵא בְּקִמַּת רֵעֶךָ
וְקִמַּפְתָּ מִלִּילַת בֵּידֶךָ וְחֶרְמִשׁ לֹא
תִנִּיף עַל קִמַּת רֵעֶךָ: ׀ כֹּד ׀ כִּי־
יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבַעֲלָהּ וְהָיָה אִם־

פס : ורמז (א) חמץ ספ : כי יקח חמץ קידושין ד ד ו ס יא : והיה אם לא תמלא נוצר ב

רענ"י

וַיִּינֶן יוֹאָכָן הַיֵּשֶׁן צוֹ קָאן (לִישָׁן עֲשֵׂה עַל לֹא הַקְשֵׁה) דָּר
מַעֲשֵׂה שֶׁן הָרָם בַּמָּאָרָא גִיט זײַן גֵּר אַחוּסֵי דִי עֲבֵרִה אֵם
תַּחֲרֵי רִשְׁמוֹ, הָאֵם עַר נָקָה אַחֲבֵרָה, דִי תוֹרֵי הָאֵם
נִקְוָאטִם מוֹצֵא שְׂמִיחָה שְׂמֹר, אֲנוּ עַר סִבֵּת זֵין וְהָם זֵין
מֵיִרָה הָאֵם עֲקֵרָה (:). (כְּהַר יִפִּי הִבֵּל בְּרָדֵר הָאֵם זֵין)
רש"י (וּבִפְנֵי הַחֲבֹד מִדְּבָר, דִּי עַסְקֵן שְׂמִיחָה שֶׁן יִינֶן
כִּי נִגְדֵּרְהֵן מַעֲשֵׂה שֶׁר זֶה אַרְבַּעֶשֶׁת אֵין זֵין וְיִינֶן אֲדֹרְסֵן:

שפתי חכמים

פירוש לתורת אלהים

מצות השם

[illegible]

תִּשְׁכַּח רַחֲמִין בְּעִינֵיהִי
אֲרִי אֶשְׁכַּח בַּה עֲבַרְת
פִּתְגָם וְיִכְתוֹב לָהּ גִּט
פְּטוּרִין וְיֵהב בִּי דָה
וְיִפְטָרְנָה מִבֵּיתָה :
ב וְתִפּוֹק מִבֵּיתָה וְתִהְיֶה
וְתֵהִי לְגִבֹּר אַחֲרָן :
ג וְיִסְנֶנָּה גִבֹּרָא בְּתִרְאָה
וְיִכְתוֹב לָהּ גִּט פְּטוּרִין
וְיֵהֵן בִּידָה וְיִפְטָרְנָה
מִבֵּיתָה אוֹ אֲרִי יְמוֹת
גִּבֹּרָא בְּתִרְאָה דְנִסְבָּה
לָהּ לְאַנְהוּ : ד לֵית לָהּ
רְשׁוֹ לְבַעֲלָהּ קְדֻמָּאָה דִּי

מביא יצמות קי גיטין אל קידושין 1 מה: 1 וילא מביח סוסס ה גיטין פנ 2: 1 קידושין ה ט מה מד עז: 1 ושואל האיש האחרון גיטין 3 קידושין יג: 1 ומה
לפ קידושין 22: 1 לו יי יצמות גיטין 22: 1 לא יול בעל הראשון יצמות 22:

זה ערוב דבר, ר"ת צעד שאין דבר שנעשה אלא צעדים: דבר וכתב, שפירך הדור עם הדת; וכתב לה, לשמה: ספר כריתות.
ג' חרי כהאי ענינה ויודך (ישיש) ספר כריתות אבנס, וכו' שחמור ספר כריתת אלה, דבר אחר כריתת ולכן כתיב חלה וזמני ספר
כריתות אפי' ששם נקיים בני, הרעים אין דבר אחר כריתת אלה: (כ) מבחי ויאלף: לומר ואלף ויאלף כריתות כשהיו חרשים ולא
בוא: (א) כי ימות אלהם האחרון, ולא אחר הבני לומר שאלה האחרון: ומה חכא שוד כריתות וימצי חרי חרשים:

שבוֹנֶטֶס אוֹרֵךְ בֵּי אַפֶּסֶף, דֶּר גַּמֵּל הַבַּיִת פֿון פֿעֲלֵד הָס
גַּעֲדוֹנֵן אִיין אָרְבֶּשֶׁר עַר וְאֵל שִׁנְיִידן דֶּר הַבֵּיטָה פֿון
פֿעֲלֵד; (א) וְכִי מֵצָא בָּהּ עֵרֶת דִּבְרוּ. וְאָנֹכִי רָשִׁי אוֹ אִיגֶר
הַפֶּסֶח־בֵּי יוֹיִן וְיֹאבִי אִירֵב לִבִּיקֵי וְאֵךְ (מִצָּה) יִלְיוּ בְּלִשָּׁה
אִיזִי אֲסוּדָה עַר וְזֵם אִיר נִקְבֵּן שֶׁ אֲנִי זֵם וְאֵל אֲנִינְקִי
פֿון אִים (שְׁלֵא הִבָּא חֵן בְּעֵינֵי) זֵם וְאֵל נִשֵּׁת נִעֲשִׂין חֵן אִין
וְלֵאשֵׁי אַחֲרֵי. צוּמ אִיין אַגְרֵר מֵאן נֶאָן הָן בֵּן זֵמִי שֶׁ
הוּא הוֹצִיא רֶשַׁע מִתּוֹךְ (בֵּיחֹר) דֶּר עֲרִשְׁשֶׁר מֵאן אִים אַרִיִּס;
נִדְרֵר מֵאן אִים אַרִיבֶּעֲנִיקֵי; וְרֶשַׁע זֵם יוֹק אִים שִׁמּוֹב;
שִׁמּוֹב לִשְׁנֵאֲתֵי דֶר פֿסוק אָנֹכִי צוּ דַּעַם אַדֶּר עֵלֶן שִׁמּוֹב; דֶּר

כפועל הכתוב מדבר: (א) כי מצא בה ערות דבר
מזה עליו ע' לנרשה שלא תחלה חן בעיניו. (ס"א מזה
שלא תחלה חן בעיניו): (ב) לאיש אחר. (ניטין ז') אין
זה בן זוגו פ' של ראשון הוא הוליד רשעה מתוך ביתו וזה
הכינים: (ג) ושנאה האיש האחרון. הכתוב מבשרו

פֿינע אױפֿן, ער זאגט זיך האָבן נױטער פֿר אױיב :
ראשון) דער אנדערער מאן איז נישט גלייך צום ערשטן מאן
נעטריבן די רשעת פון זיין שטוב (וזה הכניסה) אונז דר
(ג) ושלמה האיש האחרון. זאגט רש"י (בהרב מבשר

מואל בה ערות דבר ובלמה ויבשו ליל דכתיב אל לא תחלל ועת
 מלך הכהנים כל ללמד עלה תאמר שכלתה אשר לחם עמי ליום
 שחלף ויום ויבני תאמר כל בעיני וכל ישרתה כל חלול עין וזה
 וידעתה מה שכתב הכה"ס ואין רצוני להאריך: פ' אין און אה כתיב

אלהים
 גיין ויין הוא והללה אונ ויא וועט גיין אונ וועט
 גיין צו איין אנדער מאן פר אווייב: (ג) וישאף אונ
 דער אנדער מאן וועט ויא אוף פיינד האבן וכתב
 לה אונ ער וועט איר אויף שרייבען אנט תתן בידה
 אונ וועט געבען אין איר האנד אונ וועט ויא אוועק
 שיקען אזי ימות אדער דער אנדערער מאן וועט
 קום ויא גינעמן פר אווייב וועט שטארבן: (ד) לא
 ויכל טאר גיט איר ער שטער מאן ווס האט ויא אוועק

ונוחן לכליו של בעל הבית אבל שכרו לחרוש או לשאר דבר אינו אולם
ש"מ דכפועל הכתוב מודבר : ע דהא הקרא נוחן קטס לתה לא מלאה
קן בעיניו כי מלא בה ערות דבר משמע דמלאה עליו כו' וזהו שגא'
מלת ויהי שפוא לשון ידאי כלומר מלאה : (נח"י) דהיל' ויהי כי

ג'יין פון זיין הויז הילף און זיא וועט גיין אונ וועט
גיין צו זיין אנדער מאן פראווייב: (ג) וועט אונ
דער אנדער מאן וועט זיא אויף פיינד האבן וועט
לך אונ ער וועט איר אויף שרייבען אונט וועט
אונ וועט געבען אין איר האנד אונ וועט זיא וועט
שקען אז זי וועט אדער דער אנדערע מאן וועט
הט זי גענומען פראווייב וועט שטארבן: (ד) זיא
וועט מאר גיט איר ערשטער מאן וועט זיא וועט

(תקפו) לא ויכל וגו'. נעם, איינער קען זיין נויב ווייל זי האט
 ביי אים גוט. קיין זון אונד ווא האט תתונה מיט איין
 אנדערען אונד דר אנדערער האט זי איה געטן טאר זי דר
 ערשטער מאן מיט ערליך געבן דס איז נודה בבל זען :

תקעט) וְכַתָּבָה לָהּ סֵפֶר בְּרִייתָהּ וְנָתַן בְּיָדָהּ וּגְו'. דָּאם
אִין רִי מַצָּה אִין אֵינֶר נַעֲמֵם אִין וְיִיב אִין וְיִיב
קִיט אִין נִיט וְוֹאָנֶען זאָל ער אִין נִיט נַעֲמֵם דָּאם אִין נִיט
בְּכָל זֶמֶן :

הָרָאשׁוֹן אֲשֶׁר-שָׁלַחָה לְשׁוֹבֵב
לְקַחְתָּהּ לְהִיּוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרִי
אֲשֶׁר הִטְמָאָה בִּיַּתְוַעְבָּהּ הוּא
לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא תִחַשְׂיָא אֶת-הָאָרֶץ
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיהָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה:
ס שִׁשִּׁי בִּיַּיִקָּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה
לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא וְלֹא-יַעֲבֹר עָלָיו
לְכַל-דְּבַר נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה

פְּמָרָה לְמַתָּב לְמַסְבָּה
לְמַהוּ לָהּ לְאִנְתוֹ בְּתֵר
דִּי אִסְתְּאָבֶת אֲרִי מְרַחֲקָא
הִיא קָדָם יִי וְיָא
תְּחִיב יָת אַרְעָא דִּי יִי
אֱלֹהֶיהָ יִהְיֶה לָךְ אַחְסָנָא:
ה אֲרִי יִסֵּב גְּבֵר אֶתְתָא
חֲדָתָא לֹא יִפּוֹק בְּחִילָא
וְלֹא יַעֲבֹר עֲלוּהִי כְּכִל
מְדַעַם פְּנֵי יְהוֹי לְבֵיתָהּ
שְׁתָּא חֲדָא וְיַחְדִּי יָת
תו"א לל דבר סוטה מו:

בעל המורים

(ד) ולא תחשיב. וסמך ליה (ה) כי יקח
איש אשה. שהיא מלכת זר האדם מן החסד:
אשה אשר תשכבה. יסוד לומר שכתובת אשה מנוקדקע.
לוי שיהיה נקי בדבריו כהיה דלורין הכל יודעין כלה לומר היא נכנסת
לתוכו וכו' דבר אחר לכל דבר נקי יהיה סגולה אשה מוחלין לו על כל עונותיו. נקי יהיה לביתו כזה סימ' שם על ד' חסדות

רש"י

סוף נועם זיון עד נועם. זיא פיינט האפן אונג עד נועם זיא
אזיק גמין וזאם (לא) אונג אויב עד נועם זיא גיש גמין
(קבדתי) נועם זיא אים בגראפן (שנאבר) ווי עם שפייט אין
פאקט וא' כי ימות האיש האחרון ארר דר אנדערר מאן
נועם שפארפן: (ד) ואחרי אשר הוטמאה. זאגט רש"י
מען פיינט (רבות) סוטה שפסגרה) אויב אאשה איז געווען
אזויין אין אשכנז מיט אנדערער מאן. אונג איר מאן איז
איר חושד אז זיא האט געזעהן געווען. סאר גיש איר מאן זיך
בהעפנט מיט איר בויז זיא נועם פרינגען די גיש האנדירט.

ש"הו: (ה) ואשה חדשה. אנזיע ווייב פיינט מען נשואי חדשה לוי
איז אאליקט (פרט לסחור גידישתי) אויב איינער האט גיט
גיש אנזיע: (ו) ואלו הציאן לו. ודבר הציאן פון מלחמה גידישען גיש צו זיא
הציאן ארע: זאגן וויס געזעהן צו מלחמה, זאל עד זיון פון זיי פריי
צוגרייטן. עסן מיט וואסער צו די מענטשן וואס זענן אין די מלחמה.
ער דארף גיש זיין פאררייכטען די נועם (אבל החזורים
משדכי המלחמה על פי פה) אפך די מענטשן וואס גייען אונזער פון די מלחמה
גייט דר פון הייסט זיי אהיים זיין (גמין כנה בית ולא יצא) דרייטער עד האט געפוינט אשכנז אונג
ער האט זיא גיט גענישט, עד האט גיט געוואלט

דעת זקנים מבטלי התוספות

(ה) נקי יהיה לביתו. פרש"י אף כשביל ביתו יהיה לרבות את
כרסו. גיל היינו הא דתנן בסכת סוטה פוק כישור מלחמה
ואלו שאין זיון מספקין בנה בית וחנכו נסע כרס וחללו והנשוא
אירוסו והנכנס יכנהו שואמר נקי יהיה לביתו זה ביתו יהיה
לרבות את כרסו ושבת את אשתו וזו אשתו אשר לקח לרבות
יכנהו וכל אלה אין מספקין טים וטוון ואין חשקנים את

הנשא אותה כן זונג על דאסן מרגשה. כן זונג פי' דומה לו האליס
אחר לוי: צ' דל"ג חס שגלה האים האחרון מבטלי: ק פי' דאין
לומר כשמשלם חס שגלה לזאם דאס כן הוה משמע דוקא חס כח
עליה אסור להחזיקה כא גידישתי זון חסין מותר להחזיק וזה ליט
דאס כתיב וכלה מביתו ואלה מביתו וכלה וזונת וכלה
משמע הויה שואל ל' קדושין ע"ד דף לרבות סוטה שפסגרה
להחזיק א"כ אחרי אשר הוטמאה ליל חלל לרבות סוטה שפסגרה
כלומר אחרי שזא ספק כחא הוטמאה לא יא' עליה עד שיקנה מים
ואחריו כח' סוטה (דף כח) וטמאה ג' חד לטעול וחד לטעול
ר (גיא) דל"ג כי יקח איש בתולה מבטלי: ש פי' עליו דכתיב בקרא מישור הוא דוקא עליו לא יעטר כל דבר הס"ך לנצח חל על

פירוש לתורת אלהים

אשה וזען איינער נועם נעמן איין גייע ווייב לא זאל
ער גיש גיין צו אמלחמה וזא אונג מען זאל אים גיש
גענעצין צו קיין שום זאך פון דעם בדרעפניש פון
דעם חיל דהיינו ער זאל זיי געבן ווא ער אפך פר
ריכטן די נועמן נקי יהיה לביתו נאר ער זאל פרייא
זיין אין זיין היים איין נאך ורשבת את אשתו אשר לקח

מצות השם

דר היים עד סאר גיש גיין אין דר מלחמה איין נוען די
מלחמה איין געווען ביי די יידן:

נחלה וסמך כי יקח. לו' בית והון נחלה אטות וגומר (נשלי יט) אבל כי יקח איש אשה מה' אשה נחלה. יסוד לומר שכתובת אשה מנוקדקע.
ועוד לומר שהקדש נחלה ליקנות בני דרכים: לכל דבר נקי. לוי שיהיה נקי בדבריו כהיה דלורין הכל יודעין כלה לומר היא נכנסת
לתוכו וכו' דבר אחר לכל דבר נקי יהיה סגולה אשה מוחלין לו על כל עונותיו. נקי יהיה לביתו כזה סימ' שם על ד' חסדות

בית יהודה

סוף נועם זיון עד נועם. זיא פיינט האפן אונג עד נועם זיא
אזיק גמין וזאם (לא) אונג אויב עד נועם זיא גיש גמין
(קבדתי) נועם זיא אים בגראפן (שנאבר) ווי עם שפייט אין
פאקט וא' כי ימות האיש האחרון ארר דר אנדערר מאן
נועם שפארפן: (ד) ואחרי אשר הוטמאה. זאגט רש"י
מען פיינט (רבות) סוטה שפסגרה) אויב אאשה איז געווען
אזויין אין אשכנז מיט אנדערער מאן. אונג איר מאן איז
איר חושד אז זיא האט געזעהן געווען. סאר גיש איר מאן זיך
בהעפנט מיט איר בויז זיא נועם פרינגען די גיש האנדירט.
ש"הו: (ה) ואשה חדשה. אנזיע ווייב פיינט מען נשואי חדשה לוי
איז אאליקט (פרט לסחור גידישתי) אויב איינער האט גיט
גיש אנזיע: (ו) ואלו הציאן לו. ודבר הציאן פון מלחמה גידישען גיש צו זיא
הציאן ארע: זאגן וויס געזעהן צו מלחמה, זאל עד זיון פון זיי פריי
צוגרייטן. עסן מיט וואסער צו די מענטשן וואס זענן אין די מלחמה.
ער דארף גיש זיין פאררייכטען די נועם (אבל החזורים
משדכי המלחמה על פי פה) אפך די מענטשן וואס גייען אונזער פון די מלחמה
גייט דר פון הייסט זיי אהיים זיין (גמין כנה בית ולא יצא) דרייטער עד האט געפוינט אשכנז אונג
ער האט זיא גיט גענישט, עד האט גיט געוואלט

שפת הכמים

הנשא אותה כן זונג על דאסן מרגשה. כן זונג פי' דומה לו האליס
אחר לוי: צ' דל"ג חס שגלה האים האחרון מבטלי: ק פי' דאין
לומר כשמשלם חס שגלה לזאם דאס כן הוה משמע דוקא חס כח
עליה אסור להחזיקה כא גידישתי זון חסין מותר להחזיק וזה ליט
דאס כתיב וכלה מביתו ואלה מביתו וכלה וזונת וכלה
משמע הויה שואל ל' קדושין ע"ד דף לרבות סוטה שפסגרה
להחזיק א"כ אחרי אשר הוטמאה ליל חלל לרבות סוטה שפסגרה
כלומר אחרי שזא ספק כחא הוטמאה לא יא' עליה עד שיקנה מים
ואחריו כח' סוטה (דף כח) וטמאה ג' חד לטעול וחד לטעול
ר (גיא) דל"ג כי יקח איש בתולה מבטלי: ש פי' עליו דכתיב בקרא מישור הוא דוקא עליו לא יעטר כל דבר הס"ך לנצח חל על

גידישקט אונג האט זיא פרייגער גיטש לשוב צו ווידער
געריין צו נעמן זיא צוא זיך פאר אווייב אחרי נאך
דעם אז זיא איז שוין פר אונג ווידרינגט גינוארן בי
היגבה היא ווארום דס איז אונג ווידריג פר גאט ולא
אונג דו אנלסט גיש מאכן ווידריג דס לאנד אשר וויס
גאט דין גאט גיש דיר איין ארע: (ה) כי יסח איש

נתקטא תקפא וזא געביר ווי. דס איז די מנהג אהרן
דס גרשעש נאר פון דר תהנה זאל עד זיעצן אין

קמ

אֶתְהִי דִי נִסֵּב : וְ לֹא
יִסֵּב מִשְׁכֹּנָא רַחֵא
וְ לִכְּ אֲרִי בְּהוֹן
מִתְעַבֵּד מִזֶּן לְכַל נִפְשׁ :
וְ אֲרִי יִשְׁתַּכַּח גְּבֵר גְּבֵר
נִפְשָׁא מֵאַחֲרֵי מִכְּנִי
יִשְׂרָאֵל וְיִתְגַּד בְּה
וְיִזְכְּנָה וְיִתְקַטֵּל גְּבֵרָא
רַשָּׁעִים

תו"א לא יתפלל ב"מ קיץ :

לומר שהם משיב עליהם ומגיד שיחזקו היתירה. ושמן חזק ימים של ושמח חייב כשמיים האטם כשהם שכן כל ימות קבנה חזק
 מיהר. הספוק תחיל כני יקח ומסיום בקימה לומר נא אדם כבחרונו יבא אדם בקימה: אשמו אדם קח וסוף חזק (ו) לא
 יבטל. לומר לא יבטל אשמו כשמיים האטם. לומר על שם אשמו של אדם דמיון אשמו של אדם (אשמו אדם קח) כי נשם
 הוא חזק. ושמן (ו) כי ימלא אדם גונב. דמיון אדם גונב אשמו של אדם דמיון אשמו של אדם (אשמו אדם קח) כי נשם
 נשם: כי ימלא אדם גונב נשם דמיון אשמו של אדם דמיון אשמו של אדם (אשמו אדם קח) כי נשם

דעם

אדם אשה ולא לקחה מפיקין מים וזונו ומחזיקין את הדרכים: יהיה לביתו. (סס) אף בשביל ביתו תאס בזה בית והבנו ואם טעם כרס והללו אינו זו מביתו בשביל אורני והלחמה: לביתו. זו ביתו: יהיה. לרבות את כרמו: וישבחו. שמה את אשתו ותרמונו ויחזיקו ית אחתה והמתרנס ויהיה עם אחתיה עושה הוא שאין זה תרנום של וישא א אלא של וישא: (י) רחום. היא התחנה: רבב. היא העליזה: לא יחבול. אם נא למשכנו על חובו נב"ל ב לא ימשכנו נדרים שטחים נב"ל א ואל נש"ב נ"מ קינ: (ז) בי ומצא. (ספרי) נדרים והתורה

[illegible]

שפתי

אונ זאל מאכין פרייען זיין טויב וואס ער האט
גימנז: (ו) לא יחול בית דין זאל ניט נעמן אמשפון
פר אהוב רחמי דעם אונטערשטן מיל שטיין אונ ניט
דעם אויבערשטן מיל שטיין בי ווארונם עס איז
גלייך ווי ער משפנת אים דאס לעבן ווארונם פון

מצות

(תקפג) לא יחבול רחמים ורכב וגו'. דאם איז די מין
ווען איינער וויל נישט אפ נעמען דעם חבר געלד
באדארף דס בית דין אים נישט צו משפגן קיין מיל שטיין

ההוא ובערת הרע מקרבך: **ח** השמר בנגע הצרעת לשמר מאד ולעשות ככל אשר יורו אתכם הכהנים הלויים כאשר צויתם תשמרו לעשות: **ט** וזכור את אשר עשה יהוה אלהיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים: **ס** כִּי־תֵשֶׁה בְּרַעַךְ מִשְׁאֵת מְאוּמָה

ההוא ותפלי עבד דביש
מבינה: **ח** אס תמר
במכתש סגירו למטר
לחדא ולמעבד ככל די
ילפון יתבון פתניא דנאי
כמא די פקד תניון
תפרון למעבד: **ט** תוי
דכור ית די עבד יי
אלהך למרים בארעה
במפקבון מפי צרי: **ס**
י ארי תרשי בתבךך רשו
בעל הטורים

(י) כי חסד כרעך. סתך לרשת לומר
שע"י זה כל הרשת שאומר לו חסדו
השליט כל ערך והוא חומר אין לו חומר
באים נגעים על ביתו וזה הכתוב וזכו את

רשב"ם
(ח) השמר בנגע הצרעת לשמר מאד ולעשות. וזכור את אשר עשה יהוה אלהיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים: (ט) וזכור את אשר עשה יהוה אלהיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים: (ס) כי תֵשֶׁה בְּרַעַךְ מִשְׁאֵת מְאוּמָה

בית יהודה

וא"י נים נגבון וייל מען ורעם אים הרגון, אונ ער הם
בענגבון קינס אים מיתה (ובן קל כי יקצא שבהקרה) וואו
עם שטייט אין די חורה כי יקצא. עם וועט געפונן ווערן.
מיינט מען עם זעגן געווען. עדות אונ די עדות האבן
געזאגט צו אים פריער ער זאל דס גיט טאן. ווערעמער ב"ו.
זאגט רש"י וואו תיב עד שושלתם (בו) דר נגב ווערט
אנגערש גיט געשטריקט מען זאל אים הרגון. סידון ער
הם געארבעט מיט אים איידר ער הם אים פארקויפט:
(ח) והשמר בנגע הצרעת. מיינט מען (שלא תחליט) סתם
נגע ויהא תקין את הכהנים אונ זאגסט גיט אפמאכן. וואס
פאקע ווערן סדרה תוריעו: וכל אשר יורו אהבו. ווי דא
מיינט מען פארשיסן (אם להקדים) אויב ער זאל זיין קטא ב"ו
סהור ווערן סדרה תוריעו: (ט) וזכור את אשר עשה יהוה
אלהיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים: (ס) כי תֵשֶׁה בְּרַעַךְ מִשְׁאֵת מְאוּמָה

שפתי הכמים

ורבם דאס כחט פני דאס תרועה כל אונל נסם הם אלא כדי ליתן
לאו ע' רבים לומר ועל רבם לומר ואפי' שיהיה כח ליתן
ועל כלים הם שוב על כל אחד ואחד: ד' הילך לרשם כח האמר
כיון דנמלא כורו חלה רחמנא אפי' ליתא עדים כשעה כנגד קייל
דסחם מולא כעדים דליליכ וכל לומר שלא גזרו אלא הוא וזכר את
עמו: ה' מפני שכלית סימני טומאה או כליהת בנגע עליו לא
יול הכח לכתוב לא הנגע אם הוא סתור או נמא: ו' דליליכ מה
ליקושים על התורה
(י) כי תֵשֶׁה בְּרַעַךְ מִשְׁאֵת מְאוּמָה. אונ די וועסט
טאן אפאב ביי דיין חבר זאגסט גיט אריין קיין צו אים
אין שטוב בייא אים נגבון צושטין. דער וועסט ראוכלי
שטייבם יקד מנגבם דאך גענייטן ער אין אונ פיל שטענדיג
צו הקבה, אינ גס פאר קינר גיט טאן פון אים וועג חובות
אן דים רשע פון הקבה, אונ צו דער פלה וועט אריין גיין
תשקרו זאגט איר הייטן צו טאן: (ט) וזכור את אשר עשה יהוה אלהיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים: (ס) כי תֵשֶׁה בְּרַעַךְ מִשְׁאֵת מְאוּמָה

הררכים שנקיים הם ככל דבר: (ח) השמר בנגע הצרעת.
הוצרך לכפול אזהרה זו לפי שהיא מכה משתלחת בכל אדם
אפילו במלכים כדאשכחן בעזריה מלך יהודה שנצטדק ובישה
גדולה היא לכך צריך לומר שאפילו נצטדק המלך צריך
להרחיק ולעשות לו בכל אשר יורו הכהנים ולכך נס' ספק לכאן
וזכר את אשר עשה יהוה אלהיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים: (ס) כי תֵשֶׁה בְּרַעַךְ מִשְׁאֵת מְאוּמָה

פירוש חזקוני
היהא זאל דר נגב גיימייט ווערן ובער אונ דר: זאגסט
אום רובין דס ביי פון צווישען דיר: (ח) השמר בנגע
צו גיהיט אין די נגעים פון צרעת לשמר מאד וייער צו
היטן ולעשות אונ צו טאן אזו ווי די כהנים ווערן איהן
לערינן פאשי אזו ווי איהן האב זיי גיבאמן (ישי גיין)
וואס גאט דיין גאט האט גיטאן צו א מרים בדרך
(י) כי תֵשֶׁה בְּרַעַךְ מִשְׁאֵת מְאוּמָה

מצות השם

ער פאקע דעם פון ווי אזו ער וועט אים זאגן ער
פאקע דס איז ניהא בןן הפות:
לא

דברים כד תצא קמא

מִדָּעִים לֹא תַעֲזֹב לְבִיָּתָהּ
לְמַסָּב כִּשְׁכּוֹנָה :
וְאֵל בְּבִרְא תִקְוֶה וּבְבִרְא
דִּי אֵת רְשִׁי בְּהַ יִפְקֹ
לְהַתִּיר מִשְׁכּוֹנָה לְבִרְא :
יֵד וְאֵל בְּבִר מִסָּב הוּא
לֹא תִסָּב בְּמִשְׁכּוֹנָה :
יֵד אֲתָהּ תִתֵּב לְהַ יֵּת
מִשְׁכּוֹנָה כְּמַעַל שְׁמִשָּׁא
וְיִסָּב בְּכִסּוֹתָהּ
וּבְכִרְבֵּן וְלֶחֶם תִּתִּי וְכִוְרָא

רשבי"ם

רע"ו

ברוך. תחזו זו בחברך: מישאת מאומה. (סס) חזו חל כלום: (יג) לא השכב בעבושו. לא תשכח מ ועבדו אלף: (יג) כבוד השמש. (ג"מ) קיד) אם כמות לילה הוא אם כמות יום המורה וכבר כתוב בוללה המעטים (שמות כב) עד חל השמש תשינו לו כל הש תשינו לו וכבוד השמש תקמו: וברוך. ואם אינו מברך

שפתי

ענין זה לזה ול"י דרש"י צא לתרץ יתורא דכתיב בקרא גבי נגע נרשע
לשמואל מ'אד ל"ל וע"ז פירש אם באת להזהר שלא תלקה כו' : ו יוסי
מ' חסד מלשון לא חסדו לו כנושא ומרגמו ארי חרש' גם זה לשון

ת אלהים

קאמט עפֿים אין לייאנאג לא מאַרקסמ גיט קומן אין
וויין שטוב אריין צוא געמען בייא אים אמשפון :
(יא) בחור תכבוד נאך דו זאָלסט שטיין און דר גאס
האָלט אונ דער מענטש ווס דו מאַכסט אים דעם
חוב יוציא זאל ער וויין משפון צו דיר ארום טראגן
און דער גאס : (יב) גאס איש עני הוא אנו אויב דער
לוח איז איין ארום מאן לא תשכב בנכסו זאָלסטו דיר
גיט ליינען בל זמן וויין משפון איז ביי דיר : (יג) תשכ
תשיח לא דו זאָלסט אים דס משפון צוריקגעבן בלא
תשיח און דאס זון וועט אונזערע וויין זשכב בשכמ
אונס ער זאל לינען און וויין מלכיד (ציון מלי)

יבדוק וועט דיר דר לוי פֿענשטען אינאָן ער וועט

מצור

וְחִקְתָּהּ לֹא תֵבֵא וְגו'. וְזֶכֶר עִם קִמְט דִּיר בִּי דִּין תִּכְרַב
 תִּכְרַב תִּכְרַסָּא נִיט בִּין אֱהִיִּים נִעְמֵן בִּי אִים
 מִשְׁכֹּן עַד זֶלָּה יִקָּד פֶּר שְׁמֵן נֶאֱדָר דו זֶלָּאִסֵּט יִשְׁטִין אִין
 דִּרְסָאן אִין עַד אֵלִיין זֶלָּה דִּיר דִּר לֵאנָן דֵּם מִשְׁכֹּן :
 (וְחִקְתָּהּ תִּכְרַב) הַשֵּׁב תִּשְׁבֵּן אֶת הַכִּמְסֹת כְּבֹא הַשִּׁמְשׁ וְגו'.

דברים כד תצא

אונקלוס

צִדְקָה לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ׀ שְׁבִיעִי
יֵלֵךְ לֹא־תַעֲשֶׂק שְׂכִיר עֲנִי וְאֲבִיוֹן
מֵאֲחִיךָ אוֹ מִגֵּרְךָ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ
בְּשַׁעֲרֶיךָ: ׀ מִיּוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ
וְלֹא־תָבוֹא עָלָיו הַשֹּׁמֵשׁ בִּי עֲנִי

קדם יי אלהיך: יי לא
תעשוק אגירא עניא
ומסכנא מאסירך או
מגירך די בארעך
בקרורך: ׀ מיומו תתן
אגרה ולא תעור עלוהי
שמשא ארי עניא הוא
תו"א לא תעבור מזה מליצה סא קרא:
מחלוקת דא עניא מליצה קרא: ׀ כימא
תמן כדור סא יי קרא: ׀ ולא תבוא עליו
שם קי קרא: ׀ כי עני הוא סא:

בער השורים

בבית והכל רואין שיש לו: (יד) לא תעשוק שכיר. וכמוך ליה לא תעשוק. לומר אם עשק כלינו כאלו עשק לשם דמיוני מלוה כי חייב לך אל תחמר אשכנטי כחובי אלא פרע לו שצדק מיד וחמר כן גכח חוכך: כי אלהיך. וכמוך ליה לא תעשוק. לומר אם עשק כלינו כאלו עשק לשם דמיוני מלוה כי חייב לך אל תחמר אשכנטי כחובי אלא פרע לו שצדק מיד וחמר כן גכח חוכך. ולא תבוא עליו השמש כדי שלא תבא דמעתק. פ"י שלא יכסה עיניו שאין לו תכלה. ג' דין ואדך ולא תבא דמעתק. ולא תבא עליו השמש כדי שלא תבא דמעתק. פ"י שלא יכסה עיניו שאין לו תכלה.

בית יהודה

אויב ער וועט דיר גיט בעקנטשן (כדי) קען ויך תתיר צדקה פון דעקטוועגן וועט דיר געווענליך ווערן דו מוהשט אצדקה. וועט הקב"ה דיר בעקנטשן: (יד) ולא תעשוק שכיני. אויב דו האסט געדונגן אבעקנטשן ואל בי דיר ארבעט, וואלסטו גיט פארהאלטן דע בעקנטשן פון זיין ארבעט ביי זיך און אים גיט בעאלן, פרענט רש"י (והלא פקד קריב) די הוצה הט דאך שוין געשריבן איין קאל דעם דין ואין דיא סדרה קדושים ואלא לעבור על האביון בשני לארין אויב גיט פר זיין ארבעט, הט דר בעל הבית אעפדיר פון צוויי לאוין, איין לאו שטייט אין דיא סדרה קדושים לא תעשוק את רעך, דער אנדער לאו שטייט דא לא תעשוק שכיר שכיר שהוא עני ואביון, דו ואלסט גיט פארהאלטן די ארבעטשטעל פון דעם ארבעטער ווס ער איז ארעם (כדי) תתיר צדקה שוין לאנג דר בעל הבית געקאנט געווארען לא תעשוק את רעך, דו ואלסט גיט פארהאלטן די ארבעטשטעל פון דעם ארבעטער: ואביון, הייסט (ההוא) כלל דבר) ער געבט צו אלע, און הט גיט: ובגדלו. (וה גר צדק) אגוי וואס הט זיך מנייר געווען צו זיין אויב גלייך וואי אלע יודין: ובשעריו. (וה גר תושב האביון נכליתו) גר אשר בשעריה מיטט מען דר גוי ווס האט זיך מנייר געווען נאר ער ואל גיט דינען עבודה זרה, ער ואל מעגן וואגן אין ארץ ישראל, דריבער ווערט ער גערופן גר אשר בשעריה און ער ווערט גערעכטן גר תושב, ער איז אגר צו מעגן וואגן אין ארץ ישראל מיט יודין צוזאמן, און ווייטער צו אלע זאכן איז ער גלייך צו אלע גוים וועגן יודין האבן געוואלט אין ארץ ישראל נעגן זיי געווען געקאנט גיט צו לאזען וואגען אין ארץ ישראל די געזין דינערו אז איינער הט געדונגן איין ארבעטער אגר צדק אדר אגר תושב, מוז ער אים איין בעקנטשן זיין ארבעטשטעל צו דער צייט: ואשר בצדקו. (לכבוד שכיר בבת) ובלים) אויב איינער הט געדונגן ביי זיין חבר אפהטת ער ואל מיט איר ארבעטן, אדר ער הט געדונגן בליים ער ואל

שפתי חכמים

משום רכיש: יי פ"י חלל ואכה קריבים בענינים: כ וכללו אמר לו מנחם או אשר כאלו או כשעריך ופניו עלו כשעריך מורה על גר חשק ואו מנחם מורה על גר דק ושניה מנחם נכס גר פ"י כשעריך ליקוטם על התורה

באלר אין דר פריה, אג אויב דאס איז און אמששין וואס דר לזה דאך אים ביי נאכט, ואל דר פליה אים צוריק געבען דעם פשען פארן נאכט, אג דר פליה ואל גיט נאכט וואי אזוי וועל איך אפגעבן מיין חוב, נאנט דיא תורה ויך תתיר צדקה, דו ואלסט דאס נאר גיט רעכענען פאר אלוה, דו ואלסט רעכענען די נאכט אים דאס געלט געשינקט, אג דער לזה פון דעם געלט איז הקב"ה, ווי דוד המלך ע"ה האט געזאגט פליה ה' חונן דל, דער וואס גיט צדקה צו ארעם מאן, האט ער דאס געלט פארקאנעמט צו הקב"ה אג הקב"ה וועט אים בעאלהן, אוב דער ארעם מאן וועט קעגן דיר בצדקה און דעם דיר בצדקה, איז טוט, אג אוב דער ארעם מאן וועט דיר גיט בצדקה, וועט הקב"ה דיר בצדקה:

געבן זיין שכיירות ולא תבא עליו השמש און דא וון ואל ארעם גיט אונטער גיין איידער דיא וון גייט אונטער זיין געבן זיין שכיירות בי זיני היא ווארום ער איין ארעם פארן וואגן מיט דעם מוהט ער זיך

יהודא

מחשבי מווסטו אים אלע נאכט צאלן ווארן מיט דעם מוהט ער זיך ערבערן זיין נאכט לעבן. דס איז גוהג בך זמן: לא

דברים כד תצא **קמב**

וְלֹא הָיָה מִסֵּר יֵת נִפְשָׁהּ
וְלֹא יִקְרִי עָלֶיהָ קָדָם יי
וְיִהְיֶה בָּהּ חֻבָּא : 10 לֹא
יָמוּתוֹן אֲבָהֶן עַל פֹּה
בְּנִין וּבָנִין לֹא יָמוּתוֹן
עַל פֹּה אֲבָהֶן אֲנִשׁ
בְּחֻבָּה יָמוּתוֹן : י לֹא
תִצְלִי דִין גִּזְרָא וְיִתְפָּא
וְלֹא תִסָּב מִשְׁפָּנָא לְבוּשׁ
תו"א וְהָיָה כֹּהֵן שֶׁ קָרָא יִימֹת אֲבוֹתָ
יִתְחַסֵּשׁ שֶׁ עֲמָה לֵן מִכְשֵׁלֵיהֶן : 11

אֵיךְ צוֹרֵחַ הָיִינוּ : וְלֹא תַחֲבֹל מֵיֵדֶעָה קִיג קטו מוֹכַדְרִין כֹּח :

על המורים

(טו) ואילו הוא נושא את נפשו, כהנה: נפשו כדי לאכול שכר, וכבודו
 נחבטת את ירכלו ואל קונום ישא נפשו, כהנה: המהני לאכול תבואת
 שישאנו על קונו: (ו) ונוסס אל ונוסס על אבות, כהנה: כדרכים ומה
 הסיח ככחב לא יוסמו וגוי אכל הקב"ה פוקר עון אבות על בנים
 אבותיהם אבותיהם ידיריהם ויכריחם אבות ירכלו כדור שני בנים
 תהיה, לאד נחלם אבות אבות על ע"י בן דין:

רע"ו

מיט ווי ניצן אדר ארבעטן : מוז ער בצאלן דס ארבעט
נעמט צו דר צייט : (טו) וועלל דא נישט אט נישט, זאגט
רש"י אל העבר הזה הוא נישא את נפשו (כזה) וועגן דר
ארבעטעלעקע הט דר ארבעט איינגעקלאנגט וויל לעבן צום
שארבן נעמט נכבש ער איז ארויפגעגאנגן איה איהויע
הייסר (ונתלה ביה) אז ער איז ארויפגעגאנגן אוף אהוקן
בוים : נאר וועגן דס בצאלונג ווע מען וועט אים שפעט
בצאלן : וועגן דך חסאו . (אף מקום) אויב דר ארבעט
וועט שרייען צו הקב"א וויאזעס בעל היתב וועט צאלט
ליין הקב"א שפראכען דעם בעל היתב ואלא שפסדוין להפסד
דעם בעל היתב פר ווע ער בצאלט אים ניש ווען ארבעט
טו ווע יסתר אבות עט בנינו . אפטרען וואס עס שטארב
און וועט פאר ער הט נעמאן אפטרעה ווען עס קומט מען
אויף (אם חסאו בליי געט) אוב דר וועטע זאגען מען מיינט
נאכט דס הט דר פסוק שוין געזאגט (איש בחסאו יסתר)
פר דער וועט און נאך גיט אפגעקוש (אם בעל היתב) שטארב
שפעט קליינע קינד שטארבן וועגן דר וועגן דר וועט
אויס רש"י (ועל העשר כפר היתב) מען זאל גיט פארקען
געזאגט (לא תהא משפט) וואסעס גיט אפמינגן דעם און

[illegible]

שָׂכַר בְּהֵמָה וְלֹמֶס: (טו) וְאִלּוּ הָיָא נוֹשֵׂא אֶת נִפְשׁוֹ.
וְלֹא הִסְכֵּךְ הוּא הוּא מוֹשֵׁא אֶת פְּסָוִי לְנִתּוֹת עֲלֵה כִבְכֹם וְחִלָּה
לִּי בְּלִילָן: (טז) וְהִיךְ בָּרַח (ספ) מִ"מ מ' אֵלֶּף שְׁמֹמֶרֶין
לְהַפְרֵשׁ ע"י הַקִּיחָה: (יז) לֹא יוֹמְרוּ אַבְרָהָה עַל בְּנֵי.
בְּכַעֲדוֹת בְּנֵים וְאִם תִּחְמַר בְּעוֹן בְּנֵים כְּבֹר נָא אִם בְּהֶעֱלֹא
וְיִחְמְרוּ אֲבָל מִי שִׁמְרוּ אִם מֵת בְּעוֹן כִּזְבּוּ וְהַקְטִינִים מֵתִים
בְּעוֹן אֲכֻחוֹת בְּדֵי שְׁמִים: (יח) לֹא הִטָּה מִשְׁפָּחָ שֶׁ
יִחְסוּ. וְעַל הַפִּיר כְּבֹר הַזֹּהֵר (דְּבָרִים טו) לֹא תִטָּה

אויס גיט זיין ארבעטגעלד, צו ער וועט גיט שטייען, וועט אלץ הקבי"ה שפראכען דעם בעל הבית ואלא שפאטערין להפסיד על ידי הקדוה נאר אזוי דער ארבעטער שטייט צו הקבי"ה אויף דעם בעל הבית פרום ער צוגאט אים גיט זיין ארבעטס-געלט. וועט הקבי"ה געוויינטליך שפראכן דעם בעל הבית (סוף) ולא יסתר אמת על גביהו, אפטרען זאלען גיט שפאטער געהערט ווערן (בבבא דברים) אויב קינדן זאלען ערשט אונזער פאסער דער גוט געטאן אפטרען וועט עס קומט מען זאל אים הערן, הרקת מען אים גיט זיין געלט, ווייט ערשט זאגן (אמר מאבד בלון בלון) אזוי דר וועסט זאגען מען קיינען אפטרען שפארבן גיט וועגן די זינד פון ווייטער קינדער וכד' נאכער דס האט דר פסוק שוין געזאגט (ואש' בראסא יוסר) לערער מענטש שפארבט פון ווייטע זינד (אמר מי' שאלא איש) אפר דער וועט און נאך גיט אמקנשט (סת בעל אביו) שפארבט פון די זינד פון ווייטע פאסער (והקפסנ' בהים בעל אביתם בדי' ששים) קיינעם קינדער שפארבן וועגן די זינד פון ווייטער אפטרען ווייטע קהלה (יוז) ולא תפסד נפש חסידך, זאגט רש"י ואל העשיר כבר הוהיר' מען זאל גיט אפטרען פאטש' דרין וועג פון ארייבען מענטש האט שוין די תורה געזאגט (ולא תפסד נפשם) זאלסט גיט אפטרען דעם יונג

דמסתער קפי : ל פרש"י שמוסר נכשו עליו לעלות כנפש גבוה וסיין

דחמסד ספי : ל מרשי סמוסר נכסו עניו לעלות נכסו גבוה וכן
פירושו לתורת אלהים
עניו ליטול ולחלות בחיין כשלה עניו : ב ואפי' לא יקרא אפי' לזה
דעם עדרות פון קינדער אז אווהן זאנט עדרות אוף
אזאטור אז ער הט גהרגת אפענטש קוסט אים קיין
מיתה נים יכנס לא אה קינדער זאלן גיט גשייט ווערן
דורך דעם עדרות פון די פאטער איש אימליכר מענטש
זאל גשייט ווערן פאר זיין אייגיגע עבירה : ויו לא
פסה שמש דו זאלסט גיט אוועק גיגען דעם בושע
פז אגר אדער פון איין יהוש ווס זיי ועזען וזכה

(תקצט) לא יזמנו וגו'. דם איז די מצוה (ווען איינער האט

(תקצט) לא יתחזק וגו'. דם אזי די מצוה נוען איינער הם
 ניהרנאק געקענטש אונז עס איז נישט דא גייער שירת נאר
 זיין איינער נישט זאגט מען ארז איז און ער דא גייער דעם
 סעקענאס הרה"ק מען נישט דעם פאסער דורך דעם וואס שירת זאגן:
 (תקצט) לא ספה משמש פ' תחום. דם אזי די מצוה און
 מען פאר נישט ווערען נישט דעם משמש פ' איין זר
 ארער פון איין תחום און די מצוה גייט אן איין גענער
 צייט:
 (תקצט) נ"ל תתבאר בכך אלקנה. דאס איז דיא מצוה
 אז מען פארר נישט געמען קיין שום משמש
 פון איין אלקנה און דיא מצוה גייט אן אויף גענער
 ארעם:

דברים כד תצא

אונקלוס

בגד אלמנה: יי וזכרת כי עבד
היית במצרים ויפדה יהוה אלהיך
משם על-כן אנכי מצוך לעשות
את-הדבר הזה: אם כי תקצר
קצירך בשדה ושבתת עמר
בשדה לא תשוב לקחתו לגר
ליתום ולא אלמנה יהיה למען

ארכא: יי ותדבר ארי
עבדא הויתא במצרים
ופדך: יי אלהיך מתמן
על כן אנא מפקדך
למעבד ית פתגמא
הדון: יי ארי תחזור
חצרך פתחך ותנשי
עבדא בחקלא לא
תתוב למסבה לגיורא
ליתמא ולארכא יהי
תורא כי תפדך מידה חס חסין קלא:
וסבתת עמר מידה חס מיתת יא:
לא תשוב מיתת חס חסין קלא: לגר חסין
קלא:

בעל המורים

לומר לך גר שנתגר קטן שגור דמי: ולא תחטול בגד אלמנה, וזכרת כי עבד היית במצרים, הזכיר זה על לא תחטול לומר שחזרתי שחית
עבד ונחמי לך חן כעניי מלרים ופאלו לך כלי כסף וכלי וכל ושלמות ע"כ אני מודך לא תחטול: (ע) סוף כי תפדך קלידך שדך ללא תסע
רש"י

מספט וסנה בעני לעבור עליו כשי לאוין לפי שנקל להסות
מספט עני יותר משל עשיר לכך הזכיר וסנה עליו: ולא
החטול, שלא נשעת ג הלוואה: (יט) וזכרת, על מנת כן
פדיתך לשמור החוקי חסיו ים הסחון כוס בדבר:
(יט) ושבתת עומר, ולא גדיסם מכאן אמרו עומר שים
כו סלחתי ע ושכחו אינו שכתה: בשדה, לרבות שכתה
קמה פ שכתה מקלטה מלקיור: לא תשוב לקחתו, (פאה)

זא"ס נים פסקן פאלש וינה קען די תורה הט נאך
אמא נעשריבן מען זא"ס נים פאלש פסקן דעם דין פון
א ארעם מאן נעבור עליו בשני לאוין אוב מען פסקת פאלש
ארין פון ארעם מאן הט מען מעבירה פון צווי לאוין
ופי שנקל להסות משם עני יותר משל עשיר: ויניי ביי די
דיניס איז נרנגר צו פסקן אפאלש דין פו א ארעם מאן,
ווי צו פסקן אפאלש דין פו ארייבן, ויניי פו דעם רייבן
האבן די דיניס מורא, אוב פו דעם ארעם מאן האבן ווי נים
מורא ופך הוהיר וינה ציון דריפער הט הקב"ה צוויי מא"ס
דעם דין פון ארעם מאן: (ולא תחטול), (שלא בשעת
אמשפון, אוב ריא אלמנה זא"ס נים דעם חוב, מאר מען נים
שמיים פריער פסקו יא יב יג: (יה) וזכרת), הקב"ה זא"ס נים
דרכר אף דעם תנאי ובעדינגונג האב איהו דיה אפגעלייגט פון
דיך: פון שאר האבן געלט: (יט) וישיבת צוריק, אויב די וועסט
צו צוריק נעמן דס בינוטל תבואה, נאר זיא זא"ס בלייבען
פארנעסן אשייער תבואה מעקסום אים צוריקנעסען ופכאן
סאחם וישיבו אינו שכתה) אויב ער הט פארנעסען אבינוטל
קין פארנעסונג, מען די בעל הבית צוריק גיין נעסען דעם
בינוטל וישיבו אינו שכתה) אויב אין פערד איז געבליבן
אבינוטל תבואה נוס ער הט פארנעסען
אפגעשניידן, מאר מען נים צוריק גיין דס אפשיידן, נאר
דס מוז בלייבען פו ארעסע לייט: ולא תשוב לקחתו, זא"ס

שפתי חכמים

לומר וקרא עליו אל שמתהרין כו: נ וזכרת רש"י לפרש פה אע"פ
שצ"ס לשל גבי לא יחטול כד שלא תעשה לומר לך לקרא לנאקט
ולא תחטול בגד אלמנה וכל לשל חתיב השבתינו לו אע"פ להניקט
קרא גבי אלמנה לא תחטול להפילו מנכסה בשעת הלוואה חייב
לחזיר מיד פירש, שלא בשעת הלוואה אלא בשעת הלוואה אין לך
לחזיר דלא תחטול לא שייך אלל שלא בשעת הלוואה אלא בשעת

פירוש לתורת אלהים

פרין זא"ס נים נעקט מאכן וייער בעל דין מיידי
זיא אוב די מארסט נים נעמן אמשפון אקלייד פון
איין אלמנה: (יה) וזכרת אוב די זא"ס נעקט אוב
די ביסט גיווען אקנעקט אין מצרים ויפדך אוב נאט
דיין נאט הט דיה פון דארשן אוב גלייט אופ דעם
תנאי אז די זא"ס נעקט ויין וייער מצות זל פו

מצות

(תקצב תקצב) וישיבת צוריק וגו', דס איז די מצוה אז מען
הט פו נעסען איין נאכד מאר מען ויה נים
אוב קערין צו נעסען זי אוב עס איז איין מצוה אז מען

חז"א כי תתבונן שם עמ' : כי תבונן פיה
: תולין קלא :

משפט. לימוד לך שצריך שתדע משפט הקלר בהיחס דתכן שהיה לקט של אופן לקט: למען יכרך. וסמך ליה (כ) כי תחבטו ויתן לא תפאר אחריו. לו לך (שפאדור) [שפודית] סימן דרכה ופמן וית לשה לו בשם שמיחן פאה בשדה כך לרד להניח פאה חלין:

(ה) מכאן אחריו שלאחריו שכתב שלפניו חינו שכתב שאינו
בכל תשוב: למען יברכך. (ספרי) ואפי' צ' שכתב לידו
שלא במחשבותיו ק"ו לעשה במחשבותיו אחר משה. כפלה
על מידו ומידו משה ע"י ויתפרסם בה הרי הוא מתברר עליה:
(כ) לא תפאר. (חולין קא"ל) לא תפול תפלתו ר' ממנו
מכאן שמתקין פאה לחי'ן. אחריו. (שם קא"ל) זו ש'
שכתב: (כא) לא תעורר. אם מנחת בו עוללות לא
תקמה (פאה לע) ואזו היא עוללת כל שאין לה לא כתף
ולא נפק י"ש לה אחד מהם הרי הוא לבשל הבית ורואית
בגמ' ירושלמי' ח"ו היא כתף פסטיגין ת זה על גב זה נפק

דודים לזה אלה בזה. אף פירוש ששכח אמו ועדין לא ידעו ש
הנשים כבר ידעו ש התייבש מיד שלא כמותה עתה אפילו הרי
כתיב לעולם ירדך: ק וסובחתי ממדיני שלא מהחפזים גדלים לנשן
ירדך וגומר וזה בחפזיני אף שא לא דבתי אלא לחנן ירדך
וירדך מהחפזים גדלים: ק פ"ט"א לא חתול כל פרץ חפזי

דאס ווין לשפן בייקן יי אלטער דרום וועט דיר גאט
בענטשן אין אלע ווערק פון דייע הענט (ש"י ס"ח)
(כ) י ווען דו וועסט אום קלאפן דייע אייבירטן
וואסמא גיט אראפ געט ווין שונקייט פון אים (ש"י ס"ח)

אונקדום

פִּתְמָא וְאַרְמֵלָא יְהִי :
 כִּי וְתִדְבֵּר אֲרִי עֲבָדָא
 חַוִּיתָא בְּאַרְשָׁא דְמַעְרִים
 עַל כֵּן אֲנִי מִפְּקֻדָּה
 לְמַעַבְדַּת פִּתְמָא חֲדָין :
 אֲרִי יְהִי דִין בֵּין
 גְּבִרְיָא וְיִתְקַרְבּוּן לְדִינָא
 וְיִדְוַנּוּן וְיִזְכּוּן יַת וְפִקָּה
 וְיַחֲיִבּוּן יַת חִיבָא :
 וְיִהִי אִם פֶּר חִיבָא
 לֹאֲקָה חִיבָא וְיִמְנָה

בעל המורים

רענ"י

אלו התלויות כשדרה ויודות: (א) כי יהיה ריב. (ספר) סופס להיות נגשים מי גרס אל השפט אומר מעתה הוי שלום וזולת מתוך מריבה מי גרס ללוט פרוש מה הדקדק הוי אומר וי: מריבה: והרשעו את הרשע. יכול כל המתחייב בדקדק לוקח ת"ל והיה אם בן הכותב ב' הרשע פעמים לוקח פעמים אינו לוקח וימי הלוקה למוד מן הטעין וי' (תסמוס שור) בדיוט ללא סוף ב' תקן לעשה (מכות: יג): והרפילו הרשע. מלמד שאין מחייב אותו לא עומד ולא

(נאם אלע תלמידות בשמחה וירדוהו) בשם היינס די קליינע
צוויייליך שרייבן וואס אייגענע אונטערן אין די עקל פון די
הויפט צווייגן זענען שייח' (אז ווי קינד ריבן). אויב עס
איז אקריב ביי מענטשן (און איהרע נאנטע אלע משפחה) וועט
אין דער סוף ווייז וועלכע קומען פון בית דין און וועלן
בשטראפט ווערן פון בית דין (אמער פארהיט) מען קען איינע
זאגן וואן שוועס וואג פארהיט קומט פון קריג קומט נישט ארויס
פארזארגע וואקען (מי גלייט פארשט פון העדוין) ווער עס
בערגאט צו אלס ער וואל זיך אפשיידן פון צורק אברהם

צווייטען די פאסאכבער פון אכרעס מיט די פאסאכבער פון
דין זיידן און וואלס מיניען אלע מענטשען וואס ווערען
געטוישט (לויט) האט דר פסוק ווייזט אז בן יהושע דרשט אז
דעם רשע (געטוישט) לוקט געניס און לוקט) אסאך אדאר
קליבט און וואו ער האט (לוקט) וועמען דארף ער שטאמען מילכיק
שטייען צוזאמן (און תחסיס שור ברישו) וואלס נישט פרשיסן
און אז ער האט פארשלאסן ופארמאכט און מויל פון אקס
שטא נחת געניס דס אז אלא ווס נאך אים שטייט נישט
זיין אז דס נישט אסאך אז נאך דעם און שטייט נישט
ווערפן די פאסאכ. האט רש"י (למסד שאין מלך) אזוי לא

[illegible]

התבטלות וקראו הכתף פניו חצי שמפיקו ציו לזון הכתף האחר
 חציני חציני וטלה שפירושו מחסוק וטלה מכל ועין לעיל בפרט
 קדושו וסם מפרס יורח: א"י מדהל"ה כי יגשו לאשים אשר יסיה
 להם המפטט שם הר"ק ארץ רוב סופם יגשו להשגם ולא יוכלו
 להשגם כפי ע"י חסם: וברטוריו ויחם שהוא לשון ציה אלא
 כר דעת לאקוי חס"י: מפרשים שקאי חסם כלומר ויהי אלא
 המוטע מנין שער והוא יכנס. מלחמי: ג' א"י חסם חסן לקון

לנחתו תרונת ירושלמי ונחפז יהיה לנסיעת ופסחאגין זיכרון ז'
על זה הן נחפזי השוכנת על הכפר של אחד לך קריו כפר. ונפח
הגברי ענינים המפורסות הרבה בזה: הנה ונפחין לנפח של
אלו אלה ענינים אלה שאין בן כפר ואלו כפר ואלו ענינים ו
היה לענינים. מלאכי. והראים פירוש אין לא כפר ולא נפח וכן
הנתיבין בראשי המורחות הקצרות על שני ענינים שאין כפר
אפסיונים על שני בן מר ואלו נפח שני הנתיבין המפורסות

וועט זיין איין קריג צווישן מענטשן וועגן אונז דר
פון וועט זיין אז ווי ווערן געפירט צום משפט צו
דיא ריזנים און וויא ווערן קושטמין. וויא (פון און)
ווערן און ווי ווערן געקומט מאכן דעם צדיק און
שולדיג מאכן דעם רשע: (ב) ווער און עס וועט

רופט זיי עוללות מארשט: גיט נעמען זיי גר צום
גר און צום יהוש און צו די אלמנה: ואל דס זיין:
(כב) ויחבר און דו זאלסט גרענקין און דו ביסט איין
קנעכט גווען אין לאנד מצרים צו גל דרום גיבט
איה דיר צו צו מאן ריא זאג: (א) כי יהיה ווען עס

(*) **הערה** עם זעקען דא צווייטערע לאזן, עס וועטן דא לאזן זאם נאך דעם לאו איז דא אנשט, דהיינו די תורה האט ניוואנט לא חבול, מסן ואל ניס גולען, און אייב מסן. האט געזאגט וואס ואל מסן מאהן? דעשיב אה גבולה, ער זאל צוריק געבן וואס ער האט געזאגט, און זיין זאלן

קמד

תר"א כדי ששטח המצבות לב לו קמח פה מצות ד כב : ארבעים יכנו כחצות לב מצות כ כב כב : לא יוסף המצבות לב מצות כב : וקלה אחת מגילה ו פסול' י מצות כב : לא תחטום עוד בדישו יצמות ד

ומלא כדי לחלוקה שגמול והפסד: (ג) ונקלה, כ"י הכא ואידך ונקלה כבוד מושא כיון שנקלה כבודו שלא לנצותו יותר: אחר, בנימי וכל שאם נתקלה דבריו פסוד: ונקלה אחד לעיניו, ובמקד ליה (ד) לא תחסום, רמז שרץ יתן לפני השמש מכל מין ומין, סמך לא תחסום למלקות

יהודא

יושב חלל מושה: לפניו כדרי רשעהו. ולאחריו כדרי שמים
 ד' מכוון חמרו מלקין אותו שתי ידות מלחמיו ושלים מפניו
 (מכות דב): במספר. ר' יואני נקוד במספר ד' למד
 שהוא דבוק לומר במספר ארבעים ולא ארבעים שלמים
 חלל מתיק שהוא כוכם ומשלים לארבעים ו' והן ארבעים חסר
 אחת: (ג) לא יוסיף. מכוון ד' אזכרה למטה חלל הפורו:
 ונקלה אחרי. כל כיוון קוראיו רשע ומשקה קראו
 אחרי: (ד) לא תחשב שורב בדישו. (ב"מ ז') דיבר

הבית: 'ו כלומר שצריך לזנות ולהזניח במה' חסר אחת ולא שישאר ל"ט אלא יאמר מ' חסר אחת והעם כדי שלא יבנה וילקח אחריו עוד מכה א' ויעבור על פ' יוסיף יג' מ"ה הוא מזכיר מ' חסר אחת כדי שיעבור ויזהר יג' חסר שמואל בקרא מ' ולא ל"ט א' דהא חסר בתחלה זכר הסיחור ואעפ"י חסר ל' יוסיף ל"ט אם מכה

מִסַּעַר פֶּן יִסְיֵף מְאֵלֶּךְ וְנִעְסֵמוּ מַעֲרֵן צוֹ שְׁלֹאֲנֵן אִים
עַל אֵלֶּה אוֹיֵף דִּיא מִכָּה בְּכָה פִּיר שְׁלֵעֵק וְנִקְלָה וְנֵעִם
בִּדְיִן בְּרוֹדֶער גִּיאַכְט וְיִין פֶּר גִּישֵׁט אִין דִּינִיגֶע אוֹנְעֵן
וְנוֹוִייל דו וְנֵעִם אִים שְׁלֹאֲנִין אֵן אַצְהֶל וְוִיא מַעַן
שְׁלֹאֲנֵט אַבְהֶמָּה: (ר) לֹא תִחַסֵּס דו מֵאַרְסֵט נִיט פֶּר

זיין אז דרוועקט פאר שטיין ה'תתש"א אז מען דארף
דעם רשע שלאגן ווה'לו ואל אים מאכן פאן דער
דיין אהן ואל אים שלאגן פאר זיין רשעה מיט איין
צאל : (ג) אדעקס נאר ביי די צאל ווס אין נאנט צו
פערציג דס מיינט מען פערציג אן איינס אפר גיט

[illegible]

מצות (תקצד) וְהָקֵדוּ לְפָנָיו בְּיָגוּר׃ דָּם אִיזֵר מִצֻּד אוֹ דָם בֵּית
 דִּין אִיזֵר מִתְּחִיב צֵד שְׁלֹאנֶען מִלִּמָּקֵד דָּעם וּס אִיזֵר
 פֿרִישִׁינֶען אָז אַיִם קִיבֵם מִלִּמָּקֵד אונז מַעֲהָר פֿון נײַן
 אונז דרייסיג אַזײַל דער וואָס מען שְׁלֹאנֶען אַיִם מִלִּמָּקֵד
 אִיז אָז שְׁאָרֵק ווי שְׁמִישׁוֹן הַכּוּר שְׁלֹאנֶען מִעַן גִּיט
 מַעֲהָר אונז אַיִן שְׁלֹאנֶען שְׁאָנֶען מִעַן אַפּ וויפֿיל ער קאן
 אַיִם הַלִּפְטֵן אונז דין מִצָּה אִיז נײַט אַן ווען דָם בֵּית דִּין
 סמבליס אַיִז דא :

(תקצה) פֿון יוסיף. דאס איז די כּוּצָה אַז מען טאר נישט

אין דא רין און ער האט נישט צוריקגעניבן? קומט אים נישט סלקוט, דאס ווערט גערופן אלזא הינצולעזש, מן רעט לאז אים נומערן אפצוזען עשה ודושיס אה
הנולה, ער זאל די גולה צירוק געבן, איז אויך לאנג ווי ער נישט נישט צוריק די גולה האט ער נישט נישטאין די כמות עשה, און אז מן משה נישט אפצוזען
עשה אין נאר אפצירט: וס הקב"ה שטראפט מיט איר אנער עס קומט נישט סלקוט, אזעלכע לאזן זעבן דא עפליכע אין דיא הורה, און עס זעבן דא
לאזן

דברים כה תצא

אונקלוס

שׁוּר בְּרִישׁוֹ: ם ה בִּי־יִשְׁבוּ אֲחִים יִתְּדוּ וְלִמָּת אַחֵר מֵהֶם וְבִן אֵין־לוֹ

תורא בְּרִישׁוֹ: ה ארי יתבון אחין פֿחדא וימות חד מנהון ובר לית לָהּ לא תהי אשת

ח"א מלעא פת דל מלעא כה מעילה י: כי ישנו אחים יחדו יבמות ד י: כד קרא בחלה קיש מנות כה נדה מד: ומת אחד מהם יבמות כד: וכן ארן לו שם כד לה פו נדה שם:

בעל הטורים

סרעוטה שחלקין כה היא של עגל משום ידע שור קטנה וזה לא ידע קונו לשיכך יפרע סרעוטה של עגל: (ה) כי ישנו אחים יחדו: הןךך ללח תחטום למד לך יבמה שפלה לפני מוכה שחין און חוסמין אוהה: וכן חין לו ס"ח אונן עם אר"ה דאין כל"ו לא יעשה כאונן פהיה דש ומנפיה

בית יהודה

זא"ס ניש פארמאכן די מויל פון אַקס ווען ער דרעשט די תבואה נאר מען מוז אים לאזן עסין פון די תבואה (דבר דבדב ביהודה) דער פסוק שמועסעט ביי די זאך ווס איו שטענדיג. אַקסין דרעשין תבואה ויהא דין ללל בהמה תה וועף העישים במלאכה שהיא בדרך פאָגל) דר ועלפיהר דין איו ביי אלע תבמות חיות עופות ווס זיי ארבעטן ביי זאגה ווס איו צום עסין פאר מען גיט פארמאכן זייערע מילער, נאר מען מוז זיי לאזן עסין פון די זאך ווס זיי ארבעטען (ווס פן נכה נאפער שור) אויב זיי אלע תבמות חיות עופות איו דר ועלפיהר דין צו ווס זאגט: די תורה נאר שור נזא"ל שטיין אין פסוק לא תרדש בחסימה, זא"ס ניש דרעשין תבואה מיט ארבעטריכע זאך וואס איר מויל נאל זיין פארמאכט זיא זאל ניש קענען עסין פון די תבואה) (והוציא עסינווארג מען מען מיט אים אויסרייזן פריער ער זאל גיט עסין פון דא עסינווארג: וברישו) זאגט רש"י לילל חסגני כבדוין) איר וואלט מיינן מען מען פארמאכען די מויל פון די בהמה פריער איינער די בהמה גייט צום דרעשין (תמיד לומר לא תחטום שור מכל מקום כ ומה נאמר דיש לומר לך מה דיש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו (למשמר ולחלה) וגדולו מן הארץ אף כל כוונת כו יאל הכולל והמנבן והמחבץ שאין גדולו מן הארץ יאל הלש והמקטף שנגמרה מלאכתו לחלה יאל הכולל בתמרים ובגרוגרות ל שגמרה מלאכתו (ה) כי ישבו אחים יחדו. (יבמות יו) שהיתה להם ישיבה אחת בעולם פרע לאשת אחיו שלא היה כעולמו: יחדו. המיוחדים כנחלה מ פרע לאחיו מן

אחיו (האדם) אויב מען דרינגט אפגענישט ער זאל ארבעטן ביי עסינווארג מען מען מיט אים אויסרייזן פריער ער זאל גיט עסין פון דא עסינווארג: וברישו) זאגט רש"י לילל חסגני כבדוין) איר וואלט מיינן מען מען פארמאכען די מויל פון די בהמה פריער איינער די בהמה גייט צום דרעשין (תמיד לומר לא תחטום שור מכל מקום כ ומה נאמר דיש לומר לך מה דיש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו (למשמר ולחלה) וגדולו מן הארץ אף כל כוונת כו יאל הכולל והמנבן והמחבץ שאין גדולו מן הארץ יאל הלש והמקטף שנגמרה מלאכתו לחלה יאל הכולל בתמרים ובגרוגרות ל שגמרה מלאכתו (ה) כי ישבו אחים יחדו. (יבמות יו) שהיתה להם ישיבה אחת בעולם פרע לאשת אחיו שלא היה כעולמו: יחדו. המיוחדים כנחלה מ פרע לאחיו מן

שפתי חכמים

אח חסידו נחמס דמחלתו כלסור בטורב בלא תעשה: ח דלישין שור שור כו' דכתי' בעל: ם פ' יזין דשור לאו דוקא א"כ לכתוב כהנא לא חסדו נחמסו: י ר"ל בדיש משעט דוקא כעשת דישא א"כ יוכל יחסמו מחסון שלא כעשת דישא ואח"כ יאל מותר ליהס כן נחמסויה חל' וי: כ דלח"כ חל' לא חסדו כסור כחמסויה דעשמי דוקא כעשת דישא חסור ומדכחיל אן תחטום משעט מ"מ וכדתי' לדרשא לחינא חתי כנו שפרכס וסוכן וזהו נאמר דיש כו' ובעין זה מפרשט כסוף מ' עקב עקב לא יחלכ אים וכו': ל ר"ל אס נתחן פל הגג לייכסן ותקשרו זה עם זה ולרין להסריסו זה מזה פירוש לתורה אלהים

פריער צוזאמען אויף דער וועלט אונ איינער פון זיין וועט שטאנבן אונ קינדער (וועט גיט ניין צו

לאצין וואס נאך ווי שטייט גיט אצית עשה, און ווי דער לאו לא תחטום שור בדישו, מען זאל גיט פארשליסן (פארמאכט) די מיל פון אקס ווען ער דרעשט די תבואה, און אז סען האט פארמאכט די מויל פון אקס ווען ער האט גייראטן די תבואה האט די תורה גיט צוזאגט וואס מען זאל פאנן דריבער מוכס אים פלסוק, און אזוי איו ביי אלע לאצין אונשעט וואס שטייט גיט נאך זיי אונשעט וואס קומט פלסוק:

קמה

לֹא־תִהְיֶה אִשֶּׁת־הַמֶּת הַחוּצָה
לְאִישׁ זָר יִבְמָה יִבֹּא עָלֶיהָ וּלְקַחְתָּהָ
לְאִשָּׁה וַיִּבְמָה: וְהָיָה הַבְּכוֹר
אֲשֶׁר תֵּלֵד יִקְוֶם עַל־שֵׁם אָחִיו
הַמֶּת וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל:
וַיֹּאם לֹא־יִחַפֵּן הָאִישׁ לְקַחַת אֶת־

וזורה נכחון ולכך במק לו בדישו : לאשה
ויבמה . בגימטריא ויבמה בעל כרחא :

בית יהודא

האס: וכן אין לר. (שם כב) עיין עליו כן ג' או ב' או כן הכן או ב' הכן (או כן הכת) או ב' הכת: (ו) והיה הבכור. גדול האחים הוא מייבס אחות: אמשר ה'לד. פרט לאילנותיו ש'טעם וילדת: יקום על שם א'זיו. זה שייבס אח אמשו ו'טעם וילדת: פרט בכבס א'זיו: ו'לא וימחה שמו. (שם כד) פרט לאמש ש'טעם

באמר איז דא אווהן, אדער אטאכער, אדער עס איז דא אווהן פון אנשטארבענעם ווהן וואס ער איז נישטארבען זיין ווין פארס האט געלעבט, אדער עס איז דא אטאכער פון דעם נישטארבענעם ווהן. אדער דר נישטארבענער האט געהאט אטאכער און ווא איז נישטארבען ווען איר פאטער האט געלעבט, און פון איר איז דא אווהן אדער אטאכער, דאס איז נישט ברודער פון ראובן נאכן ראובן'ס ווייב, ווייל ראובן'ס ברודער איז גיט דר ווילש פון ראובן, נאר דא אייניקלעך פון ראובן זיינען אים, און אאזוי ווייניג אויף דר וועלכע פון ראובן איז דאם איר דאם, זיינע אייניקלעך, אבער אז פון דעם נישטארבענעם איז נאר עס נעכטלעכן קינדער: (ו) וועלכע הייסן: מיטעל מען (גדול דאמיט) וואס מיינט אהה) דר אלטער פון איר מאנס ברודער ווא איז נאכן פון אנווייב וועיין שיחו: ואשר תלדו, (פרס גאליאניט שאניא יודת) אויב מען ווייס געוויס אז עס ווייב פון נישטארבענעם איז אטאכער, ווא וועט קיין קינדער האבן. סוף ווא גיט גענומן ווערען אז איר מאנס ברודער: וקדם ע"י שם אחיו, ואנס רש"י (וה שייבם אז אטאכער דר ברודער וועט געמאט זיין ברודערס ווייב (יטל תלולת הפת בנכס) אכיו) ווא ער נאכן דעם חלק ווישט וועט דער נישטארבענער ברודער האט געדארפט נעמן פון זיין פאטער: וולא ימחה שבו, ואנס רש"י (פרס גאסא קרס שטמיט סחיו) אויב דער נישטארבענער ברודער איז געווען אסרוס, ער האט גיט געמאט האבן קינדער, סוף מיט דר ברודער נעמן זיין ווייב, ווייל

[illegible]

אים לא תהיה סאר דעם מוסיגס ווייב גיט געמקט
איין אנדערען מאן יכסה איר שוואגער איר מאנס
ברורר מוז ויא געמקט פר אווייב ולקחה אונ ער; ואל
ווא געמקט פר אווייב אונ ער; ואל ווא בשווערען:
(ו) ויהי אונ עם; ואל ווין דער כבוד וואס ווא יועט

[illegible]

דברים כה תצא

אונקלוס

יבמתו ועלתה יבמתו השערה
אל הזקנים ואמרה מאן יבמי
להקים לאחיו שם בישראל לא
אבה יבמי: ונקראו וקניעו
ודברו אליו ועמד ואמר לא
חפצתי לקחתה: ונגשה יבמתו
אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו
מעל רגלו וירקה בפניו וענתה
ואמרה בכה יעשה לאיש אשר
לא יבנה את בית אחיו: ונקרא
שמו בישראל בית חלון הנער:

למסב ית יבמתה
ותפק יבמתה לתרע
פית דינא לקדם סביא
ותימר לא צבי יבמי
לאקמא לאחוי שמא
בישרא לא אבה
ליבמתי: ונקראו וקניעו
ודברו אליו ועמד ואמר לא
חפצתי לקחתה: ונגשה יבמתו
אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו
מעל רגלו וירקה בפניו וענתה
ואמרה בכה יעשה לאיש אשר
לא יבנה את בית אחיו: ונקרא
שמו בישראל בית חלון הנער:

ת"א וכלה יבמות: סא: מלן יבמי להקים יבמות קו קניעו: ד סכדו: מ: לאחוי: שם יבמות ד קו: לא אבה יבמי שם ק: וקרא לו קני
עיה שם ד קו: סכדו: לא מ: ודברו יבמות קו: לא חפצתי לקחתה: מ"א: כל יבמות קו: סכדו: מ: לעיני הזקנים יבמות קו: ו: וחלצה נעלו
שם קו: קו קניעו: ו: משל לא יבנה יבמות קו: סכדו: ו: וירקה בפניו יבמות קו: סכדו: מ: ונקה: וחלצה נעלו: לא: בכה יעבה לאח יבמות קו: קו
קניעו: ד סכדו: מ: משל לא יבנה יבמות מ: וקרא שמו שם קו: קניעו: ד סכדו: מ: ונקה: וחלצה נעלו: לא: בכה יעבה לאח יבמות קו: קו קניעו: ו:

רשב"ם

(ט) וחלצה נעלו: לקנות סכנו וירשה אחיו: הנה כמו שפירושו בבבלי דרך
אדון לר' שמואל:

בית יהודה

ועתה אפילו עד נואלס: גרענט: ביו גאנץ: אלא: נואלס: אויף
גערעט: זיין: גאנץ: אפגעקעקט: פון: דר: געלט: (ו) והשערה:
צום: מויער: (בפרטניו) ווי: דר: מרגנס: זאגט: (להרע: בית: דינא)
צום: מויער: פון: בית: דין: (ה) ונקרה: (בפמדיה) שטיינענדיג:
ווארן: ער: נאך: זאגן: בלשון: הקדוש: ונאך: היא: דבריה: בלשון
הקדוש: זיא: נאך: אויף: זאגן: מיט: לשון: הקדוש: (ט) ונקרה:
בפניו: זיא: נאך: שטייט: פון: אים: וכל: גבי: ברקת: (א) אויף: די
קר: ואשר: לא: יבנה: זאגט: רש"י: (וכפאן: לטי: שחלן: שלא
גייען: חליצה: נאך: די: חליצה: פאר: ער: זיא: גיט: געקען: פון:
סאקן: ער: האט: גיט: געבויט: ער: האט: גיט: געבויט: ער: האט: גיט:
בויגן: ער: וועט: זיא: גיט: געקן: פון: אים: (ב) ונקרה: (א) אויף: די
אויגן: פאר: די: חליצה: ושוב: לא: יבנה: פאר: ער: זיין: גיט: בויגן:

שפתי חכמים

אל כל וגו' זה להלן בלשון אף כאל בלשון ובהם חזקו ולישן עינים
ענים מהדרי ובהם כתיב ועני הליך ובפי יתרו הוא חומר משל ידבר
והאליהם יעניו בעל קול חלון בלשון אף כאל בלשון: ש"י בפניו
כנדה פניו לא בפניו ממש מ' חמש: דירקא נעקו לעיל חלון לעיני

פירוש לתורת אהרם

ויקרה: זאל: גייען: ער: צו: אים: פון: די: אויגן: פון: די: זקנים:
והלצה: אונ: זיא: זאל: אפ: ציען: זיין: שוה: פון: זיין: פום:
וירקה: אונ: זיא: זאל: אויס: שפיען: אויף: דער: ערד: פאר:
זייען: אויגן: ונקרה: אונ: זיא: זאל: שרייען: אונ: זאגן: בכה:
ידשה: אונ: זאל: גיטאן: ווערן: צו: דעם: מענטשן: ווס: ער:
וועט: גיט: בוען: זיין: ברודרס: הוז: ער: וויר: גיט: סייבם:
זיין: זיין: ברודרס: ווייב: (י) ונקרה: אונ: עס: זאל: גירונן:

ויען

אונקלוס

דברים כה תצא

קמו

ס יא כִּי־יִנְצוּ אֲנָשִׁים יַחְדּוֹ אִישׁ
וְאַחֵיו וְקִרְבָּה אִשֶּׁת הָאָחִיד לְהַצִּיל
אֶת־אִשְׁתָּה מִיַּד מִבְּהוּ וְשִׁלְחָהּ
יָדָהּ וְהַחֲזִיקָהּ בְּמִבְשָׁיו: יִבְקָצָתָהּ
אֶת־כַּפָּה לֹא תַחֹס עֵינֶיהָ: ס יג לֹא־
יִהְיֶה לָּהּ בְּכִסֶּה אָבִן וְאָבִן גְּדוּלָּה

בית שרי מינא: יא ארי
ינצון גברין פחדא גבר
ואחיהי ותתקרב אמת
חד לשונא ית בעלה
מיד מחורו ותושט ידה
ותתקף בבית בהתתיה:
יב ותקוצ ית ידה לא
תחוס עיניה: יג לא יהי
לה בכיסה מתקל ובתתקל
תו"א כי ינא ארס: ס יא ארי
ידה קאח צי נח: והמיקה ס: וכלה
וקטנה אה ס: ס: ס:

רשב"ם

בעל המורים

(יג) גדולה וקטנה. שששה שני חצאי וקטנים אחד גדול ואחד קטן לרשות
בני אדם שבשכולל שני חצאי וקטנים יותר הוא וקטן פחותם (כחמשה)
דוקא חס המיקה כנוזל כדמכס העזה פניה ופחדא לו חלל חס סגנה
אף כלן ממש: עיך. וסניך ליה (יג) לא יהיה לך בכיסך. לומר
למנוח נה סני כי אין הכרעה חלילה חלל כדכר הסמוי מן העין:
למר דקטנה אה כסה הוא ממש דבר המועיל כמים:

(יא) כי ינא ארס: ס יא ארי
כדממין כיון שבנים לבניך שלום על ישראל דלעשרה מתחילה ויבוס:
יב במסורה דין וליכר והמיקה יב וקטנה לו העזה פניה
ספורה: (יג) כסה. יב דין וליכר כסה פרסה לעני מה להלן ממון
לך שלא יסתכל בנים ממשוי ובעצמו ד"א עיך לא יהיה לך בכיסך
וקטנה אה כסה. וסניך ליה לא יהיה לך בכיסך.

רש"י

מזה על כל העומדים שם ה לומר חלוק הנעל: (יא) כי
ינצו אנשים. (ספרי) סוף לכא ליד מכוח א כמו שנאמר
מיד מכוחו אין שלום ולא מחור ידי ב מלוח: (יב) וקצותה
אה כפה. ממון דמי בשמו הכל לפי המכיש והמתכיש
או אינו חלל ידה ממש לאחר כאל לא תחוס ונאמר להלן
בעדים וזממין (לעיל יט) לא תחוס מה להלן ממון אף
כאלן ממון: (יג) גדולה וקטנה. (ספרי) גדולה

שמו גורו. ואמס רש"י וספוק על כך העומדים שם לומר חלוק
הנעל עם איז אמצעה אלע מענששן ווס ששיינן דאקמן ביי
די חלוצה נאמן ואמן די צוויי ווערער. חלוצה הנעל דר שנה
איז אויסגאסאן נאמן: (יא) וי ינצו אנשים. ווען מענששן
ווערן ויך קריין וספן ללא לדיי נחמה וועט ויין פון די קרוב
אנשששש. מען וועט שראגן איינער דעם אנדערן וקבו
שנאגד ווי עם ששייט אין פסוק דס ווייב פון איינעם וועט
קבוין רעטשטן איר מאן (מיד ספרי) פון די האנט ווס וועט
גיס פרידען: (יב) וקצותה אה כפה. מיינט מען וספן דמי
בשתי ויא זאל בצאתה קעמט פיר די שאנדע ווס ויא האט
דס ווערט בצאתה וויא בית דין שאצט דעם מענששן ווס האט
פרעגט רש"י ווא איינע סאמער גיין ואלא ידה כסח) גאר די
גאס פאן דא וואט דער פסוק (לא תחוס) ואלעס גיס רחמנות האבען (קאמער ליהן גיס) וספן לא תחוס אוב
דארטן ביי די פאלשע עדות ואמס אויך דער פסוק ואלעס גיס רחמנות האבען וספן ליהן כסח) אז וויא דאקמן ביי די
פאלשע עדות צאלען וי עקט פיר האנטס וספן באן כסח) דא מיינט מען אויך ויא זאל צאלען נעמט פאר די שאנדע
וואס ויא דעם מענששן פארשעמט מיט איר האנט ועיין סדרה שרפטיס יסכא ברש"י שסו: (יג) גדולה וקטנה.
מיינט מען גדולה שפסחית את הקטנה דהיינו ער האט
שפתי חכמים

דוקים כאלו אחר לעניי הדוקים ויקרא ויפאר כפיו לבדו ועי"ל
שפירוש כנגד פניו ומשום דהריק הוא דיקא כנגד פניו חסכו כאלו
הוא כפיו ממש לן כחיו כפיו ואל לפניו: ת פירוש דקל מנה
בישראל ליל ותתקן מלוכ טו ויהיה פ"י בישראל כמעשה ישראל שיהיו
סם כפיה חלילה לקרוא חלון הנעל ואל יג דמכס כקרא בית חלון

אם שראגן וספן שמוס יוצא כחיה ידי ספחא) פון קרוב קוקט
בשתי ויא זאל בצאתה קעמט פיר די שאנדע ווס ויא האט
דס ווערט בצאתה וויא בית דין שאצט דעם מענששן ווס האט
פרעגט רש"י ווא איינע סאמער גיין ואלא ידה כסח) גאר די
גאס פאן דא וואט דער פסוק (לא תחוס) ואלעס גיס רחמנות האבען (קאמער ליהן גיס) וספן לא תחוס אוב
דארטן ביי די פאלשע עדות ואמס אויך דער פסוק ואלעס גיס רחמנות האבען וספן ליהן כסח) אז וויא דאקמן ביי די
פאלשע עדות צאלען וי עקט פיר האנטס וספן באן כסח) דא מיינט מען אויך ויא זאל צאלען נעמט פאר די שאנדע
וואס ויא דעם מענששן פארשעמט מיט איר האנט ועיין סדרה שרפטיס יסכא ברש"י שסו: (יג) גדולה וקטנה.
מיינט מען גדולה שפסחית את הקטנה דהיינו ער האט
שפתי חכמים

ווערן ויין נאמן צווישן די ישראל בית חלוצה הנעל נאמן:
(יא) כי ינצו אנשים ווערן ויך קריינען איין מאן מיט
ויין ברודר וועט דער סוף ויין עם וועט ארום קוקן
צו איין גיטשען וקרבא אוב דס ווייב פון איינעם וועט
גיטשען להציל צו מציר ויין איר מאן פון ויין שרענג
ושלחה אוב ויא וועט אויס שטרעקן איר האנד אוב

פירוש לתורת אלהים
ווערן ויין נאמן צווישן די ישראל בית חלוצה הנעל נאמן:
(יא) כי ינצו אנשים ווערן ויך קריינען איין מאן מיט
ויין ברודר וועט דער סוף ויין עם וועט ארום קוקן
צו איין גיטשען וקרבא אוב דס ווייב פון איינעם וועט
גיטשען להציל צו מציר ויין איר מאן פון ויין שרענג
ושלחה אוב ויא וועט אויס שטרעקן איר האנד אוב

מצות השם
האנד ווארן מען איז דוחה איין נפש פיר איין אנדערן אוב
די מצוה גייט אן איין ערער צייט:
(תרא) לא יהיה גורו. דס איז די מצוה אז מען סאר גיס
האמן ביי ויך אין שטוב גיין פאלשע מאס אונקין
פאלשע וואגשאלן אוב די מצוה גייט אן אף יעדער ארס
אוב אין יעדער צייט:

מצות השם
האנד ווארן מען איז דוחה איין נפש פיר איין אנדערן אוב
די מצוה גייט אן איין ערער צייט:
(תרא) לא יהיה גורו. דס איז די מצוה אז מען סאר גיס
האמן ביי ויך אין שטוב גיין פאלשע מאס אונקין
פאלשע וואגשאלן אוב די מצוה גייט אן אף יעדער ארס
אוב אין יעדער צייט:

דברים כה תצא

אונקלוס

רַבְתָּא וְזַעְרְתָּא : יי לא
יהי לך רביתך מכילא
ומכילא רביתא וזערתא :
טו מתקלין שלמין דקשום
יהון לך מכילין שלמין
דקשום יהון לך רביל
דיורכון וימיה על ארעא
דיי אלתך יהב לך :
טו ארי מרחק קדם יי
אלהך כל עבר ארין כל
עבר שקר : יי הוי דכיר

וְקַמְתָּה : יי לא יהיה לך רביתך
אִיפָּהּ וְאִיפָּהּ גְּדוּלָּהּ וְקַמְתָּה :
טו אבן שלמה וצדק יהיה לך
אִיפָּהּ שְׁלֵמָה וְצִדְקָה יִהְיֶה לְךָ לְמַעַן
יֵאָרִיכוּ יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ : טו כי תועבת
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֲשֵׂיָה אֱלֹהֶּ כָּל־
עֲשֵׂיָה עוֹלָם : פ מפטיר יי זכור את אשר

תולדות אהרן

איהם ואיהם כחלם טו : אכן כחלם טס פס
פס : איהם כחלם טס טס : כל עושה אלה
טס פס : זכור מנחה טס :

רשב"ם

אמת : יוסר . ולכן אומר אבן שלמה וקון שלם סמססס כהיביה אמת עשה שלא יוכל לרבות : (טו) שלמה וצדק . וחיבה אמת וסבון יוסר :

רש"י

כסמכסת ג את הקטנה שלח יהא מוטל גדולה
ומחזיר בקטנה : (יד) לא יהיה לך . אם עשית
כן ד לא יהיה לך כלום : אבן ואבן . ה משקלות :
(טו) אבן שלמה וצדק יהיה לך . אם עשית
כן ו יהיה לך הרכה : (יו) זכור את אשר עשית
בענארת מענששען מיט אפאלשע וואג (לא יהיה לך פלום)
אששין און אששין מינגט מען משקלות . געוויכער ב
האפט און געטאהן . דא האפט געקויפט און פארקויפט מיט
וועסט זיין רייך : (יו) זכור את אשר עשית לך געקויפט . זאגט

בית יהודא
נועם אביסל מעהר פון אפונס , דר צווייטער שטיין וועגט
אביסל ווייניגער פון אפונס . דר גרוסער שטיין לייקנט
דעם קליינעם שטיין . דס קאר מען גיט האבן ושלח יהא
גיס : בגדולה ופחוד בקפנה) ווען ער געקט פיי איינעם
געקט ער מיט דעם גרויסן פונט , און ווען ער גיט צוריק
גיט ער מיט דעם קליינעם פונט : (יד) ולא יהיה לך . מינט
קען (אם עשית בן) אויב דו האפט און געטאן , דא האפט
וועסטו נאר גיט האבען , דא וועסט זיין ארעם : (ואבן ואבן)
(טו) ואבן שלמה וצדק יהיה לך . אויב דו
אענליכע וואג יהיה לך (הרבה) וועסטו האבען פיל פרמען ,

חכמים

יהיה לך ומיני שאל לומר אם אתה עושה כן כי אלא לאחר שחפצ
כנת גדולה וקטנה פירם חתלה גדולה וקטנה לא יסיה לך
שלא ערד במקרה : ה רל ובי אסור להיות אכנים ככחו ומתוך
משקלות שוקלין ככן תומיה דלפיה שיהא שם מדה הים ככנים : ו דלך

מריבה וכל כתיב כי ילא נקט מלות : ב כוון שניהם מנה שלם א
שניהם חלי מנה אלא זה נחמיס אח זה כלומר שאלת גדולה ואלת
קטנה : ד דלאלכ לך לל לא יהיה כנסך אכ ואכ מובע לים ויהיה
פ"י קקאל הכי לא יהיה לך כלומר אם יהיה כנסך אכ ואכ או לא

פירוש לתורת אלהים

דער ערד אשר ווס גאט דיין גאט גיט דיר (פיי חיי) :
(טו) כי תועבת וארורם עם איז אום ווערדיג ביי גאט
דער ווס טוט דאס כל עשה דער ווס טוט אום דעקט
גאט הט פיינט מען ואל האבין צוויי ערליי גוויכט
אדער צוויי ערליי מאסען : (יו) וזכור את אשר עשית לך

דרוף און אקליינע גוויכט צו פרקופן דרוף : (יד) לא
יהיה עם ואל גיט זיין אין דיין הו איפה וצווייא
ערליי מאסן גדולה וקטנה אנרוסע מאס און אקליינע :
(טו) אבן אבאנץ און אריכטיגע גוויכט און מאס
ואל זיין צו דיר לשטן דרום וועסטו לאנג לעבן אויף
משלי

מדרכי

די מוסר ויה דערמאנט אז דעם ווען מרעפט אפאל אקראם
פיים הארץ , נאר זיא הט געוואוסט דעם מעריצין ווס
ער געקט דאמאלס וועט אים בעער , הט זיא איינגעשקט
אין היטע קעסטל אין אוינקל דס פלעשעלע מעריצין .
איינער דער ווען איז געקארין הט זיא געזאגט צו אים ,
געברייקט מיין ווען , אין דעם זייט קעסטל איז דא גלייש ,
אוף די וויס איז דא מארט מיט וויין , וואכט עסין געוונד ,
עס איז אץ דא גענוג , און זיא הט אקערקען געטאן און
געזאגט , מיין ווען איז דעם ווינקל איז די פלעשעלע
מעריצין , הלא וואכטו גיט דארטן זיא ארוםקעטן , נאר

(יו) זכור את אשר עשית לך עמלק וגו' . די תורה הט גיזאגט
דו וואכט געברייקן ווס עמלק הט געטאן צו דיר , דו
נאכט גיט פארנעמען , צו ווס דארף די תורה זאגן צוויי
קאל , געברייקען און גיט פרעסן , הט צו ווס דארטן מיר
געברייקן און גיט פארנעמען , למשל אסותר איז געקופן
צו די אלשע וואהרין עס איז אים שווער גענוען ער זאל
אליין קארין מיין דאס קטורה , הט ער געזאגט צו
זיין ווען איינער און ער זאל קארין אין לייפציג נאך קטורה ,
די מוסר הט אקענטען צו גריישען דעם ווען אין ווען ,
מיט קליינער , מיט עסין , מיט גושע שפיוו , דער ווייל הט

מצות

אים אנזוך שגאה מיר זאמען וויס פיינר האפן און ווינער
דארפן מיר צו פארשטיין די קינד פון עמלק און די מנה
זייט אן אוף ערד ארט און אין ווערד צייט :

ותרב תרב תרד) זכור את וגו' . דס איז די מקנה או מיר
דארפען גינעקלין דס שלעכטס ווס עמלק
קט אונז געטאן און דרוף דעם ווערן מיר דר וועקן אוף

אונקל'ס

דברים כה תצא קמז

עשה לך עמלק בדרך בצאתכם
ממצרים: יי אשר קרך בדרך
ויזנב בך כל הנחשלים אחריך

ית די עבר לך עמלק
בארחא בם פ קב ו
ממצרים: יי די ערעה
בארחא וקמל בך כל
דברו מתאחרין בדרך

ת"א לן עמלק מקידש שר מד:

בעל הטורים

(יח) אשר קרך בדרך. קרך גי' כרס: ויזנב כך. בנימטריא זס
מילה: כל הנחשלים אחריך. בנימטריא זס סיה שכתו על קן:

רש"י

לך. אם שקרת במדות ובמשקלות היו דולג מנריו האויב
שנאמר (תלמי וא') מחזיו מרמה תועבה ה' וכתבי בתריה
בא וזון ויבא קלון: (יח) אשר קרך בדרך. לכו
מקרה. דבר אחר לשון קרי וטומאה שהיה ממלאך במשכב
זכור. דבר אחר ל' קור וחוס לנגד והפסידך ח מרתיתך
שהיו כל האומות יראים להלחם בכס ובא זה והתחיל והראה
מקום לאהרית. משל לאמכרי רוחתך שאין כל כריה יכולה
לייר בהוכה בא כן בליעל אחד קפץ וירד לתוכה אע"פ
שנכזה הקרה באותה כפי אהרית: ויזנב בך
זוכת זכר הותך מילות וזורק י כללי מעלה: כל
הנחשלים אחריך. הסרי כה כ מחמת הטאס ל שהיה

ישיהו קספאן במשכב זכור. די עמלקים האבען נעתמאס
נאך מייגס מען וישן קיר וחיטו. קמאס אונ ווארעס, אשר
ער הם דרך קמאס נעמאכט פון דיינע היין ושידי קל האובות
מלחמה מיט אייה וסאטער נוע"ען זיי פון אייה אפגעפריש ווערן, פון אייער היין ונא אה התחיל והראה מקום לאהרית
אין נעקומן עמלק אונ הם אפגעוויפן האלפס מלחמה מיט אייה אונ הם נע"ען ער פאר אהרית און אייזעלער און אייזעל
גיס און הייס, מען קען ויה גיס אפגריהען פון אייה, מען קען מיט אייה האלפסען מלחמה וקמל נאכטם ויתחת שאין כל
בירה יכולה לייר ביהמה. עס איז נעווען אנוואנען מיט הייסע וואסער עס הם איין מענטש גיס נעקטען אריין גיין אין דא
נומען נאך בן בליעל אחד קפץ וירד לתוכה. איז נעקומען איין מענטש אונ איז אריינגעשפרינגען אין די נעקטען וואס עס
שנכזה הקרה באותה כפי אהרית: ויזנב בך. (ספד וגב) דער מרשש וואגס די עמלקים האבען אפגעלעטיגט די מילות פון די ערב רב אונ האבן
זיי געווארפן נעווען הייסע: וכל הנחשלים אחריך. מייגס מען נחפרי כה) שוואכע וואס פילטס זיי כח נקעטשן ופספס

דעת וקנים מעבלי התוספות

(יח) ויזנב בך כל הנחשלים. שהבא אחרים מכת וגב שהיה
חותך מליתיהם של ישראל שורקן כלפי מעלה ואומר בזה
בחרת פה חלקך ושינה חושב לשכניו שבעתים אל חיקם
השב להם מה ששבו לנו במילה הנהגה בחיקו של אדם.
ד"א כה שעש לתורה שנאמר טווק שבעתים. מה ששבו
בבית המקדש שנתון בחיקו של עולם שנאמר וסחיק הארץ עד
העורה התחתונה. ואברו ישראל לפני הקב"ה רבין העולמים
אתה אומר לנו וזכור שיש לנו שכחה אתה שאין לפנך שכחה
וזכור ה' וגו' את יום ירושלים האומרים ערו ערו עד היסוד בה
ואנ"ס שכלות אדום לא התירכו ירושלים אלא מלכות ככל היו
ללקק רם כך אר לאום ללקק רבן של ישראל והיו עמלק עם לך: ולא ירא אליהם. במשקלות לכן נספך לפרשת לא יהיה
לך כביתך וגו' לפי שלא קיטו טורא דמשקלות דכתיב ברו ויראת סאלהך לכן בא עמלק וישיה מאני מרסה העבדת ה' וגו'
וכתיב בתריה בא ודון ויבא קלון. וגם כאן כתיב כי תעבדת ה' כל עושה אלה:

פירוש לתורת אלהים

עמלק הם דיר גימאקאן און דעם וועג און דו ביסא
אירוס גימאקאן פון מצרים: (יח) אשר קרך ווס ער הם

מרכי

סאקס ח"ו נועטס זיא נאדפן ואלפסו גיס פרעקס וואו ויא
שטייט דו ואלפס גיס דאדפן ואלפס וזכין, דער נאש"ל איז
ווען הקב"ה הם ארוסגענוגן יודן פון מצרים אונ. ער הם
פון גלישקט גיין און איי. אויף דעם וועג קא הקב"ה
זיי נענעבן אחרה, אין די תורה הם הקב"ה איינגעפאקט
געשרייען ווס עס איז געווען מיט אדם, נא, אכדקם,
יצחק, יוסף, פנחס, וואס פרום זיי זענען געווען אונ נוי
גליקליך זיי זענן געווען, די יודען וויסן ווי גרוס

דברים כה תצא

אונקלוס

וְאַתָּה עֵינֶךָ וַיִּגַע וְלֹא יָרָא אֱלֹהִים :
יְהוָה בְּהִנִּיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ
מִכָּל-אִיבֶיךָ מִסָּבִיב בְּאַרְצָךְ אֲשֶׁר
יְהוָה-אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נִהְלָה
לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחָה אֶת-זִכְרֵךְ עַמְּלֶךָ
מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא תִשְׁכַּח: פ פ פ

וְאַתָּה עֵינֶךָ וַיִּגַע וְלֹא יָרָא אֱלֹהִים :
יְהוָה בְּהִנִּיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ
מִכָּל-אִיבֶיךָ מִסָּבִיב בְּאַרְצָךְ אֲשֶׁר
יְהוָה-אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נִהְלָה
לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחָה אֶת-זִכְרֵךְ עַמְּלֶךָ
מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא תִשְׁכַּח: פ פ פ

פ פ פ

ק"י. פלי סימן. ומעשרין דני עקרה כשעיס סימן נ"ד :

ת"א סוף ויגוע פ"ק ב : וביה כהני סוכרין ב : סמחה כחלה כל : סמחה הכהנים פקידה שער כל :

רש"י

הענין פולטן : ואהיה עיף ויגע. עיף כחלל דכחוב.
(סמות יו) ויולמא שם העם למים וכתיב אהריו ויבא עמלק.
ויגע. כדרך : ולא ירא. עמלק מ' אלהים מלהרע לך :
(יט) תמחה את זכר עמלק. מואס ועד אזה ג' מעולל
ועד יונק משור ועד שם שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו
על הכנחה לומר כהמה זו משל עמלק היהא :

הקאסן נוי"ל ווי זענן געווען זינדיג (שפחה האבן פולקס) דער
נומליקן האט ווי ארויסגעווארפן פון זיך וואס ער וויל גען. דו
ביזט געווען עיף און גע' ווער ב'קא' מיד פון דארשט
(דכתיב) ווארום עס שטייט אין פסוק (ויצא) שם העם לקים)
דס פאלק איז געווען דארשטיג צו וואסער (וכתיב אהריו)
נאכדעם שרייבט דר פסוק נובא עמלק) עמלק איז געקומען,
אוי געלעב געקומען ווען דס פאלק יודין זענן געווען דארשטיג
צו וואסער (וועג, בדרך) און ער איז געווען געמאכערט פון
וועג : וילא ירא. (ועמלק אהריו מלהרע לך) עמלק האט נישט
דיר שרייבעט : (ויט) ותמחה את זכר עמלק. וואס אפמעקן
עמלק אויף דר וועלט, וואס אפמעקן (פאט דער אשה) מענער און נויבער (בעולל) געד (יג) ויגוע קינדר און
זינגענדיגע קינדר (משור ועד שם) אפמין און שפעסן (שלא)
גייט דערפאסן ווערן אפילו אויף אבהתה (וימר בהמה) צו נאמען דא' בהמה איז געווען פון עמלק :

חסלת פרשת תצא

מורא געהאט פ'ר הקב"ה ער זאל ייך פארמיידן פון צו טאנען
עמלק פון דר וועלט שם א"י נישט יונגען אונדזיינדיג פון
מענער און נויבער (בעולל) געד (יג) ויגוע קינדר און
זינגענדיגע קינדר (משור ועד שם) אפמין און שפעסן (שלא)
גייט דערפאסן ווערן אפילו אויף אבהתה (וימר בהמה) צו נאמען דא' בהמה איז געווען פון עמלק :

שפתי חכמים

כי וכן ילקח ואלו היה חומר ה'ל לנקוד כשאל תחת הו"ד :
ג' כל' שלח מספר אחריו זכר שפחה זכרו עליו לומר זה של עמלק
כחיה דלילי חכה ממעל : חסלת פרשת כי תצא

פירוש לרורת אלהים

פון ארום און ארום בארץ אשר יי אלהיה נתן לך אין
דעם לאנד וואס נאם גיט דיר פאר איין ארץ דוא
נאמט עס נישטען תמחה את זכר עמלק נאמט
אויס מעקין דאס גידעקניש פון עמלק (ש"י יג) :
לא תשכח דוא נאמט גיט פאר געסען וואס איך
נאם דיר :

מרדכי

וויין פרום אן די דערמאנינג פון עמלק, וואס דיין הקב"ה
מיט ליכשאפט, און ווייל ער האט דיר געגעבן אזוי אנושע
לאנד, נאר פון דערמאנינגען "א תשכח" וואס דיין פ'ר
געסען די כשאל פון עמלק, וואס גיט פ'רעסן די פ'רעשענע
מעדיצין, פאסער חיו' וועט דר ווער הרע ויך שפארקן אויף
דיר דיר אהריו צו זינדיגן, נאמט גיט פ'רעסן ווס עמלק
האט דיר אפאל גיטשלאגן ווייל דו האסט גיט מורא געהאט.
פ'ר הקב"ה, וועסטו צוריק פרום ווערען :

אחריך ווס זענען גיגאנגען צום היגאנגען וואס און
דו ביסט געווען מיד פון דארשט און מיד פון דעם
וועג ולא ירא און דער עמלק האט גיט מורא געהאט
פאר נאם שרייבעט צוא טאנען דיר (ש"י יג) :
(יט) ויהי און עס וועט ויין בהמה אז נאם וועט
דיר מאכען ווען פון אלע דייגע פיינט סביב

משלי

פון מצרים, ער האט געהרגען די מענטשן ווב זענן געווען
שטראכע אין אמונה און האבן גיט מורא געהאט פ'ר הקב"ה,
ווייב'ר האט משה ווי דערמאנט עמלק, ווייל עמלק איז
נאך געווען, דס בעסטע איז ווען איר וועט קומען אין ארץ
ישאל וואס איר ויין פרום גיט תמחה כורא ווייל איר וועט
אויך דערמאנען אן עמלק וואס ער האט אויך געשלאגן
ווייל איר וועט גיט פרום געווען, נאר תמחה את זכר
עמלק, דס געדינקען פון עמלק וואס אפמעקן, דו נאמט

הפמרת תצא (בישעה סימן נד)

רַבִּי עֲקֵרָה לֹא יִלְדָּה פְּצוּלִי רָגֵה וְצִהְלִי לֹא-חֲלָה פִּירְבִּימִם בְּגִי-שׁוֹמֵמָה מִבְּגַד בַּעֲוֵלָה
פירוש ע"מ

אשה עקרה ויגה היינט דו ורשעים ווס
מויל און ויגה און קלינג הויך מיט דיין קול דוא
ירושלים

הפסרת תצא קמה

אמר יהוה: הרחיבי מקום אהלך ויריעות משכנותיך וישו אל־תחשבי הארכי מיתריך ויתדיתך חזקי: כרימין ושמאל תפריצי וזרעך גוים יירש וערים נשמות וישיבו: אל־תיראי כירלא תבשי ואל־תכלמי כירלא תחפירי כי בשת עלו־יך תשפחי וחרפת אלכנותיך לא תזכירי עוד: כי בעליך עשיך יהוה צבאות שמו וגאלך קדוש ישראל אלהי כלהארץ יקרא: כירכאשה עזובה ועצובת רוח קראך יהוה ואשת געורים כי תמאס אמר אלהיך: ברגע קמן עזבתיך וכרחמים גדלים אקבצך: בשצף קצה הסתרת פני רגע מלפני ובחסד עולם רחמתיך אמר גאלך יהוה: כי מן נח זאת לי אשר נשפעת מעבר מינת עוד על־הארץ פן נשפעת מן־קצה

פירוש ע"מ משלי נחמיה

בשצף קצה הסתרת פני רגע מלפני וגרחמים גדלים אקבצך. דר ענין איז למשל ביי אנדער איז אסאך נישטאָרן זיין ווייב, און ער האט געוואלט נעמן איין אנדער ווייב, האט מען אים גורעט אשידוק מיט אַלמנה וואס האט געהאט אַנישעפט, זיא האט אין איר פרעמגען נאר נישט געהאט, נאר זיא פלעגט נעמן סתורה איה בארג און פֿריווען און פֿרידען, די אלמנה איז געפֿען דעם גבר און ער האט צו איר גזאגט, איה וויל מיט דיר חתונה האבן, דאן האנדל דארף איה נישט, נאר איין נאך וויל איה דו וואלטסט נישט אַלץ נישט דיר, אַלע וועקסטו וואס מענטשען האבען איה דיר וואלטסט נישט, נאך די חתונה זאל איה נישט בארפֿן צאלען פֿר דיר חובות, זיא האט אים צוגעזאגט אז צו זאן, ער האט בעשטימט אַזיז נעמן זיא זאל אַלץ האבען נישט און עס זאל זיין חתונה, די אלמנה האט אַך געהאט פֿיר רעכענונגס מיט די סתורים און האט זי נישט געוואלט נישט אַלץ ווי פֿיר עס קומט זי, און זי האבען נישט געוואלט נעמן ווייניגער, דערמיט האט זי געווען זייענער פֿון סתורים, דר גבר האט געזעהן די צייט פֿון די חתונה איז אריבער און ביז זיא וועט זיך פֿרעגליכן מיט די חובות וועט זאגן ווערן, ווייל זיא פֿרעגליכט זיך היינט מיט איינעם, אין עצהן טאג שפעטער נאך אַז איינעם, איז ער געזאגן אין דער שטיי צו אַלע פֿעלי חובות און האט אַנגענומען אַלע פֿעלי חובות איה איר זי זאל קומען פרעגן איר נאָמען פרעגן מיט איין מאל, עס זאל ווערן געשוויגט אַזערע מיט דעם געשעפט, ווי די אלמנה האט געהערשט אז דאס האט ער געטאן, האט זיא זיך געקריגט מיט אים, האט ער געזאגט צו איה האב איה געטאן פֿון נעמן דאן טובה, דו וועסט געשוויגט פֿריי ווערן פֿון דינע חובות וועסטו קענן חתונה האבן מיט מיר וועסטו נאכדעם קענן רוחני, הקבית האט געזאגט צו די יודען זי זאלען טאן השוכה, זי זאל נישטאן די חובות פֿון זייערע זיג, וועט ער זי אַזיזליוון פֿון גלות, אז הקבית האט געזעהן עס וויסערט זייער זאגן ביז זי טוען השוכה, האט הקבית איה זי פֿרשטאנענערט די צרות פֿון גלות זי זאלן טוען געשוויגט טאן השוכה, האבן די יודן געשוויגט צו הקבית פֿר וואס האט איה אונז אז שווער געמאכט די צרות פֿון גלות, האט הקבית געזאגט צו די יודן דאס איז איינער טובה בשצף קצה הסתרת פֿני רגע מלפני, איה האב איה אקורע צייט בעהמתי מיון פֿנים פֿון דיר מיט גרוס פֿעס, ווייל איה וויל עס זאן געשוויגט ווערן די צייט גרחמים גדלים אקבצך, איה זאל דיר פֿראמלען אין ארץ ישראל מיט גרוס רחמנות:

פירוש ע"מ

ירושלים וואס דו ביסט גלייך געווען אזוי איין אשה וואס זיא האט נישט געהאט די שטערצן פֿון קינדער גיכארין די רבים דען די קינדער פֿון די פאר וויסמע שטאט ירושלים וועלן זיין מער וויא די קינדער פֿון די באשאפטע שטאט אזוי האט גאט גזאגט: הרחיבי דער ברייטער דאס פֿון דען געזעלט דו ירושלים און די פֿירונג פֿון דיין רואונג לאוין זי גיניגט ווערען און פאר שפֿרייט ווערען ווייט דו וואלטסט נישט פֿר מיידן פֿון צו גיין זי דער לענגער דינע שפֿריק און דינע פֿלעקער שטארק דאס מיינט ער די שפֿריק וואס הענגן אין עק געזעלט און פֿלעקער זענען צו וויא צו גיבונדען און די פֿלעקער שטעקט מען איין אין דער ערד צו שטארקען דאס געזעלט און דרום הייס איה דיר דער ברייטערען דינע געזעלטען בי יסו דען אויף די רעכטע זייט און אויף די לינקע זייט וועסטו דיר שטארקען און דינע קינדער וועלען ירשען די פֿעלקער פֿון עוברי פֿוכבים ומולות און וויסמע שטעט וועלען זיין געזען אל תיראי דו וואלטסט נישט מורא האבען דו וועסט שוין מאל נישט פֿארשעקט ווערען און דו וואלטסט דיר נישט שטען צו וויין דאן גרולה דען דו וועסט שוין מער נישט פֿר שטעט וועלן בי בשת דען די בושא פֿון דיין יגענד וועסטו פֿר געסן און דאס געדענקן בי געליד דען דיין האר וואס האט דיר בשאפן און האט דיר גרוס גימאכט: צבאות שמו גאט דער האר איבער אַלע חילות איה זיין נאמען וואלד און דיין אים ליינער איז דער הייליגער פֿון די ישראל דער גאט פֿון דער גאנצער וועלט ווערסט ער גירדען בי באשא עזובה דען אזוי אשה איז פֿר לאוין גיגערען פֿון איר מאן און זיא איז מיט איין טרויב יג גימט אז האט דיר גאט גימארפֿן און אזוי וויא איין אשה זיט זיא ווערסט נאמא אין די אונן פֿון איר מיט איה אַזיין קליינע צייט אז האט גימאכט דיין גאט אויף דיר ישראל גיגערען איה איין קליינע רגע האב דיר פֿאר לאמא און מיט דער באריכטיקט וועל איה זיין וועל איה מיר דער בארשין איה דיר אז האט גימאכט נאמא דיין אים ליינער בי שנת חסד וואס וועט אייביג זיין וועל איה מיר דער בארשין איה דיר אז האט גימאכט נאמא דיין אים ליינער בי שנת

הפטרת תצא

עֲלֶיךָ וּמַגְעֶרְכָּךָ: כִּי הִתְרִים יִמְיֹשׁוּ וְהִנָּבְעוּת תְּמוּמִינָהּ וְחִסְדִּי מֵאֲתָךְ לֹא יִמְוֹשׁ
וּבְבֵרִית שְׁלוֹמִי לֹא תִמוּט אֲמֹר מִרְחֻמְךָ יְהוָה:

פירוש ע"מ

וְעֶרְךָ נִיגִינָם אֶפִּילוֹ עִם וְאֵל וְיָהּ אוֹיֵם לֹא יִמְוֹשׁ דָּעַר
זְכוּת אֲבוֹת וְאֶמְחִית פֶּן דַּעֲשָׁם וְעֶרְךָ וְחִסְדִּי בִּמְחִי
וְעֵשׂ מִיַּיִן חֶסֶד גִּיט וְעֶרְךָ אֶפִּי נִימָן פֶּן דִּיר וְהִרִי
שְׁלוֹמִי לֹא תִמוּט אֲמֹר דָּעַר כְּרִיתוֹת בְּרִית פֶּן מִיַּיִן
שְׁלוֹם וְנֹאם אִיךָ הָאֵל דִּיר מִכְּמִית גִּיטוֹ וְעֵשׂ
גִּיט וְעֶרְךָ נִיגִינָם אֲמֹר וְנֹאם דִּיר בִּמְחִינֵךְ גָּאֵם:

מנין המצות בה' תבוא יש בה' מצות ג' עשין וג' לאוין

[תרו] (עשה רחל) להתחיל בשבח ספר סוכותו ויברך עם אביו יצחק בשנבוא הבכורים למקדש והם הפסוקים הללו שנאמר
[תרו] (עשה רחל) להתחיל לפניו ויברך ששנינו כל מה שגור עלינו בהוצאת המעשרות והתרומות ולא תחוקנו בהם שנאמר
ואמרת לפני ה' אלהיך בברית הקדש מן הבית וגו':
[תרו] (לאו שש) שלא לאכול ממשך שני באניות שנאמר לא אכלתי באוני ממנו:
[תרו] (לאו שש) שלא לאכול ממשך שני בסומא והאפי' בירושלם שנא' ולא בברית ממנו בסמא:
[תרי] (לאו שש) שלא להוציא דמי מעשר שני אלא בצרכי אכילה ושתיה [וסביח] שנא' לא נתתי ממנו למת וגו':
[תריא] (עשה ונו) להרבות וללכת בדרכי השלום ככל מה שבאשורות יכולתנו שנא' והלכת בדרכיו:

אונקלוס

דברים בו תבוא

כּוּ ׀ וְהִיָּה כִּי־תִבּוֹא אֶל־הָאָרֶץ ׀ וְהִיָּה אֶרֶץ תְּעוֹרָר
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ אֶלֶיךָ יְהִי לָךְ אֲחֻמָּה
נַחֲלָה וִירֵשְׁתָּהּ וַיֵּשְׁבֶתָ בָּהּ ׀ וְתִרְתָּהּ וְתִיתַב בָּהּ ׀

בעל המורים

(א) כי תבוא. כתיב לעיל מזה חמשה את זכר עמלק וסמך ליה והיה כי תבוא אל הארץ ששלוש לחמות זכר עמלק מיד כנניסותן לארץ ועל
זה ראה לעצב ביהם לארץ שזוהי הנהגת מלך כי כרח כעס. וכן הגיד לנו כי כרח יעקב. וע"כ סמך לו פרש
בטורים שמעורר בה ארמי חונן אבי: כי תבוא. כי עולה למנוח ל'. תבוא. מוחות לכות וזהו שדרשו בגיד הנפש שגין כל"י פסוקה
מל' לדיקס שחשבים כחמים:

רש"י

בית יהודה

(א) והיה כי תבוא וגו' וירשקה וישבת בה. ואנש' רש"י
(ב) כי תבוא וגו' וירשקה וישבת בה. ואנש' רש"י
(ג) כי תבוא וגו' וירשקה וישבת בה. ואנש' רש"י
(ד) כי תבוא וגו' וירשקה וישבת בה. ואנש' רש"י
(ה) כי תבוא וגו' וירשקה וישבת בה. ואנש' רש"י
(ו) כי תבוא וגו' וירשקה וישבת בה. ואנש' רש"י
(ז) כי תבוא וגו' וירשקה וישבת בה. ואנש' רש"י
(ח) כי תבוא וגו' וירשקה וישבת בה. ואנש' רש"י
(ט) כי תבוא וגו' וירשקה וישבת בה. ואנש' רש"י
(י) כי תבוא וגו' וירשקה וישבת בה. ואנש' רש"י

דער פסוק ואנש' רש"י וירשקה וישבת בה. ואנש' רש"י

שפתי חכמים

א ואם חלמר להם לא מפרש רש"י זה לעיל כל' פסוקים נבי פרשת
מלך דהתם נ"כ כתיב וירשקה וישבת בה. וירשקה וישבת בה
למך לל' כלן וירשקה וישבת בה דהא ממלך נמרי דלשון ביאה
ביאה מהדרי מה דהתם חזין הימים אלא חלמר כיטס שפרש' אף כהא בן
והא ג"ש נמרי דהא חלמה למשה מוכי כנו שפרש' במכרת שלח
גני חלם על עמלק כל הארץ מוכי ביאה וז' מלך ביאות כמחמה
בי וכוין שפרש לך כחמת מן כו' ר"ל וכוין שפרש לך ממלך שפרש

פירוש לתורה אלהים

(א) והיה כי תבוא אל הארץ וגו' ע"מ ויין אז דוא
ויעשם קימן צו דעם לאנר אשר יי אלהיך נתן לך

יהודה

הים פארט אין די שטאט וואו ויין ויהן איז. און דורך אזו
אשענשט פלעגט ער שיקן דעם געלט. נאך פלעגט ער זוכן
אשענשט ווס איז קארג ווס איז שווער ארום צו געבן
אפגעקעט פון האנט. און ער האט געוואוסט אז דעם וזהו
וועט גאנץ שווער אנקומן פון ער וועט פון דעם מענטש
ביסלאכטוויי קענען אפגעמען דעם געלט. אמאל האט מען
גיאנט צום גביר אין די שטאט וואו ויין ויהן וואהנט
פארין אזו פיל מענטשן גבירים און גבירים ווס דו קענט
דורך